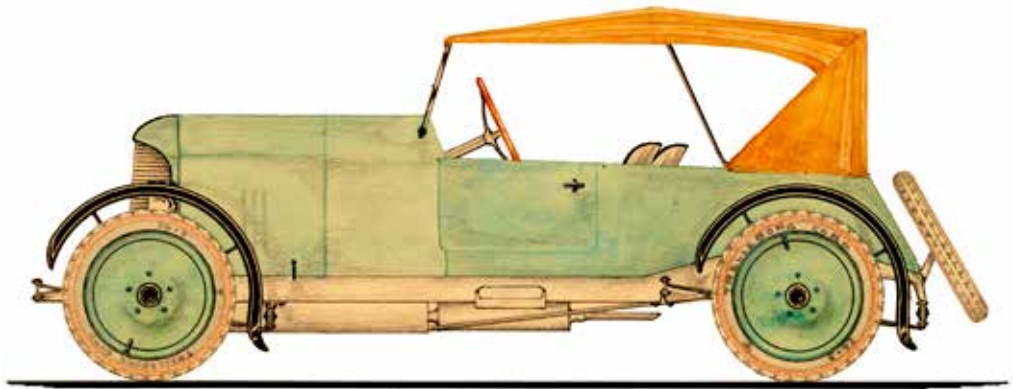

Årsbok 2011

Föreningen Svedala-Barabygden

Bild på bokens framsida:

En av bröderna Weiertz idéskisser till bilmodellen Thulin B.

Mer om dessa i artikeln på sidan 26.

Bilder på bokens baksida:

Överst Baras och Svedalas gamla kommunvapen

före sammanslagningen 1977 och därunder

Svedalas nuvarande kommunvapen.

© 2011 Föreningen Svedala-Barabygden

Redaktionskommitté:

Kjell Bergman, Jan A Johansson, JanAnders Persson och Mats Olsson.

Bildbearbetning och grafisk formgivning: Mats Olsson.

Tryckeri:

Norra Skåne Offset AB, Hässleholm

ISSN 1653-0454

ISBN 978-91-979853-0-7

INNEHÅLL

Till minne av de avlidna – Vid massakern i Klågerup den 15 juni 1811

Av kyrkoherde Lars Johansson 5

Diktaren på Bökeberg

Om Hjalmar Gullberg och Greta Thott och somrarna i Bökeberg

Av Bo Gentili 15

Per och Hugo Weiertz – Bilkonstruktörerna som låg steget före

Av Christer Neleryd 26

Möbelkompaniet

Av Lars-Olle Svensson 43

”Per polis” minns

Av Per Jystrand 59

Min ungdom på Frosta gummifabriks AB

Av Rune Holst 72

”Tegelmästaren”

Av Carina Engström 80

Hyby kyrkby 1928 - 1950

Av Agnes Bengtsson 82

Jätteträd och andra märkliga träd i Svedala-Barabygden

Av Per Blomberg 92

För 50 år sedan – År 1961

Av Kjell Bergman 100

Johnsson och Larssons damkonfektionsaffär

Av Mats Olsson 110

Från Arkivet

Av Mats Olsson 114

FÖRORD

Varje år, när vi är på väg att färdigställa årsboken, infinner sig samma självbelåtna känsla: ”Detta är nog den bästa årsboken hittills.” Det är självfallet läsarna som avgör detta och om så är fallet tillfaller berömmet helt och hållet artikelförfattarna.

Vi gläder oss framför allt över årsbokens bredd och variation, men också över att artiklarna rör sig mellan det roande och det mera allvarsamma. Lika glädjande är det att våra tidigare författare har återkommit, samtidigt som nya har tillkommit.

Christer Neleryd, som numera är välbekant för våra läsare, återkommer i år med en artikel om ”uppfinnarbröderna” Per och Hugo Weiertz. Hans artikel är en direkt fortsättning på den artikel om Vävnadshandeln som han tidigare skrivit tillsammans med Ewa Weiertz. Lars-Olle Svensson, som tidigare skrivit om Lindvalls konditori, återkommer här med en artikel om Möbelkompaniet. Den kanske mest trogne medarbetaren i vår årsbok, Per Blomberg, skriver i år om ”märkliga träd” i den rika och intressanta natur som finns i vår omedelbara närhet.

Här finns också två artiklar som åskådliggör den mera allvarsamma sidan av vår lokalhistoria. I år är det 200 år sedan upproret i Klågerup ägde rum - med sin tragiska avslutning - det sista bondeupproret i Sveriges historia. Bo Gentilis artikel om Hjalmar Gullberg har också en tragisk klangbotten. Det är i år 50 år sedan denne berömde diktare gick bort. Under sina sista somrar bodde han på Bökebergsslätt, tillsammans med Greta Thott.

Vi kan också presentera fyra nya artikelförfattare. Per Jystrand, för svedalaborna mera känd som ”Per polis”, skriver om sina minnen från sin tid som närpolis i Svedala. Rune Holst skriver om sina år på Frosta gummifabrik, en numera försvunnen arbetsplats som är välkänd för många svedalabor. Agnes Bengtsson skriver om sin uppväxt i Hyby kyrkby och vi fascineras av alla de människor som en gång gav liv åt byarna. Carina Engström skriver om ett offentligt konstverk på tegelbruksområdet.

Undertecknad återkommer sedan vanligt med en tillbakablick på Svedala för 50 år sedan och Mats Olsson avslutar med två bidrag utifrån ett rikhaltigt bildmaterial.

När denna årsbok går i tryck börjar vi redan planera för nästa och vi hoppas att våra nya artikelförfattare får efterföljare. Hör gärna av er, kära svedalabor, vi bistår med råd, och uppmuntran. Det finns massor att skriva om, vi erbjuder all vår hjälp.

För Föreningen Svedala-Barabygden
Kjell Bergman
ordförande

TILL MINNE AV DE AVLIDNA VID MASSAKERN I KLÅGERUP DEN 15 JUNI 1811

Av kyrkoherde Lars Johansson

Under mina skolår var historia ett av de ämnen jag verkligen brann för och fortfarande gör. Måhända berodde det på min farfar, Alfred Johansson, som ofta och på ett synnerligen levande sätt berättade om historiska händelser och tilldragelser. Genom farfars försorg kunde jag redan som femåring den svenska kungalängden utantill från Gustav Vasa till Gustav VI Adolf.

Men denna min passion för historia och ivrigt lyssnande på farfar till trots så hörde jag inte talas om massakern som skedde vid Klågerups gods den 15 juni 1811 förrän jag var nybliven barnafar och rätt och pass över de trettio fyllda.

När min son Christoffer föddes 1987 kände jag en stark längtan efter att söka mina rötter. Vem är jag? Var kommer jag ifrån? Vilka är de människor, anor, avlidna släktingar, vars liv och strävan är en förutsättning för att jag överhuvudtaget lever, finns och är till?

Genom mina mor- och farföräldrars muntliga berättande hade jag insupit skildringar om deras föräldrar, mor- och farföräldrar och inte minst deras spännande antaganden om vaga och genom historiens gång glömda och diffusa släktrationer ännu längre tillbaka i tid och rum.

Bland annat berättades det att vi var släkt med Carl von Linné, att vi härstammade från Ungern och att det sagts att det möjligtvis fanns en droppe karolinerblod i oss. Men trots mitt ytterst aktiva lyssnade på mina mor- och farföräldrar fanns det inte en stavelse om massakern 1811 eller något annat som kunde röja att det fanns en hemsk hemlighet fördold i den vaga och diffusa släkthistorien.

Gammeldagsdoftande böcker

Under mina teologstudier i lärdomsstaden Lund hade jag den stora förmånen att efter bevistade föreläsningar i grekiska eller exegetik kunna gå, eller halvspringa, ner till Landsarkivet för att ta mig an min sedan länge insomnade och bortgångna släkt medelst forskning i de gammeldagsdoftande husförhörsböckerna, dop- och begravningslängderna etc.

Från kyrkoböckerna dök det upp namn som sedan länge fallit i glömska, men som de facto är mitt kött och blod. Namnen i böckerna blev genom min fantasi och inlevelse till levande personer och ibland kände jag som om det vore att de stod och nickade belåtet

vid sidan om mig i Landsarkivets forskarsal. Detta var således en forskning som inleddes innan Internets tidevarv där material och urkunder nu för tiden lätt går att finna på olika hemsidor som handlar om släktforskning.

Forskningen tog emellertid sin början och jag började med farfars släkt där jag mycket riktigt konstaterade att jag i rakt nedstigande led har anor som varit involverade i både Karl XI:s och Karl XII:s krig. Om Ungern och Carl von Linné hittade jag intet, men väl till 1500- och 1600-talets tyska stater. Efter att sedan ha forskat så långt det nu gick att komma ner i farfars och farmor Agnes anor tog jag mig an morfar Nils.

Forskning i västerled

Nils Holmqvist föddes i Ystad 1899, men det visade sig vid den kommande forskningen att morfars anor låg mer åt västerlenhållet, vilket för mig var obruten mark, eftersom min forskningsgärning på farmor eller farfar inte lett mig dit överhuvudtaget.

Morfars far, Jöns Holmqvist, var född i Svedala och på den vägen bar det som sagt ut i okänd terräng och geografi med spännande och exotiska namn som t.ex. Börringe, Lyngby, Vismarlöv och inte minst Hyby. Jag kände mig som Henry Stanley i de mörkaste av Afrikas djungler på jakt efter doktor Livingstone.

Efter att ha kryssat mig ner i historien och genom generationerna var det dags att ta sig an kyrkoböckerna i Hyby församling och påbörjandet av forskningen rörande min morfars farfars farmor Elna Jacobsdotter, som föddes i omnämnda församling den 14 oktober 1789.

Efter att ha hittat Elna i Hybys dop- och födelsebok kunde jag härmed fastställa att hennes föräldrar i sin tur hette Jacob Hansson och Bengta Olsdotter samt att de var skrivna som husfolk på Hyby. Nyfikenheten och forskningen drev mig vidare att söka i Hybys husförhörslängder för att titta på Elnas familjeförhållande.

Husförhörslängder och andra kyrkböcker

För den oinvigde läsaren av denna artikel, vad gäller släktforskning, kan det sägas att i en husförhörslängd kan man få en mycket klar uppfattning om en persons familjebild, om eventuella syskon och när alla dessa är födda och var någonstans. En husförhörslängd är indelad efter byarna i en församling samt att varje gård eller hus har sin egen sida i husförhörslängden. Mycket praktiskt för släktforskaren, men inte minst för dåtidens präster som nogsamt uppdaterade folkbokföringen.

Husförhörslängder fanns i alla församlingar fram till och med 1890-talet och kom sedermera att kallas för församlingsbok. Förutom data och information om födelsedatum och födelseort fanns det även plats i husförhörslängden att anteckna vigsel- och

dödsdatum, information om in- och utflyttningsdatum samt även, efter erforderligt husförhör (därav namnet på längden), prästens noteringar hur hushållets individer var bevandrade i biblisk kunskap och katekes.

Således följer jag genom husförhörlängderna familjen Jacob Hansson framåt i tiden, från det lilla Elna föddes 1789, och så småningom kommer jag fram till längden för åren 1810-1813.

Hyby				
Jacob Hansson				
hans hustru Ols dot.	1765	20 Oct.	45	46
hans son Jonas	1774	23 April	16	7
son Ola	1801	6 Jan.	9	10
dot Hanna	1805	10 Janua	5	6
dot Bengta	1808	5 Aug	2	8
dot Elna Jacobs dot	1789	14 Oct.		

Husförhörlängd, Hyby församling.

Här konstaterar jag att Elna under denna tidsperiod flyttade till Lyngby samt att den högborne, stränge och karismatiske kyrkoherden Anders Erichsson nedtecknat att Jacob Hansson dog 1811 – endast 49 år gammal. Jacob Hansson som följaktligen är min morfars farfars farmors far.

En uppseendeväckande stund

I och med Jacobs död föranleder detta mig att gå till död- och begravningsboken för att se vilket datum Jacob dog och om det eventuellt står antecknat vilken orsaken var till hans död.

Vanemässigt slår jag upp sidorna över avlidna år 1811, men väl på denna sida stannar allt upp, eftersom det inte

Kyrkoherde
Anders Erichsson

Vilandes i ovigd jord

Någon gravsten restes således aldrig över min morfars farfars farmors far och det berodde helt enkelt på att de som dödades denna dag, lördagen den 15 juni 1811, inte fick lov att vila inom kyrkogårdens gräns, i vigd jord. Som statuerande av exempel kastades samtliga kroppar i en massgrav vars plats sedermera kom att kallas för ”döängen”.

Det hade alltså tagits ett beslut från Stockholm att åtta avlidna manspersoner från Hyby församling inte fick begravas på kyrkogården, i s.k. vigd jord.

Orsaken bakom Jacobs död var inget mindre än den brutala massaker som Mörnerska husarregementet ställde till med - i och utanför Klågerups slott på ovannämnda datum – det som i folkmun kallas för ”slaget vid Klågerup”.

Efter denna upptäckt på landsarkivet kunde jag genom skriften ”1811 – Bondeupproret i Skåne”, ett gediget arbete om massakern, konstatera bakgrunden till denna sorgliga historia och anledningen varför ungefär 40 drängar och husmän mötte sina banemän. Av dessa är 23 identifierade.

Epilog - ett vemodets stolthet

Nu finns det tack och lov en minnessten, som restes 1991 av Baragillet, på den förmodade plats där massgraven är. Vid invigningen av stenen fanns på plats även kyrkoherdarna Yvonne Magnusson och Nils Axerup som i ämbetet välsignade marken och på så sätt vilar min morfars farfar farmors far och hans vänner sedan dess i vigd jord.

Vem är jag och var kommer jag ifrån? Bland annat är jag sprungen från Jacob Hansson som är en förutsättning för mitt liv på denna jord. Och det är inte utan att jag känner en vemodets stolthet över hans öde och vad det skänkt mitt liv; skrivandet av en musikal om 1811 tillsammans med en av mina allra bästa vänner, Rolf Hellmark, och förmånen att i och med musikalen träffa människor som jag med allra största säkerhet aldrig hade mött om det inte vore för just den 15 juni 1811.

Minnesstenen med texen: "VID BONDEOPPRORET DEN 15 JUNI 1811 STUPADE CA 23 DRÄNGAR OCH BÖNDER PÅ KLÅGERUPS GÅRD. DE BEGRAVDES HÄR PÅ DENNA AVSIDES PLATS. STENEN RESTES 1991 AV BARAGILLET. HB"

Musikalen är också ett sätt för mig att levandegöra Jacob Hansson och hans vänner, men även ett sätt att uttrycka ett förlåt för vad överheten gjorde som föranledde massakern – inte minst p.g.a. mitt eget ämbete som präst.

Foto Tobias Annerfeldt

Det var med mycket starka känslor som jag, tillsammans med kommunalrådet Linda Allansson, i samband med en minnesstund och andakt, lade ner en krans vid döängens minnessten på 200-årsdagen av massakern.

Klågerupsupprorets historiska bakgrund

I början av 1800-talet rasar kriget på den Europeiska kontinenten. Napoleon är namnet på allas läppar och det politiska maktspelet drabbar även Sverige och Danmark.

Sverige blev involverat i kriget då ryssarna tågade in i Finland, som på den tiden var svenskt, och saken blev inte bättre när Napoleon krävde att Danmark skulle förklara Sverige krig. Den svenska regeringen var skakad. Kriget i Finland var en katastrof och en förstärkning av armén måste snarast ske.

Den 14 mars 1808 påbjöds att ett lantvärn skulle sättas upp - ett tillskott till armén på drygt 30 500 man. I Skåne hamnade många bondesoldater som galärroddare i Malmö, i de kanonslupar som låg förlagda vid Malmöhus. Fältsjukan bredde ut sig och resultatet var en katastrof där många dog under svåra umbäranden.

Året därefter avsattes Gustav IV Adolf som Sveriges kung och istället för honom kröntes hans farbror hertig Karl till kung. Karl XIII var barnlös och oron över detta var stor. Därför tillsattes en ny kronprins, Christian August, som 1810 olyckligtvis föll död ner från sin häst vid en manöver på Kvidingehed.

Så hände det sig att en fransk marskalk, Jean Baptist Bernadotte, blev svensk kronprins. Det fick naturligtvis även det sina följder och engelsmännens svar lät inte vänta på sig. Ett krig mot England verkade oundvikligt. Försvaret måste därför åter igen förstärkas och det snabbt.

På grund av situationen beslöts det att 15 000 man skulle skrivas ut som ett s k ”förstärkningsmanskap”. Åtgärden blev alls icke populär och högljudda protester gjorde sig gällande – inte minst i de skånska socknarna.

I Stockholm beslutar kronprins Carl Johan, med sina rådgivare, att förstärkningsmanskap skall skrivas ut.

Detta och följande foto är från musikalen 1811 som spelades på Klågerups gård 2011.

Foto Tobias Annerfeldt

Skånes generalbefälhavare J C Toll beordrade allmogens representanter att bestämma hur förstärkningsmanskapet skulle skrivas ut. Vid mötet i Malmö kom man fram till att det skulle ske genom frivillighet eller att man helt sonika lottade vem som skulle tjäna kronan. I början av **juni månad 1811** samlades 800 uppretade bönder i Helsingborg för att protestera, men de reds ner av husarer som även högg in på den, vad det står skrivet, obehäpnade allmogen. Skärmytslingar skedde även nere i Ystad. Nu började det märkas vissa rörelser i både Hyby, Bara och Skabersjö socknar. När sockenstämmor hade utlysts den **söndagen den 9 juni 1811** samlades uppretade drängar för att klaga på tillvägagångssättet.

I Bara kyrka hände det sig som så att prosten Borup och baronen på Torup, Stiernblad, var mycket illa ute - och den som var mest högljudd på detta möte var drängen Mårten Bengtsson. Efter stämman beslöt sig drängarna i Bara för att uppvakta den hemilande baronen och i samlad tropp begav man sig till Torup. När drängarna kom fram var baronen på väg därifrån, flyende hals över huvud, men några av drängarna försökte genskjuta honom men misslyckades. På Hyby sockenstämma, som hölls i dess kyrkas sakristia, var även där ordväxlingen hög, men inte tillnärmelsevis så hög som i Bara.

Dock finner **kyrkoherde Anders Erichsson** att två av drängarna varit så obstinata att han beslutar sig för att skriva ett brev till landshövding von Rosen. Brevet som sådant är anledningen till varför också de bägge drängarna, senare samma vecka, blir arresterade av kronolänsman Claesson - och detta är i sin tur droppen som får bågaren att rinna över.

Foto Tobias Annerfeldt

Kyrkoherde Anders Eriksson tas till fånga och får följa med till Torups slott.

Natten mellan **torsdagen den 13 juni och fredagen den 14 juni** infångas de bägge drängarna, Lars Nilsson och Anders Pålsson. De föres till Malmöhus för förvar i väntan på dom. Det är denna torsdagsnatt som allt blossar upp. Budskapet om arresteringen går som en löpeld från socken till socken och i nattens mörker tänds upprorets låga. Samlingsordern, att man skall mötas vid Torups slott, kommer s a s till allmän kännedom.

Lars Nilsson och Anders Pålsson skulle fritas och befrias från bojorna i Malmöhus. Det är inget fredståg som ankommer till Hyby prästgård för att hämta upp kyrkoherde Erichsson och senare prosten Borup i Bara.

Dessa bägge tvingas till Torup för att sedermera följa med till Malmö. På Torup samlas omkring 2.000 drängar och husmän, men alla är inte lika entusiastiska - några bönder har, liksom prästerna, fått följa med under tvång. Väl vid slottet beslutar man sig dock för att inte gå in i Malmö. I stället skrives ett brev om frigivning vilket signeras av de bägge prästerna - och Erichsson är den som tillsammans med ett par bönder skall rida in i Malmö för att överlämna kraven. Hela denna fredag tömmes i stort sett Torup på all mat, men framförallt på brännvin och Stiernblads förnåma samling av tokajervin.

Ju längre dagen gick desto mer berusad blev den samlade allmogen. I Malmö var

oron stor och utkik beordrades och sattes upp i S:t Petris höga kyrktorn. Befälhavare Toll skrider nu till verket och beordrar generalmajor Hampus Mörner att rida ut och att denne med alla till buds stående medel slå ner upproret. **Generalmajor Mörner** rider ut med 4 kanoner, 40 husarer och 100 man ur konungens eget värvade regemente. Vid ankomsten till Torup konstaterade Mörner att allmogen inte var där, men spejare meddelade att ”insurgenterna” förflyttat sig mot Klågerup.

Eftersom det var sent beslöt Mörner att slå bivack för att istället kommande dag, **lördagen den 15 juni 1811**, slå till. På morgonen befinner sig ca 800 av drängarna kvar på Klågerup. De får en varning att ge sig av därifrån, men de hånar Mörner som till slut beslutar att slå till - hårt. Senare denna dag har minst 40 bönder skjutits eller blivit nedhuggna till döds. Många är de som blivit lemlästade eller svårt sårade. Det skall tillskrivas att drängarna var lätt beväpnade och med det menas; liar, knivar, skärar och måhända ett par bössor.

De stod sig slätt mot Mörners vältränade husarer därav ingen miste sitt liv. Denna händelse har i folkmun levt kvar som **”Slaget vid Klågerup”**.

Massakern vid Klågerup.

Foto Tobias Annerfeldt

Foto Johan Mårtensson

Efter massakern på Klågerups ängar beordrar Mörner, inte utan rörelse, sina husarer att tillfångata närmare 200 av allmogen. De föses in till Malmöhus. Intåget i staden var hemsk. Fångarna var utmattade efter flera dagars kringstrykande. De var bundna tre och tre med händerna på ryggen och släpades efter husarernas hästar. Länsstyrelsen beslutade att liken efter upprorsmakarna skulle kastas i en massgrav som inte var på s k vigd jord - på en plats som i dag kallas för ”döängen”.

Väl på Malmöhus led de fängslade något oerhört. Sjuka och sårade förvarades hopträngda med friska. Hygienen var urusel. Och som de inte var nog härjade den fruktade rödsoten. Snart började förhören och snart utdömdes spö och vistelse på fästning om vartannat.

Mycket ont kan tillskrivas denna berättelse, men grymmast av allt var de två pågar som dömdes till döden; **Mårten Bengtsson** från Bara och **Per Ottasson** från Slimminge. Dessa bägges öde beseglades med halshuggning och stegling. Upproret kuvades och förstärkningsmanskapet skrevs ut.

Mårten Bengtsson avrättades i Dalby den 24 februari 1812.

Foto Tobias Annerfeldt

Litteratur:

”1811 – Bondeupproret i Skåne”, av Sven Rosborn, Karl-Erik Andersson, Harry Bengtsson, Gustav Jantoft, Ivar Nilsson och Helmer Petersson. Malmö, 1991.

DIKTAREN PÅ BÖKEBERG

Om Hjalmar Gullberg och Greta Thott och somrarna i Bökeberg

Av Bo Gentili

Greven måste sägas ha varit något frivol. Han inledde ett förhållande med den unga vackra spritkassörskan. Hur grevinnan såg på saken känner vi inte, men äktenskapet gick till skilsmässa. Kassörskan gifte sig med greven och blev den nya grevinnan. En skandal inom societeten, hon skulle aldrig erkännas av sina adliga släktingar. När greven sedan dog i en flygolycka blev hon plötsligt grevlig änka. Änkesätet låg vackert invid sjön. Här bodde hon när hon träffade diktaren andra gången och musik uppstod. Här skulle diktaren tillbringa sina sista somrar och skriva några av sina mest älskade dikter. Här skulle han avsluta sina dagar. Sådan är historien i korthet. Nu ska jag berätta den i en längre version.

*

Hjalmar Gullberg föddes 1898 i Malmö. Han föddes utom äktenskapet och de biologiska föräldrarna överlämnade omedelbart barnet till fosterföräldrarna Elsa och Bengt Gullberg. Hjalmars biologiska föräldrar skulle så småningom gifta sig men erkände aldrig pojken. Fadern var köpman, han samlade efterhand ihop en anseelig förmögenhet. I hemlighet bidrog han till Hjalmars försörjning. Fosterfadern var hyrkusk och familjen Gullberg levde under knappa förhållanden i en arbetarstadsdel i Malmö. En av de märkliga konsekvenserna med detta arrangemang var att Hjalmar hade det bättre ställt ekonomiskt än familjen han växte upp hos. Han hade finare kläder än de andra barnen i kvarteret och han fick möjlighet att utbilda sig, vilket var ovanligt bland arbetarbarn dåför tiden. Min farmor – som växte upp i samma kvarter som Hjalmar Gullberg – mindes den lille stillsamme, mörke och välklädde gossen med sin fiollåda. En solitär redan som barn.

Hjalmar Gullberg nämner bara på ett ställe i sitt publicerade författarskap sitt trauma, nämligen i den välkända dikten ”Till en nakna gal i Malmö” och här endast antydningssvis. Ändå kretsar mycket i Gullbergs diktning kring detta, att han blev bortlämnad som barn och aldrig erkändes av sina biologiska föräldrar. Han skickades att besöka dem då och då i deras förnåma våning i centrala Malmö eller i sommarhuset i Falsterbo – som vän till familjen. Men trots att han var mycket lik sin far förnekades allt släktskap. Själv förstod han tidigt det riktiga förhållandet, vilket intygas av barndomsvännen och blivande historikern

Elsa och Bengt Gullberg
med fosterbarnen
Elisabeth och Hjalmar.

Ingvar Andersson. Redan under ungdomsåren grundlades den känsla av utanförstående och främlingskap i tillvaron som skulle komma att präglade Hjalmar Gullberg hela livet.

Hjalmar Gullbergs diktning kan sägas omfatta tre olika teman; religionen, kärleken och döden. Naturligtvis förekommer många andra ämnen – till exempel dikter om människans utsatthet och, inte minst, dikter om själva diktandet – men just dessa tre teman är centrala och återkommer ständigt.

Redan i debutdiktsamlingen *I en främmande stad* från 1927 framträder Gullberg som en religiös diktare, låt vara odogmatisk. Han har beskrivits som en modern mystiker. Själv betraktar jag honom främst som en sökare, som en man som – mot bakgrund av sin upplevelse av de biologiska föräldrarnas svek – söker en bortommänsklig referens, en livlina. Ofta är denna livlina att identifiera med den kristna läran, den kristna etiken. Men lika ofta bekänner han sig till mer allmänt humanistiska värden, gärna med rötterna i det antika Grekland.

Sin stora publika framgång hade Hjalmar Gullberg som kärleksdiktare. Diktsamlingen *Kärlek i tjugonde seklet* kom ut 1933 och blev en omedelbar framgång. Jag har hört äldre damer rodnande vittna om vilken betydelse Hjalmar Gullbergs kärlekslyrik hade i deras ungdom. Den sexuella frigörelsen hade inte ens börjat när Gullberg på trettioalet besjög den fria kärlekens extas: ”Han kom som en vind. / Vad bryr sig en vind om förbud?” Men kanske är just kärlekslyriken den del av Gullbergs författarskap som känns mest föråldrad. I en tid när hälften av alla ingångna äktenskap slutar i skilsmässa är inte de ”förbud” som Hjalmar Gullberg upplevde lika svårbemästrade. Moralen har vi inte övergivit, men den ser annorlunda ut idag.

Hjalmar Gullberg
Målning av Agda Holst 1935

Tanken på döden skulle uppta Hjalmar Gullberg genom hela hans författarskap. Sällan som en ond demon, snarare en vän. Dödsdriften hade han med sig från ungdomen och jag tror att också den har sin förklaring i hans svåra personliga erfarenheter. Understundom tar den sig uttryck i kvietism, en religiös riktning inom mystiken som vill rena människan från hennes begär för att hon på så vis ska kunna öppna sig för den gudomliga ingivelsen. Det är först under författarens sista år – när döden i sjukdomens gestalt är en realitet för honom – som han besinnar sig. I den sista diktsamlingen *Ögon, läppar* bekänner sig författaren till livet och sensualismen: ”... en doft av hägg och kropp / mot kropp – allt annat är / lögn och förbannad dikt.”

*

I sin minnesbok *Många ansikten* från 1991 berättar Greta Thott öppenlydande om sitt liv. Hon berättar om uppväxten i Bökeberg och om sina båda män. Greta, född Malmqvist, var dotter till en krögare som åren 1908 till sin död 1937 arrenderade och drev nöjesetablissemangen – sommarrestaurang och dansbana – i Bökeberg. Först 1945 upphörde arrendet. Så kom det sig att Greta växte upp här. Hennes far hyrde Bökebergsslätt från några år på tjugotalet, varför hans näst yngsta dotter som flicka bodde i huset som senare skulle bli hennes änkesäte.

Hela familjen Malmqvist var engagerade i driften av restaurangen i Bökeberg. År 1925 finner vi den flinka Greta i rollen som spritkassörska. Han kanske inte kom som en vind just, men han kom greve Stig Thott, och han lade sina blickar på den unga damen i kassan. Så småningom inleddes ett förhållande som arton år senare resulterade i äktenskap. Grevinnan Margareta flyttade ut och grevinnan Greta Thott flyttade 1943 in på Skabersjö slott. Denna förändring i den adliga hierarkin genomfördes inte utan dramatik och Greta ger exempel på hur hon blev accepterad i koja men inte i slott. Förhållandet mellan de senare makarna Thott var dock odelat gott, varför de tillsammans klarade prövningarna.

I fem år fick Greta och Stig Thott leva som gifta, men 1948 dog Stig i en flygolycka på väg till London. Grevinnan Greta blev änka endast fyrtio år gammal. Det vackra Bökebergsslätt – en vit tvåvåningsbyggnad från mitten av 1800-talet invid sjön Yddingen och med bokskog runt omkring – ställdes i ordning som änkesäte. Hit flyttade Greta redan några månader efter makens död.

Greta Thott hade hört och sett Hjalmar Gullberg då han läste sin prolog vid invigningen av Malmö stadsteater 1944. Han hade då inte gjort något intryck på henne. Diktaren hade emellertid blivit nyfiken på den kvinna ”som fått den skånska adeln att stå på huvudet” – så uttryckte han sig enligt Greta – och bjudit in sig på visit till Skabersjö slott. Detta var således medan Stig ännu levde.

Greta och Hjalmar träffades en gång i Bökeberg då Greta var nybliven änka, och sedan i Stockholm 1949. Dock skulle det dröja ytterligare tre år innan de blev ett par. Men 1952 flyttade Greta Thott till Hjalmar Gullberg i Stockholm där diktaren hyrde andra våningen i den så kallade Bergsgården på Djurgården. Här bodde paret vintertid, på somrarna flyttade de till Skåne. Inledningsvis till Hjalmar Gullbergs ärvda gård i Falsterbo, men från och med 1954 valde de istället Bökebergsslätt.

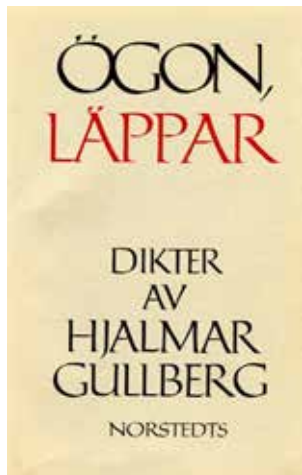
Greta Thott och Hjalmar Gullberg gjorde flera resor tillsammans. Varje år begav de sig ut i Europa. Den bästa resan var, om vi ska tro Greta, den till Grekland våren

Greta Thott framför
"det vita huset".

och försommaren 1954. Det var inför den resan som de förlovade sig. Något giftermål stod dock inte på programmet, då skulle Greta ha förlorat änkesätet. Paret besökte alla de historiskt intressanta platserna på Attika och på Peloponessos och avslutade med en badsemester på Rhodos. När de återvände till Bökebergsslätt vid midsommartid mötte dem fyra uggleungar på balkongräcket.

Den sista utlandsresan gjorde Greta och Hjalmar 1958. Den gick till Sicilien, men måste avbrytas i förtid då Hjalmar drabbades av muskelförlamning. Det var de första symptomen på den allvarliga sjukdom, myastenia gravis, som tre år senare skulle besegra honom.

I februari 1959 lades Hjalmar Gullberg in på Södersjukhuset i Stockholm. Det var här de sista dikterna kom till. Diktaren låg i respirator och skrev sin poesi på svårlästa lappar som renskrevs av Greta Thott. De samlades i boken *Ögon, läppar* som kom ut på hösten samma år.

Våren 1960 var Hjalmar Gullberg bättre och kunde lämna sjukhuset. Dock måste han stanna i Stockholm varför det inte blev något besök i Bökeberg den sommaren. Men Greta och Hjalmar längtade till Skåne och på våren 1961 gav läkarna klartecken till vad som skulle bli Hjalmar Gullbergs sista sommar i "det vita huset". När han kände att sjukdomen återkom verkställde han det beslut han själv hade fattat långt tidigare. Istället för att åter läggas i respirator tog Hjalmar

Gullberg morgonen den 19 juli sitt liv i sjön Yddingen. Greta Thott visste vad som skulle ske och respekterade diktarens beslut. Den sista kvällen lyssnade de tillsammans på Johannes Brahms stora rekviem.

*

I Hjalmar Gullbergs diktsamling *Dödsmask och lustgård* från 1952 finns en dikt med titeln ”Det finns en sjö och sedan aldrig mer”, vilken också återger den första versraden. Dikten ingår i sviten ”Gudasaga” och måste betraktas som en dödsdikt. Den skrevs någon gång 1951, kort efter att diktaren för första gången besökt Greta Thott på Bökebergsslätt och där kunnat beskåda den vackra sjön Yddingen. Därmed inte sagt att dikten handlar om den sjön – det gör den med säkerhet inte. Men Yddingen skulle återkomma som motiv i flera av dikterna i Hjalmar Gullbergs båda sista samlingar för att slutligen avsluta det avskedsbrev diktaren skrev till Greta morgonen den 19 juli 1961. ”Det finns en sjö”.

Som vi har sett var det först 1954 som Greta Thott och Hjalmar Gullberg regelbundet började tillbringa sina somrar på Bökebergsslätt. Följaktligen är det i Hjalmar Gullbergs sista två diktsamlingar – *Terziner i okonstens tid* från 1958 och *Ögon, läppar* från 1959 – som man kan förvänta sig att finna skildringar från ”det vita huset” och det vackra bokskogslandskapet däromkring. Hjalmar Gullberg förälskade sig i huset och trakten. Bökeberg och Bökebergsslätt skulle genom hans diktning komma att få en särskild plats i skånsk och svensk litteraturhistoria.

Terziner i okonstens tid är anlagd som en årstidssvit. Samlingen inleds med dikten ”Snö i april” och den avslutas på nyårsafton med dikten ”Insnöad”. I den senare finner vi Yddingen frusen alltmedan husfrun Greta rör sig i den stora salen på Bökebergsslätt: ”Min badviks vatten ligger bottenfruset. / Radion fyller med sin nyårsklocka / den tända salen i det vita huset, // där jag ser husfrun sväva som en docka / tyst i ett scenrum för marionetter.”

Dikterna är – som framgår av samlingens titel – skrivna på *terziner*, en femfotad jambisk vers som löper i treradiga strofer och binds samman i ett särskilt rimmönster. Det mest kända verket i litteraturhistorien skrivet på *terziner* är Dantes *Divina Commedia*. Det är ingen slump att Hjalmar Gullberg väljer att möta den tid han kallar för ”okonstens” med ett klassiskt versmått. Udden är riktad mot modernismen. Inte desto mindre är han också påverkad av densamma. Några av dikterna i *Terzinererna* tar uttalat avstånd från den romantiska synen på landskapet som ett själstillstånd, en syn som – alltifrån Ola Hansson och Vilhelm Ekelund – genomsyrat den skånska poesitraditionen. Hjalmar Gullberg själv är en del av.

I den välkända dikten ”Häger på bryggan”, som de facto utspelar sig på badbryggan i Bökebergsslätt, får den solbadande diktaren oväntat besök. En häger slår sig ner bredvid honom. I samma ögonblick får landskapet en annan mening. En naturromantiker skulle ha uppfattat besöket som ett uttryck för gemenskap, en delaktighet i det hela. Icke så Hjalmar Gullberg, han känner istället avståndet till naturen, ”Jag ägde inte bryggan. Den var hans.” Vad vi ser här är ett uttryck för diktarens sena existentiella, icke-religiösa livssyn. Människan är inte längre integrerad i det hela, hon är utkastad i världen, lämnad åt sig själv.

Häger på bryggan

*Jag låg på bryggan naken då en häger
stod ljudlöst, kommen som från ingenstans,
bakom och lät mig på mitt hårda läger*

*död som en sten bli kvar i solens glans.
Landskapet hade fått en annan mening.
Jag ägde inte bryggan. Den var hans.*

*Jag var en kvarglömd rest, en förorening.
Hans tid var inne där han stod på vakt –
min var ett vakuum, en tågförsening,*

*bortfall av syfte i en passiv akt.
Den sky som bar min dröm för vita segel
gick plötsligt i det blå med annan frakt,*

*och sjön jag hållit som min runda spegel
på bryggans skaft var lösgjord från min sjö.
Det sus som gick i vassen kom var regel*

*från förr att skälva utan kraft, ett rö.
Var det en fantasibild som blev klugen,
eller en verklighet som skulle dö?*

*En värld gick mig ur händerna. Var tjuven
den grå staty som till min sträckbänk kom
och utan avsikt långsamt drog åt skruven?*

*När hägern lyfte lika ljudlöst som
han stod på bryggan utan varning, hävde
jag mig på axlarna och såg mig om.*

*Förlamningen var borta och den kvävde
insöp en luft som återfick sin glans.
Var det sitt rike som den andre krävde?*

*Finns det en ordning bortom människans?
Ett tryck vek från mitt hjärta, en förhårdning.
Tre dar kom hägern så. Jag såg i hans*

ankomst ett varsel om en sådan ordning.

Dikten ingår i diktsamlingen Terziner i
okonstens tid från 1958.

Den sista diktsamlingen *Ögon, läppar* är till allt annat också en kärleksförklaring. Hjalmar Gullberg skriver följande rader i en handskriven dikt på försättsbladet till det exemplar som han gav till Greta Thott: ”Av miljoner böcker som blev skrivna / och på skilda tungor återgivna / eller av kritiken sönderrivna // är dock ingen enda din, så mycket / din som den som kom idag från trycket, / den är skrinet vari du är smycket”.

Flera dikter i *Ögon, läppar* har referenser till eller tilldrar sig i Skåne. Detta gäller särskilt de som ingår i avdelningen ”Rastställe, famn”. Diktaren ligger fjättrad vid en respirator på Södersjukhuset i Stockholm. Varje dag kommer Greta och besöker honom. Hon skriver rent de dikter Hjalmar klottrar på svårläsbara lappar. I ”Rastställe, famn” ingår den välkända dikten från Falsterbo ”Jag bor vid ett rastställe”. Men här finns också två Malmödikter, några sådana hade inte funnit i hans diktsamlingar sedan debuten 1927. Och här står således flera dikter från Bökeberg.

Under 1950-talet verkade en finstämd poet vid namn Lars Englund. Han var inspirerad av japansk lyrik och introducerade också denna i Sverige. Det är troligt att Hjalmar Gullberg har kommit i kontakt med Lars Englunds poesi och därför möjligt att japanska stämningar på den vägen letat sig in i den lilla impressionen ”Midsommar, Bökebergsslätt”. Här framträder inte naturen som metafor utan enbart för sin egen skull. Diktaren är en betraktare:

*Till den bländande vita randen
mot väggen av junis grönska
(när sångkören tystnat, mot kvälldags)
kom ett rådjur och åt jasminer.*

I minnesboken *Många ansikten* berättar Greta Thott bakgrunden till dikten ”Det stod i brevet”. Sommartid, Hjalmar ligger på Södersjukhuset i Stockholm. Greta besöker honom dagligen medan hennes mor och syster bor på Bökebergsslätt. Systemen skriver brev till Greta och rapporterar om oro i idyllen, ett temperamentsfullt brev om skrikande småbarn hos grannen, om hundar som skrämmar bort rådjuren och liknande sådant. Ingenting om det lugn och den frid som paret Greta och Hjalmar förknippade med ”det vita huset”. Hon läser brevet högt för Hjalmar och blir sedan så arg att hon river sönder det.

Några dagar senare fick Greta av Hjalmar dikten som börjar ”Det stod i brevet från det vita huset”. Här kunde hon läsa vad systemen egentligen borde ha skrivit om, om skogen, fågelsträcken, dagarna och ljuset ... En kärleksförklaring såväl till landskapet vid Bökeberg som till Greta Thott. I diktens två sista verser smälter de samman för diktaren. Greta besöker honom på sjukhuset och med hennes närvaro förnimmar Hjalmar redan i sjukhuskorridoren det vita huset och naturen däromkring.

Det stod i brevet

*Det stod i brevet från det vita huset
om skogen ingenting och fågelsträcken
och ingenting om dagarna och ljuset
och sjön med svanen som heraldiskt tecken.
Som dolde brevet från det vita huset,*

*att allt var inte som det borde vara.
Vår rapportör är ingen dam som snålar
på ord när hon ska skildra och förklara,
men den detalj som tydligast hon målar
är negativ, det uteblivna, bara*

*att inga rådjur visar sig bland snåren ...
Här i mitt sjukrum är det annorlunda.
Du kommer och med dig i korridoren
vår skog och jag behöver endast blunda
för att se rådjur visa sig bland snåren.*

*Var du är hos mig är det vita huset
som var ditt hem och blev i solnedgången,
innan jag låg med ansiktet i gruset,
mitt hem och några sommars hem för sången
till dig och skogen och det vita huset.*

Dikten ingår i den sista diktsamlingen Ögon, läppar från 1959.

*

Greta Thott uttryckte livet igenom en hög uppskattning av sina båda män. Men medan Stig var greve och således av en annan samhällsklass kan man säga att Greta och Hjalmar gjorde en liknande klassresa. Greta var krögardotter, gifte sig med greven och blev grevinna, en ställning i vilken hon blev ifrågasatt av den skånska adeln. Själv kände hon sig aldrig accepterad. Klartänt och ”absolut osentimental” – hennes egna ord – genomskådade Greta Thott det sociala spel hon samtidigt deltog i.

Hjalmar Gullberg var fosterbarn och växte upp i en arbetarfamilj i Malmö. Han skulle nå så högt en svensk diktare kan, med medlemskap i Svenska Akademien som kronan på verket. Ändå glömde han aldrig sitt ursprung – känslan av att vara bortlämnad

präglar hans författarskap – och han skulle så länge de levde hålla kontakten med sin fosterfamilj. Hjalmar Gullberg valde att begravas i fosterfamiljegraven på Mellersta kyrkogården i Malmö.

Man kan fundera över huruvida också deras gemensamma sociala bakgrund tjänade som en förenande länk mellan Greta Thott och Hjalmar Gullberg. De levde båda med en känsla av utanförskap. Greta dog 2003. Hon lät sig begravas bredvid Hjalmar i Malmö. Sida vid sida vilar de här i evigheten.

Det finns en sjö....

(Foton på sid 58 och 63 kommer från Bildbyrå AB Linnes Arkiv, Landsarkivet i Lund.)

PER OCH HUGO WEIERTZ -

BILKONSTRUKTÖRERNA SOM LÅG STEGET FÖRE

Av Christer Neleryd

Jag hade just vridit om startnyckeln och kört några meter då mannen bredvid mig ropade: ”Men bilen har ju gasvätskefjädring! Det känner jag igen direkt! Ett sådant system har jag konstruerat!” Det var en höstkväll 1989. Efter en fest i Svedala hade jag lovat skjuts i min Citroën BX hem till hans villa vid Bellevuevägen i Malmö. Min medpassagerare var Hugo Weiertz, då 92, uppvuxen i Svedala, legendarisk uppfinnare och bilkonstruktör. Han hade på 1950-talet konstruerat ett system för hydraulisk fjädring. Det liknade det som Citroën fortfarande använder. Detta var bara en av hans många uppfinningar. Tillsammans med brodern Per skrev han under 1900-talets första hälft in sig i den svenska bilhistorien. Med sina kreativa innovationer befann sig de båda bröderna ofta långt före sin tid. Ibland kanske alltför långt... men låt oss börja från början.

Byggmästarsönerna och miniatyrstaden

Hugo Weiertz (1897-1991) och Per Weiertz (1899-1994) växte upp i Svedala. Fadern, Anders Andersson, var legendarisk byggmästare, som byggde bland annat Röda skolan, gamla brandstationen och biografen Casino. Modern, Maria Andersson, var handlingskraftig ägare till Nya Vävnadshandeln på Storgatan 26 i Svedala. Henne har vi skrivit om i Svedala-Barabygdens årsbok 2009.

Bröderna växte upp i en familj som tack vare deras driftiga föräldrar hade det gott ställt. De var flitiga och studerade. Att de var tekniskt bevandrade och kreativa visade de tidigt. Titta exempelvis på bilderna av de gigantiska modellbyggen som de höll på med som tonåringar! Som råmaterial använde de papp av uttjänt emballage från Nya Vävnadshandeln. Av detta byggde de hela städer. Här fanns bland annat en verklighetstrogen modell av Nya Vävnadshandeln. Människor, utskurna i papp, gick i en strid ström in i och ut ur affären med hjälp av en liten elmotor. På vinden till Storgatan 26 byggde de successivt upp en hel miniatyrstad. Här kunde man känna igen byggnader i Svedala, främst på Storgatan, men också stadsbilder från andra håll, som Mariakyrkan och teatern i Ystad, hörnhuset Drottninggatan/Södra Förstadsgatan och Hamnkontorets torn i Malmö. Miniatyrstaden hade många rörliga delar, alla finurligt konstruerade. De tillverkade bland annat 58 olika bilmodeller, skalenligt konstruerade efter de bilmodeller som fanns på 1910-talet. En del av dessa hade riktiga ekerhjul med fjädring. Med hjälp av en sinnrik konstruktion kunde modellerna styras med en liten spak på bilens bakkant.

Stadsdel i miniatyrstaden. Modeller av bl a hörnhuset Drottninggatan/ Södra Förstadsgatan, Hamnkontorets torn i Malmö samt Mariakyrkan i Ystad.

Miniatyrstaden blev vida berömd. Delar av den visades upp på olika utställningar. Den blev också avbildad i rikspressen. Till stora delar är miniatyrstaden idag förlorad. En rest av den finns dock fortfarande att beskåda - på Johannamuséet i Skurup.

Efter realexamen läste Per till gymnasieingenjör på dåvarande Malmö Tekniska Läroverk. Hugo satsade istället, som ett mellanspel, på att rita ugnar för tegelbruket på Ven. Konstruktionerna blev så framgångsrika att beställningar kom från Ryssland och Finland. Efter studentexamen fick Hugo rycka in och göra militärtjänst i artilleriet. Han tjänstgjorde som furir i Bodens fästning. Detta var under den spanska sjukans värsta härjningar. Hugo insjuknade också men klarade sig.

När första världskriget tog slut fick även Hugo återgå till att planera för sin fortbildning. Han gjorde då som många andra unga svenskar, sökte sin utbildning i Tyskland. Det var attraktivt - nivån på universiteten var hög. Dessutom var det billigt för svenskar att studera i Tyskland på grund av de tyska valutaproblemen. Han anslöt sig till en koloni svenskar som studerade i Berlin. Vid den här tiden beslöt sig också Hugo, tillsammans med Per och systemen Marta, att ta sig namnet Weiertz.

Experimentbilen Self

Men låt oss vänta med beskrivningen av deras vidare karriär och återvända till Pers och Hugos tonårstid. Lite vanvördigt skulle man med ett 2000-talsuttryck kunna kalla dem för ”nördar”. De hade alltså djupgående kunskaper inom sitt område (fordonsteknik) och var starkt fokuserade på det de ville göra. År 1916 var de båda ynglingarna 19 respektive 17 år gamla. De lämnade den fullbordade miniatyrstaden och sökte större utmaningar. De ville bygga bilar - och de hade höga ambitioner. De ville göra egna konstruktioner, inte modifieringar av redan befintliga fordon.

De satte sina planer i verket i garaget på innergården till Hantverkaregatan 6 i Svedala. Resultatet blev svensk bilhistoria. Deras första bil hette Self. De byggde den i tre olika versioner 1916, 1919 och 1922. De kallade dem helt enkelt för Self 1, Self 2 och Self 3. Per och Hugo utvecklade och förbättrade modellen.

Per Weiertz liggande under Self 1 i garaget 1918. Lägg märke till ramen i askplank, den nymonterade luftkylda Phänomenmotorn och belysningsens acetylenaggregat på fotbrädan.

Self kallades ”cykelbil”, men det är en lite missvisande beteckning. Benämningen symboliserade att den var liten och lätt och delvis hopsatt av enkla delar. Men Self gick inte alls att cykla. Det var en riktig motordriven bil, förvisso tillverkad av de delar som fanns till hands. Det rörde sig ju om rena hemmabyggen. Hugo och Per gjorde det mesta arbetet själva, men de hade också tillgång till faderns hantverkare med olika specialkunskaper, liksom de verkstads-, verktygs- och materialresurser som fanns inom räckhåll. Ofta fick de hålla tillgodo med vad de kunde få tag på. Vi ska komma ihåg att det rörde sig om åren kring första världskriget och det rådde materialbrist. Hjulen, exempelvis, fick de tag på hos ortens cykelhandlare.

System Marta provkör Self 1.

Som framgår av bilderna var Self en elegant och smäcker bil. Den rymde två personer, sittande bredvid varandra, och den hade en lång, lite spetsig kylare. Stommen var tillverkad av askplank och karosseriet var i de två första modellerna av plåt. Self 3 var till en början klädd i borstat aluminium. Från 1925 fick den en ny lackerad kaross av Fiat-typ. Den gjorde att bilen såg lite mer konventionell ut, men den var mekaniskt oförändrad.

Self 1 hade alltså cykelhjul. Senare modeller fick motorcykelhjul. Detta var naturligtvis alldeles för klen, även för en liten bil. En del av den övriga utrustningen var också hämtad från cyklar och motorcyklar. De delar av bilen som var av betydelse för väghållning och säkerhet var dock kvalitetsmässigt i nivå med de bilar som tillverkades samtidigt. Detta gällde framaxel, växellåda, bromsar och kraftöverföringen från motor till bakhjul. Motorkapaciteten förbättrades successivt. Den första modellen hade en liten, svag, encylindrig motorcykelmotor. Den byttes på Self 2 till en fyrcylindrig tysk Phänomenmotor. Self 3 var försedd med en tvärställd, luftkyld V2-motor från motorcykeltillverkaren Harley Davidson.

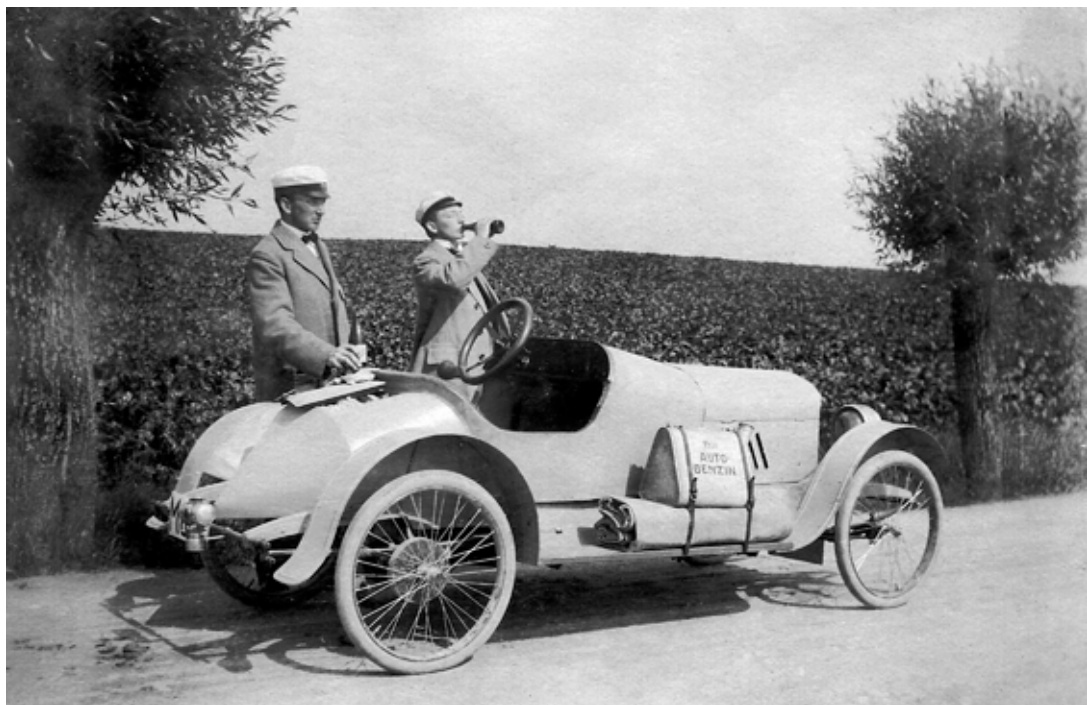
Bilderna av de olika Self-modellerna och deras chassi visar att de var byggda med precision, noggrannhet och elegans. Trots bilens blygsamma vikt (275 kg) var den stabil

och hållbar. Den höll för längre resor. Till en början gjorde de kortare provturer i Svedalas omgivning, men de satte så småningom bilarna på hårdare prov. Self 1 och 2 syns på bilder på vägar runt om i Skåne.

Med Self 3 gjorde de några anmärkningsvärda långresor. Den första, i februari 1923, gick till Stockholm. Det var 20 grader kallt och full vinter rådde. Målet för resan, med denna öppna bil, var banloppet på Edsvikens is. Vägarna mot Stockholm var dåligt plogade. Spårvidden på Self 3 passade illa i de hjulspår som körts upp av bredare, konventionella bilar. Detta slet mycket på de smala däcken.

Self 2 i backspegeln. Teckning från 1921 av Hugo Weiertz.

Läskpaus på väg till Ystad.

Då de tog en paus höll Hugo på att försvinna i en jättelik snödriva och resan höll på att få ett snöpligt slut. Men de kom fram och deltog i banloppet. Bilen uppnådde en hastighet av 76 kilometer i timmen och de båda konstruktörerna var nöjda. Hemresan blev, om möjligt, än mer strapatsrik. De kom in i ett våldsamt snöoväder och fick övernatta i Jönköping. Dagen därpå sände de bilen på järnväg till Lund.

Self 3 och Per Weiertz
på väg till Stockholm
20 februari 1923.

År 1925 var det dags för en ny långresa. Den gick via Rügen, genom Tyskland, till de österrikiska Alperna(!). Bilen uppförde sig perfekt under hela denna långa resa. I Österrike lånade de till och med ut den några månader till sin svåger, Albert Zieger. Denne var provinsialläkare och använde den för att åka till sina patienter. Den lätta bilen hade inga svårigheter att ta sig fram på de oländiga bergsvägarna.

Self 3 på väg till Österrike
sommaren 1925.

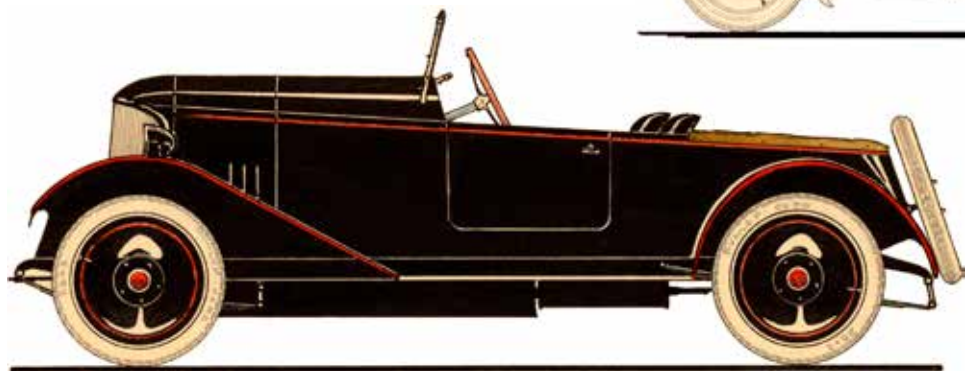
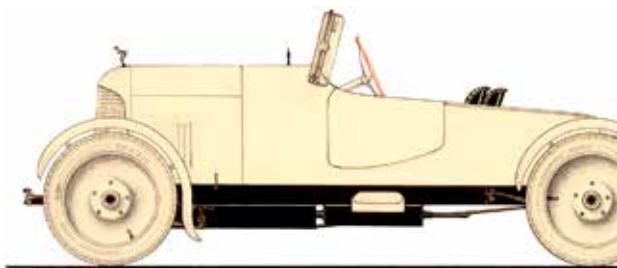
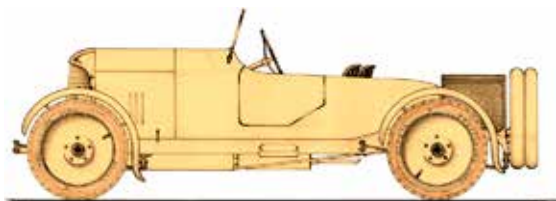
Trots att Self-bilarna var småskaliga hemmabyggen uppmärksammades de av den tidens motorexperter. De var ofta lyriska. Svensk Motortidning hade en ingående beskrivning av Self 2 och konstaterade att bilen var ett mästestycke för att vara hemmagjord. Även om den vore fabriksgjord skulle tidningen bara ha gott att säga om den. Tidningen återkom några år senare med en beskrivning av Self 3. Recensenten konstaterade då att bilen, trots att den var en cykelbil, inte saknade något som finns på en "vanlig" bil: koppling, växellåda och differential. Den såg till det yttre ut som en "riktig" bil, men betydligt trevligare och bekvämare, konstaterar tidningens recensent. Som avslutning på artikeln i Svensk Motortidning konstaterades att "det icke är uteslutet att tillverkning i stor skala kan komma att ske i Sverige". Så blev inte fallet. Bilarna skrotades och får i efterhand ses som experiment av två tekniskt skickliga unga män.

Thulin B

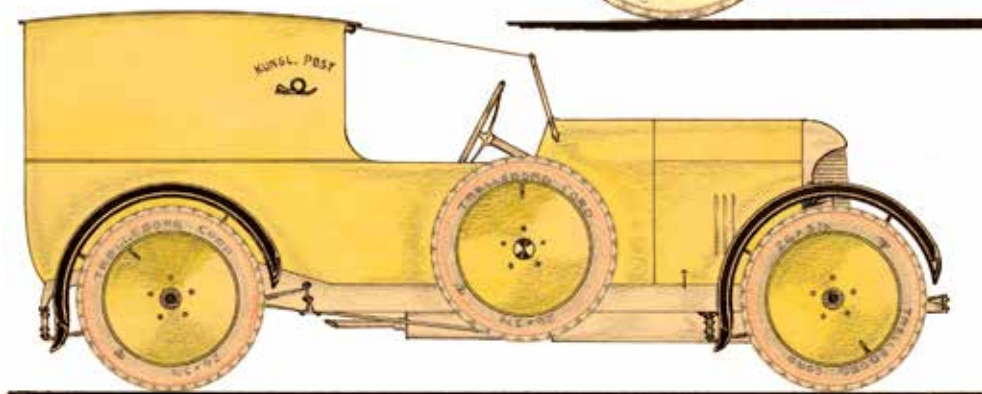
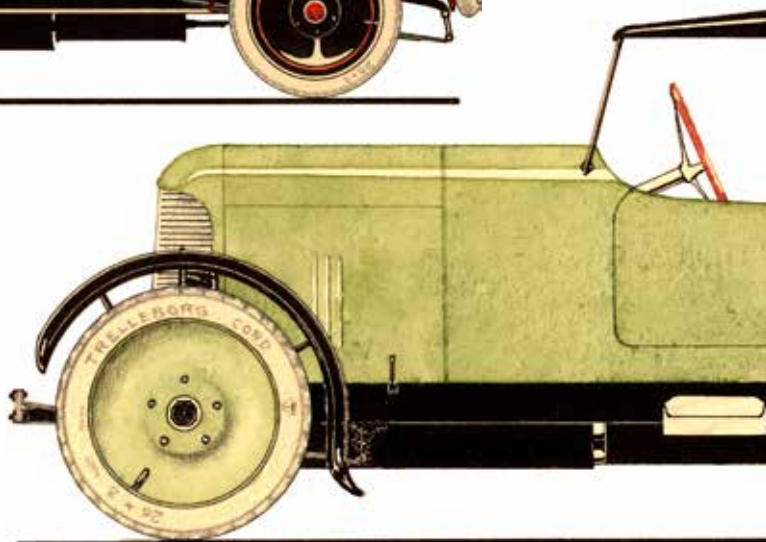
Hugo hade alltså, efter några år med bl.a. militärtjänst, rest till Berlin och utbildat sig till diplomingenjör, med inriktning på fordonsteknik. Någon motsvarande utbildning fanns vid denna tid inte i Sverige. Per var då färdig gymnasieingenjör. År 1925 tyckte de att de drivit Self-projektet så långt som det var möjligt. De ville nu gå vidare och konstruera större bilar. Erfarenheterna från Self hade stärkt deras självförtroende och de visste att de hade kapacitet för större uppgifter.

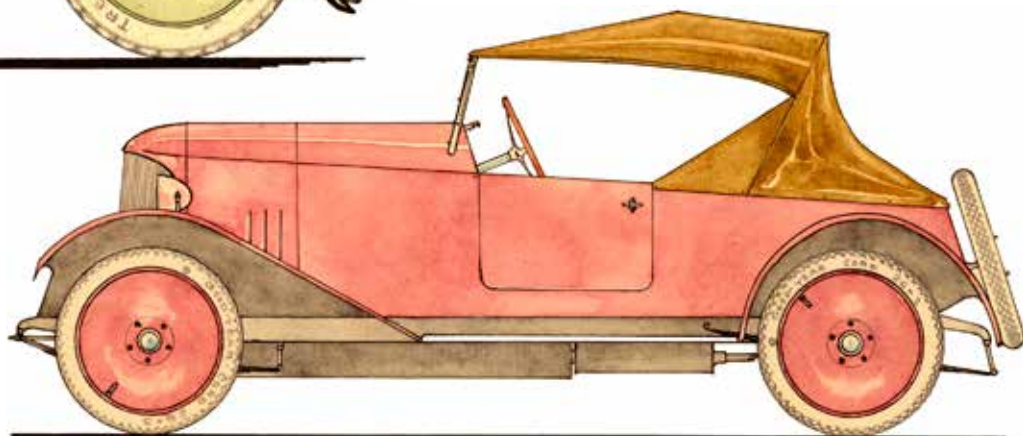
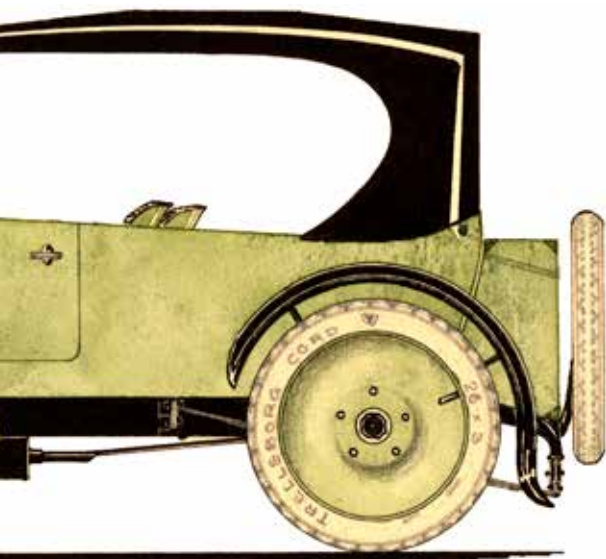
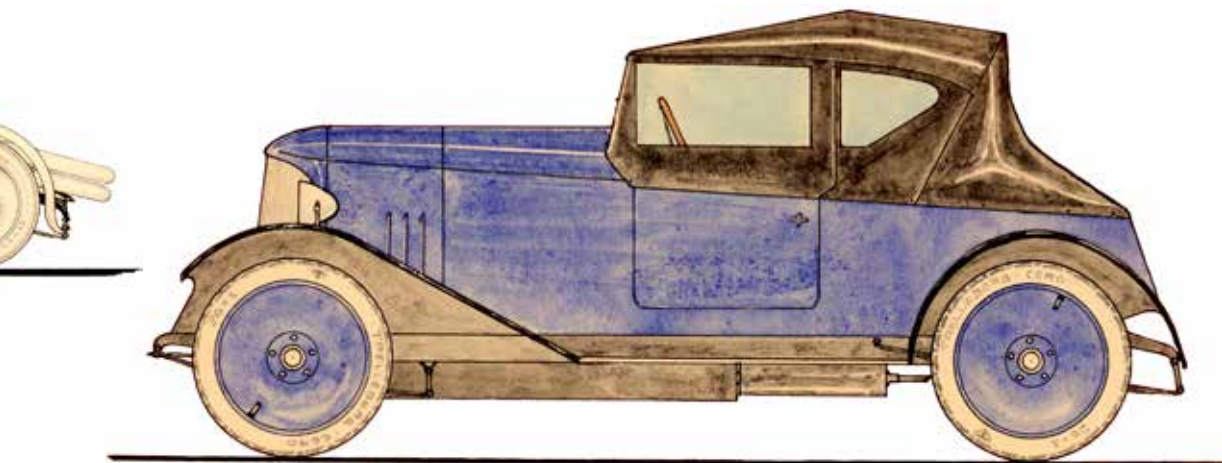
AB Thulins Aeroplanfabrik i Landskrona var under första världskriget helt inriktad på flygplanstillverkning. Grundaren, Enoch Thulin, insåg att företaget behövde en alternativ produktion efter kriget. Thulinverken AB, som företaget kallades från 1919, fick licens från tyska AGA på tillverkning av en ursprungligen belgisk bil, F. N. Företaget ställde om till bilproduktion och började tillverka licensbilen under namnet Thulin A. Den var omodern redan när den började tillverkas och försäljningen gick dåligt. Företaget rekonstruerades och tillverkningen av Thulin A fortsatte till 1925. Försäljningen var fortsatt svag och en förnyelse behövdes för att bilproduktionen skulle kunna överleva.

Bröderna Weiertz visste att tillverkning av stora bilar i större serier var något som låg utanför deras eget kompetensområde. De behövde en samarbetspartner med verkstadsteknisk kompetens. De ansåg att Thulinverken hade den kapacitet som behövdes. Där fanns gedigna kunskaper om bil- och flygplanstillverkning, hantverksskicklighet och maskiner. Som gammal flygplanstillverkare kunde företaget också utföra lätta konstruktioner, ett signum för bröderna som bilkonstruktörer. Per och Hugo hade gjort utförliga ritningar på chassi, växellåda och motor. Dessutom hade de gjort ett stort antal skisser på bilarnas formgivning och färgsättning. De föreslog ett samarbete och beställde en bil som skulle tillverkas enligt brödernas ritningar. Provbilen finansierades delvis med

Collage av bröderna Weiertz idé-
skisser till Thulin B.
Bilarnas längd på orginalskisserna
är i verkligheten 25-30 cm.

Per (t.v.) och Hugo på Thulinverken i januari 1924.

familjens egna pengar. Provexemplaret blev så lyckat att Thulinverken köpte rätten att tillverka en provserie om 12 bilar. Dessutom kom man överens om ett fortsatt samarbete mellan företaget och bröderna.

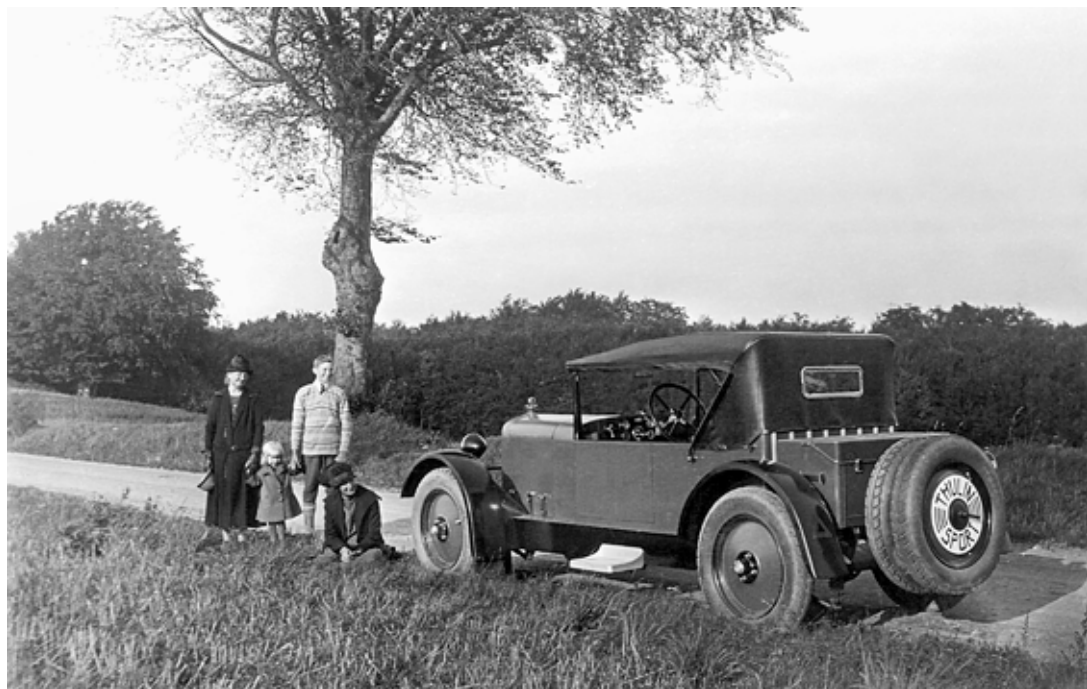
Under 1927 byggdes de 12 bilarna i provserien, samtliga 4-5-sitsiga. Flertalet hade två dörrar. Det fanns två typer, en täckt version samt en öppen, försedd med sufflett, men i grunden var det samma bil. Thulin B, som modellen kallades, hade en stabil konstruktion. Ramen var gjord av kraftiga stålbalkar. Spårvidden var 140 cm, totallängden 450 cm och största bredd 175 cm. Det var alltså en stor bil. Trots detta hade den låg vikt. Den öppna versionen vägde 875 kg och den täckta 975. Bröderna hade med sina cykelbilar lärt sig att bygga lätta konstruktioner. De använde viktsbesparande material, som aluminium, så ofta de kunde. Här hade de också hjälp av Thulinverkens flygerfarenhet. Thulin B hade visserligen samma motor som den gamla, licenstillverkade Thulinbilen, men den var omgjord och vässad. Motorstyrkan hade höjts från 16 till 38 hk. Fjädringen var innovativ. Den var specialkonstruerad av bröderna. Både fram- och bakaxel var stela.

Fjädringspaketen var upphängda på ett sådant sätt att hjulen kunde göra pendlande rörelser, vilket förhindrade att stötar från vägbanan kunde fortplanta sig till chassiet. Detta var en för sin tid mycket avancerad konstruktion.

Hugo Weiertz på provtur i en Thulin B år 1927.

Motorexperterna var än en gång lyriska efter att ha provat en bil konstruerad av bröderna Weiertz. Svensk Motortidnings recensent skrev bland annat att "...Thulinbilens märkligaste egenskap är dess – jag vågar påstå det – underbara förmåga att hålla vägen i en med hård fart tagen, skarp sväng. Den tillåter utan sladdning de mest hårresande kurvmanövrer....Jag har aldrig sett maken." Även andra tidningar berömde bilen för dess kvicka motor, segdragningsförmåga och, inte minst, väghållning. Skillnaden mot den förra Thulinmodellen var mycket stor. Bröderna Weiertz hade nästan fördubblat motorstyrkan, hade gjort bilen betydligt lättare och konstruerat en hjulupphängning som avsevärt förbättrade bilens säkerhet och komfort. De hade lyckats skapa en bil som låg i framkant av sin tids bilteknik.

Utflykt i Svedalatrakten med Thulin B. Medpassagerare är konstruktörernas mor, Maria Andersson, deras syster Mia Möller och hennes barn Kjell och Gertrud.

Trots detta tillverkade Thulinverken bara dessa 13 bilar. Varför blev det ingen fortsättning? Orsaken var att det hade dykt upp en ny och allvarlig konkurrent på den svenska marknaden – Volvo. År 1926 tillverkades en första provserie och 1927, samtidigt som Thulinverken tillverkade sin provserie av Thulin B, släpptes de första seriebyggda bilarna från Volvo, modellerna ÖV 4 och PV 4. De nya Volvomodellerna var konventionella och nådde tekniskt aldrig upp till Thulinbilens nivå. Topphastigheten var 60 km/tim, mot Thulins 100. Den hade konventionella bladfjädrar utan något nytänkande. Den saknade Thulinbilens sköna karosslinjer och eleganta lösningar. Men detta hjälpte inte. Volvo var först ut och hade dessutom de största ekonomiska musklerna. SKF var ett av de företag som backade upp Volvo. De små banker som ägde Thulinverken hade ingen som helst möjlighet att sätta något emot. Thulinverken vågade inte heller ta upp konkurrensen med en så stark motspelare. De resonemang som föregick Thulin B:s sorti liknar det som sagts om den svenska bilmarknaden på 2000-talet: ”Det finns inte utrymme för två biltillverkare i Sverige”.

Samtliga 13 exemplar av Thulin B såldes av Bilaktiebolaget Tellus på Sveavägen i Stockholm, som hade ensamrätt på försäljningen. Av dessa bilar finns inget exemplar kvar. Någon Thulin B har inte setts på svenska vägar sedan 1938. Även bröderna Weiertz' andra bil blev alltså en parentes. Thulinverkens produktion av egna bilar upphörde. Däremot tillverkade företaget från slutet av 1920-talet och under 1930-talet karosser till ambulanser och andra fordon. Sannolikt var bröderna Weiertz också inblandade i denna produktion.

Misslyckandet med att få igång en produktion av Thulin B-bilarna gjorde framför allt Hugo oerhört besviken. Även i intervjuer på äldre dagar gav han uttryck för detta. Han kunde inte förstå att en tekniskt mer avancerad produkt (Thulin B) fick stå tillbaka för en mera konventionell (Volvo). Han menade också att konstruktörerna borde ha mer att säga till om när det gäller bilproduktion.

Med facit i hand kan man ändå tycka att det inte var så konstigt att affären gick i stöpet. Det är inte den enda gången i bilhistorien som en mer innovativ vagn får stå tillbaka för ett bra alternativ från en stabil leverantör. Volvos premiärmodeller var kanske inte tekniskt avancerade, men deras samtid ansåg dem vara stabila och pålitliga. Dessutom hade de bakom sig en tillverknings- och försäljningsorganisation som var överlägsen Thulinverkens. Kunderna uppfattade att Volvo erbjöd en fullvärdig produkt med tryggare villkor.

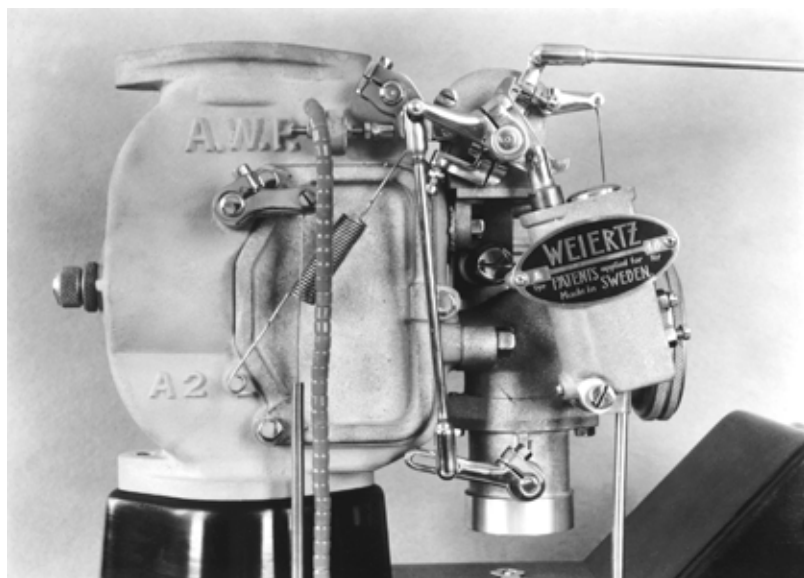
Vi ska också komma ihåg att Volvo, som 1926 startade sin verksamhet som dotterbolag till SKF, från början var en tung aktör på marknaden. En av männen bakom de första volvobilarna, Assar Gabrielsson, var försäljningschef på SKF. Detta företag hade länge betraktat bil tillverkning som en framtidsbransch och såg också att en ökad bill tillverkning skulle skapa en ökad efterfrågan på kullager. De var beredda att långsiktigt och uthålligt satsa på bilproduktion.

Trots dessa bistra fakta kan man tycka att Thulin B var värd ett bättre öde. Hugos son Stig Weiertz, själv bilkonstruktör och väl förtrogen med bilbranschen, menar att bilen visserligen var avancerad, men att konstruktionerna inte var särskilt kostnadskrävande. Den var dessutom en av de få bilar som var konstruerad för att klara den tidens gissel, vägarnas urusla skick. Stig Weiertz menar att med starkare och modigare finansärer borde Thulin ha haft förutsättningar att bli en andra stark aktör på den svenska bilmarknaden.

Bröderna Weiertz fortsätter som innovatörer

Efter Thulin B-affären var tiden som konstruktörer av kompletta bilar förbi för bröderna. De sökte sig nu andra vägar för dra nytta av sitt kunnande. De bildade ett eget

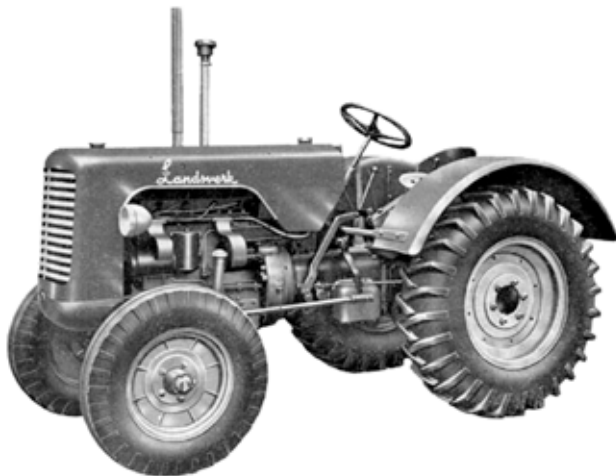
företag, AB Weiertz Patenter, och ägnade sig åt att utveckla enskilda patent åt fordonsindustrin. Till en början hade företaget ett nära samarbete med Thulinverken och fanns i Landskrona. Från 1936 omvandlades företaget till Cevia AB och flyttades till Malmö. Under slutet av 1920-talet och hela 1930-talet satsade de främst på att utveckla olika typer av bränslebesparande förgasare. Bland annat konstruerade de en råoljeförgasare som var mycket användbar under andra världskriget, då det rådde stor brist på drivmedel. Per och Hugo arbetade båda i företagen, men det praktiska arbetet med att prova ut och konstruera prototyper var så pass omfattande att de fick anställa folk. Det är oklart hur många anställda de hade som mest. På en bild från omkring 1930 poserar de båda tillsammans med två medarbetare framför en förgasare som de framställt.

Råoljeförgasaren

Från 1939 gick bröderna delvis skilda vägar som uppfinnare. Per blev anställd på Landsverk i Landskrona. Detta företag var en stor tillverkare av grävmaskiner, men hade även en militär produktion, något som skulle bli lönsamt under flera årtionden framåt. Per anställdes som konstruktör och blev snabbt engagerad i utvecklandet av modellen M 42, som blev den svenska arméns standardstridsvagn under en stor del av beredskapstiden. Så småningom blev han också chef för företagets stridsvagnsavdelning. Detta arbetade han med fram till sin pensionering 1964. Hans sista insats på Landsverk var faktiskt att utveckla styrväxeln på Stridsvagn S, den där mycket speciella, platta stridsvagnen med fast eldrör.

Under sina år på Landsverk sysslade Per dock inte bara med krigsmateriel. Det rådde brist på traktorer för civilt bruk under andra världskriget och svenska myndigheter ville ha en inhemsk produktion, varvid de vände sig till Landsverk. Per Weiertz tog då fram en modell som kunde köras med såväl gummi- som stålhjul. Denna kom i produktion som "Hjultraktor LM". Konstruktionen var robust, med en 34 hk Albin-motor som kunde drivas med fotogen eller bensen. Dragkraften var upp till 1650 kg. Men produktionen blev inte långvarig. En anledning till detta kan ha varit att Landsverk hade ett samarbete med samma bank som en annan traktortillverkare, Bolinder Munktell. Banken tyckte att företagen borde satsa på sina respektive kärnverksamheter, vilket i Landsverks fall var grävmaskiner och stridsvagnar. Så blev också fallet. Därför tillverkades under åren 1944 – 1947 bara 25 exemplar av "Hjultraktor LM". Ännu en gång hade marknadskrafter satt käppar i hjulet för lanseringen av en kvalitetsmässigt utmärkt Weiertz-produkt.

Landsverk LM, konstruerad
av Per Weiertz.

Hugos besvikelse över misslyckandet med att få ut Thulin B gjorde att han aldrig mer ville låta sig bli anställd. Han var under resten av sitt liv egen företagare och fortsatte att satsa på innovation och utveckling av fordonsteknik. Hans specialitet var motorer och hjulupphängningar. Hugo var inte riktigt säker på hur många patent han hade. Han trodde några år före sin död att han hade ett 70-tal.

Några patent är särskilt intressanta. Bröderna utvecklade redan i Thulinbilen hjulets förmåga att ta upp och dämpa stötarna från ojämnheter i körbanan. Hugo fortsatte att arbeta med detta problem. Han konstruerade bland annat lufttrycksfjädrar som gav bilen en komfort som var överlägsen den man fick genom konventionell fjädring. Hugo fick patent på denna konstruktion 1953. 1954 introducerade Citroën ett liknande system,

gashydraulisk fjädring. Det visade sig att Citroëns konstruktörer och Hugo, ovetande om varandra hade arbetat parallellt och tagit patent på två snarlika, men ändå olika, system.

Citroën använde sig aldrig av Hugo Weiertz' patent. Däremot köptes det av ett amerikanskt patentkonsortium samt Volvo. Systemet monterades in på några Volvobilar, men företaget valde att inte använda det i serieproduktion. Sannolikt ansågs konstruktionen vara alltför avancerad och kostnadskrävande.

Ett annat patent gällde en konstruktion från 1950-talet med viktörrar avsedda för en personbil. Konstruktionen var intressant och skulle ge bättre komfort vid insteget i bilen. Den blev dock för komplicerad och dyr för att användas i produktion av personbilar. Hugo trodde att patentet hade fallit i glömska då han på 1960-talet fick ett samtal från det konsortium som höll på att konstruera överljudsplanet Concorde. Man hade upptäckt att just detta patent blockerade en patentansökan på en liknande konstruktion från Concordekonsortiet. Det är oklart vad det blev för resultat av denna kontakt. Någon affärsuppgörelse mellan Hugo Weiertz och Concordekonsortiet blev det aldrig. Men enligt hans egna uppgifter så användes delar av hans patent vid konstruktionen av dörrarna på Concordeplanet.

Några reflektioner kring bröderna Weiertz' livsverk

Dessa båda bröder arbetade tillsammans hela livet, och de trivdes ihop. De var båda lysande tekniker, och var båda kreativa med en tydlig konstnärlig ådra. Men de var också olika till sin läggning. Hugo var bohemen. Han var infallsrik och använde sig av sin fantasi i uppfinnarverksamheten. Men han var också en känslig natur. Han tog illa vid sig av de motgångar som bröderna, trots allt, hade. Och hans bitterhet mot svenska storföretag i allmänhet och finansväsendet i synnerhet fanns kvar hela livet.

Per var av en annan sort. Han var administrativt begåvad. Han hade förståelse för affärlivets villkor och han var framför allt realist. Han var den som inte lät sig stoppas av motgångar. Han såg de nya möjligheter och utmaningar som väntade runt hörnet. Denna förmåga var en viktig orsak till att så många av brödernas kreativa idéer också förverkligades.

Deras livsbanor visar just dessa olikheter. Hugo ville behålla sitt oberoende och menade att uppfinningar görs bäst av fria människor, som inte blir tillsagda vad de ska göra. Per såg möjligheterna i den starkt expanderande krigsmaterielindustri som det neutrala Sverige själv ville utveckla. Han lämnade det egna företagandet och gjorde karriär i det privata näringslivet.

Hugo (t v) och Per i maj 1988.

Det är lätt att fascineras av att bröderna som uppfinnare hela tiden tycktes ligga i framkant eller till och med före sin tid. Deras bilar är några exempel på detta. De ägnade på 1920-talet kraft åt att förbättra komforten i sina bilar. Detta skedde i en tid då fjädringskomforten i de flesta bilar var usel. Här hade bilen inte utvecklats särskilt mycket i förhållande till den hästdragna landån. Den tidens bilar var också bränsleslukande. Genom smarta lösningar kunde deras bilar uppvisa lägre förbrukningssiffror än fabrikstillverkade bilar av samma storlek.

På de här områdena dröjde det årtionden innan bilbranschen på allvar påbörjade ett utvecklingsarbete.

Nästan två decennier efter deras död är flera av bröderna Weiertz' patent fortfarande gångbara. På de internationella patentsajterna Ipxl och Boliven samt i Google Patents redovisas 2011 totalt 9 patent där någon av eller båda bröderna Weiertz är registrerade som uppfinnare. Fem av dessa ägs av Per och Hugo gemensamt och ett ligger Hugo och hans son Stig Weiertz bakom. De övriga är Hugos egna patent.

Sex av dessa patent har aktualiserats från 1980-talet och framåt. Det framgår genom

May 1, 1956

A. H. WEIERTZ

2,743,773

TWO-DOOR AUTOMOBILE WITH FOLDING DOORS

Filed Feb. 25, 1954

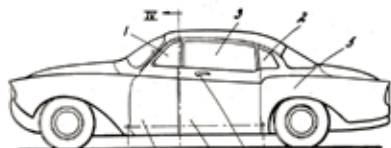

FIG. 1

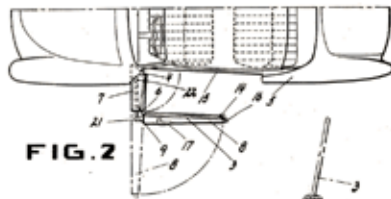

FIG. 2

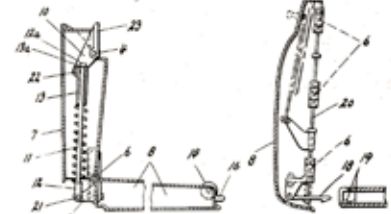

FIG. 3

FIG. 4

A. H. WEIERTZ
INVENTOR
BY *Wendell Link & Pines*
ATTORNEYS

att företag refererat till Weiertz-patenten i nya patentansökningar. Weiertz gamla uppfinningar ligger alltså delvis till grund för nya. Två av patenten har referenser från 2000-talet. Det gäller två av Hugos innovationer, de vikbara dörrarna som finns med i ett Mitsubishi-patent från 2005 och en konstruktion för upphängning av framhjul på personbilar. Den senare finns med i en patentansökan från 2010.

De många olika patenten och alla användbara konstruktioner till trots, det är som bilkonstruktörer Per och Hugo lämnat de tydligaste spåren efter sig. Self må ha varit en experimentbil tillverkad i garaget på Hantverkargatan i Svedala och Thulin B fick aldrig en riktig chans att hävda sig på bilmarknaden, men båda skapelserna har blivit en del av den svenska bilhistorien. Det är en bedrift som ingen kan ta ifrån Per och Hugo Weiertz från Svedala.

”Ritning på vikbara dörrar för personbil.
Hugo Weiertz patent från 1953.

Faktakällor:

Gunnar Stålbrand, Gert Ekström: Svenska Bilar 1842-1997

Gert Ekström: Svenska Bilbyggare, 1984

Autohistorica 3/1983

Stig Weiertz, son till Hugo, har faktagranskat texten samt ställt sitt bildmaterial till förfogande.

Eva Weiertz

Lilian Neleryd

Ingrid Lundbergs (dotter till Hugo Weiertz) samling.

MÖBELKOMPANIET

Av Lars-Olle Svensson

Möbelkompaniet på Kyrkogatan 11. Foto från 1956-57.

Möbelkompaniet eller som dess fullständiga namn var: Möbelkompaniet, E. Larsson & Co. bildades 1924 av herrarna Eric Larsson, Otto Andersson och Arvid Svensson som var min far.

Eric Larsson, som synes ha varit initiativtagare till bildandet, var den äldste av de tre kompanjonerna och var född 1898 i Hyllie, medan Otto Andersson var född 1901 i Svedala och Arvid Svensson 1902, båda födda i Svedala.

Eric hade gått i lära hos en snickare Norén i Malmö, medan Otto och Arvid hade arbetat som lärlingar hos snickaremästare Anton Andersson i Svedala.

Otto Andersson
1901-1991

Eric Larsson
1898-1978

Arvid Svensson
1902-1973

Anton Anderssons snickerifabrik

Anton Andersson hade sin snickerifabrik inne på gården till den fastighet som låg vid Stortorget på hörnet Bankgatan – Storgatan, sedermera ”Bredablicks hörna” efter det café och konditori, som i många år hade sin verksamhet här.

Far började som lärling hos Andersson 1917 som 15-åring. Under sin tid här fick

han som alla andra lärlingar börja med att springa ärenden och passa upp de äldre anställda. Så småningom fick han sin utbildning, vari ingick tillverkning av vanliga handverktyg såsom hyvlar, tvinger m.m. men även större arbeten såsom sin egen hyvelbänk.

Fastigheten på hörnet Bankgatan/Storgatan med Anton Anderssons skylt, ”Anton Anderssons Möbelfabrik”.

Arvids egentillverkade hyvlar och hyvelbänk.

Arbetsstyrkan hos Anton Andersson. Otto står som nr 1 från höger i bakersta ledet medan Arvid står som nr 3 från höger i samma rad. Eftersom våra lärlingar ser ganska unga ut bör bilden vara tagen omkring 1918.

Hos Andersson var naturligtvis möbeltillverkningen det dominerande, men här kunde även annat, som krävde snickeritalanger, beställas såsom en barncykel, försedd med Anderssons tillverkningsskylt:

Att våra blivande snickare var duktiga under sin lärotid gick ej att ta miste på. Så finns t.ex. bevarat en sekretär av björk som min far tillverkade på sin fritid under åren 1919 – 1923. Den stod han och gjorde i en källare under fastigheten Skolgatan 14, grannfastighet till Skolgatan 12 där han bodde tillsammans med sina föräldrar Johannes och Maria Svensson.

Barncykel i trä samt dess tillverkarskylt. Cykeln är f.ö. tillverkad för Gunvor Jensen, Lilla Svedala. (Gunvor, sedermera gift med tandläkare Ehn.)

Arvid i arbete med sekretären

Sekretär med närbild av inläggning.

Anton Andersson i konkurs

Under 20-talets svåra år drabbades även Anton Andersson och hans firma gick i konkurs 1924.

Med detta som bakgrund kan man förstå att Otto och Arvid, båda ganska unga, måste skaffa sig en sysselsättning. Pengar hade man knappast några, men deras skicklighet som hantverkare kunde ingen ta ifrån dem. Tillsammans med Eric föddes då tanken på att starta eget.

Möbelkompaniet bildas

Att starta ett företag 1924 måste betraktas som ett verkligt vågspel. Dels var det mycket dåliga tider och den stora världsdepressionen låg inte många år framåt i tiden och dels hade man som sagt dåligt med startkapital. Min farmor lär ha varit mycket bekymrad över det hela.

En lämplig lokal behövdes först och främst och denna fick man i Lervarufabrikens lokaler nere vid järnvägsövergången. Hyran fastställdes till 40 kronor per månad.

I samma fastighet var för övrigt även Spritbolagets lokaler inrymda.

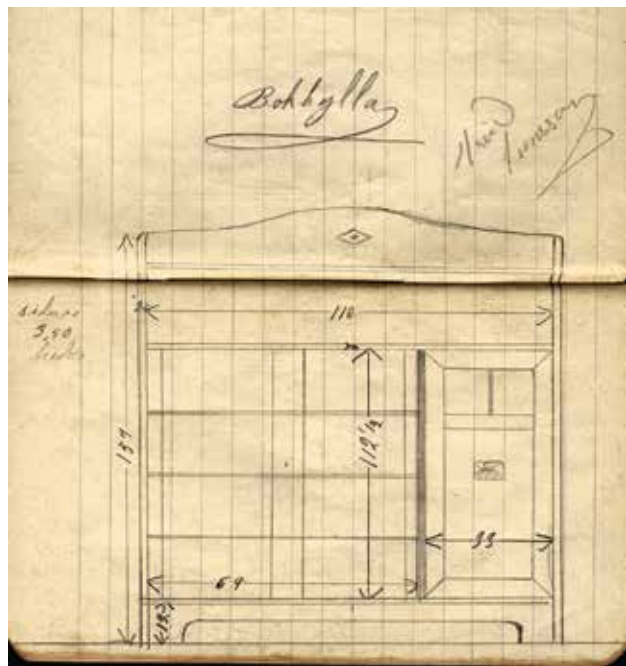
Hyvelbänkar och en del handverktyg hade man redan, men det behövdes maskiner. Dessa inköptes från firma Wilhelm Sonesson i Malmö och för 1290 kronor fick man rikthyvel, bandsåg, bormaskinsbord och 12 st. fanerpresspindlar. 390 kronor erlades kontant, medan resten skulle betalas i 3-månadersperioder med 300:- varje gång. Elektriker Skarman anlätades för de elektriska installationerna.

De första åren

De tre kompanjonerna var ungarlar, men hade sina flickvänner, för fars del en flickvän från Malmö. De var beredda att satsa helhjärtat på sin nystartade firma och för att kunna göra detta föreslog t.o.m. den äldste av kompanjonerna att man borde avhålla sig från ett omedelbart förestående äktenskap då detta kunde inverka ”menligt” på verksamheten.

Så drog man igång och den allra första beställningen i maj månad 1924 var på ett par fönsterbågar för totalt sju kronor.

Fars blivande svärfar, Lars Sjöholm ifrån Malmö, insåg även han det äventyrliga i företaget. I den allra tidigaste bokföringen dyker hans namn ofta upp såsom beställare av diverse ting - allt i avsikt att ”dra sina strån” till stacken.

Typiskt underlag för tillverkning. Här är det en skiss på en bokhylla som skulle tillverkas.

Försäljning av fabrikstillverkade möbler hade inte kommit igång på allvar, utan alla möbler tillverkades efter beställarens önskemål och enkla handskisser utgjorde ofta underlaget.

När första året hade gått till ända kunde man dock konstatera att det hela hade gått ihop. Man hade t.o.m. en kapitalbehållning på 136 kronor och 25 öre.

Tyngdpunkten i tillverkningen den första tiden låg naturligtvis, som tidigare nämnts, på möbler. Allt kunde man dock inte göra själv. För bildhuggningsarbeten anlätades en skulptör, J. Eklundh, för stoppning av möbler firma Malmros och för målningsarbeten firma Persson & Larsson. Träsvarvning beställdes

av en annan lokal tillverkare, eftersom Möbelkompaniet inte hade invest-erat i någon träslagarverk och f.ö. aldrig kom att göra det heller.

Trä inköptes från den lokala timmerhandlaren Svensson, medan finare träslag levererades av Skånska Trävarobolaget, Malmö.

Ingenting var emellertid för smått för att tillverka och intressant är att notera att i februari 1925 började man att tillverka radiolådor. Sveriges Rundradio hade redan startat sina sändningar 1922 och efter att Radiotjänst började sända reguljärt 1925 blev det mycket populärt att bygga sina egna radiomottagare från de enklaste kristallmottagarna till de något mera avancerade rörmottagarna. Till dessa skapelser ville man ha en mer eller mindre exklusiv låda och då var det bara att anlita hantverkare och beställa om man nu inte föredrog att själv gör en.

Till korgmöbeltillverkarna Sjövall & Lindvall samt Nordqvist & Son tillverkades korgbottnar, en produkt som kom att hålla på så länge Möbelkompaniet existerade.

Åren i Lervarubolagets lokaler saknade inte sina poänger. Som tidigare nämnts hade även Spritbolaget sin verksamhet här. Denna hantering sköttes av två herrar som i sin utövning av detta ämbete var mycket intresserade av innehållet i de buteljer som skulle säljas. Ofta öppnades dörren till snickeriet och in kom en av dessa gentlemen på något ostadiga ben och förkunnade att : Grabbar, nu får ni komma in för nu har där gått en flaska itu igen!

Redan 1925 dyker det i bokföringen upp utgifter för hyra av affär. Man måste ju exponera sina alster och dessutom hade man börjat att sälja tillbehör såsom täcken, gardiner och korkmattor. För dessa produkter behövdes ju en lokal.

En produkt, som redan tidigt kom att stå på programmet var

MÖBELKOMANIET
SVEDALA
Tel. 229

Svedala, posttjänstlopps datum.

Herr Skolrådshuvud!

Vi taga oss härmed friheten offra oss Eder våra tillverkningar av skolbänkar, katekarer och andra skolmöbler. Särskilt önska vi framhålla den nya skolbänken, vilken har det utstående fotografiet angiver och som fördelaktigt skiljer sig från äldre modeller. Bänken är synnerligen praktisk samt prydlig och utförd av prima ren fur och lauan, så att träets färg och ådring framträder. Den är lätt att rengöra och behåller sitt ursprungliga utseende längre än målad bänk. Rent vetenskapligt äro de olika måtten översälda, något som gör att eleven alltid erhåller en bekväm sittställning. Skivan är både uppfällbar och framsitt reglerbar med plats tvärande för blick och pennor.

Bänken utföres i fyra storlekar (två för småskolan och två för folkskolan) och lämna vi för fabriktillfället två års garanti.

Priset är per bänk respektive:
Kr. 31:—, 33:—, 35:— och 37:—,
fritt Svedala. Önskas försändning med till kunna vi även därmed bevilja.

På begäran utföra vi gratis ritningar och kostnadsförslag å öfriga skolmöbler.

Erhöllande Eder bevilga ordr, hvar vi äran teckna
Högskolestyrelsens
Möbelkompaniet.

Av Möbelkompaniet i Svedala har Svedala landförsamling köpt detta år inöpt 32 skolbänkar av den utstående, ersättande fotografen visar. Bänkarna ha en bekväm beaktning och varit ordligt arkiverade för mått och prydligt utförande, varför dessamma härmed tillförlitligt rekommenderas.
Svedala den 13 september 1927.

För skick till skickskommittén:
Martin Nilsson,
Landförsamlingens representant i skickskommittén.

Einar Gullstrand,
Landförsamlingens representant i skickskommittén.

Skolbänksannons.

skolbänkar. Den 10 juli 1927 skrevs ett kontrakt med Skolrådet i Svedala om leverans av 34 st. skolbänkar, varav 12 skulle levereras till Hylltarps småskola och 22 st. till Aggarps folkskola.

Den mera industriella tillverkningen av möbler utvecklades snabbt i vårt land och redan ett par år efter starten märker man de första kontakterna med möbelfabriker, i första hand i Småland och man började även att sälja dylika möbler i konsignation från en firma Wald. Peterson & Co, Malmö

Det där med att avhålla sig från äktenskap varade inte länge. Typiskt nog var det Eric som gifte sig först med sin Annie. Inte långt därefter gifte sig Otto den 27 oktober 1927 med Ida Rosberg i Svedala kyrka. Vid samma tillfälle gifte sig även en annan känd svedalabo, Krister Johnsson . Som vittnen till Otto stod kompanjonerna Eric och Arvid och på Krister Johnssons sida stod Herman Åbjörnsson, som vid detta tillfälle yttrade : Jaså Möbelkompaniet gifter sig idag!

Otto och Arvid med
sina respektive fästmör
Ida och Svea 1927.

Flytten till Stortorget.

1928 blev ett viktigt år för Möbelkompaniet. Lokalerna på Kyrkogatan 2 hade blivit för små och man måste expandera. En fastighet som låg vid Stortorget kom att bli till salu eftersom ägaren, stationskarlen Lars Emil Nordahl, höll på att uppföra en ny villa på Norregatan. Fastigheten med beteckningen nr.4, kvarteret Bävern, inköptes sålunda i februari 1928. Lån för köpet upptogs bl.a. hos Försäkrings AB Svitjod.

Fastigheten på Kyrkogatan 11, vid Stortorget, inrymde inte bara Möbelkompaniet utan även "J. Rosén Träska & Toffelaffär", "Nya Vulkverkstaden A. Nilsson". Foto från ca 1930.

När huset har uppförts finns för närvarande ingen uppgift om, men något av de sista årtiondena på 1800-talet borde väl stämma. I en bevarad brandförsäkringshandling från 1906 finns emellertid huvudfastigheten med gårdshusen uppritade och omfattade följande:

1. Boningshus av tegel.
2. Köksförstuga av trä
3. Uthusbyggnad av trä.
4. Dito av tegel.
5. Magasinsbyggnad av trä.

Enligt en intressant anteckning i försäkringsbrevet finns i källarvåningen inrymt en sadelmakeriverkstad där det "stundom förekommer stoppning af möbler (tapetserararbete)."

Gustaf Bern, August Liljeqvist samt Åbjörn Anderson har undertecknat handlingen såsom företrädare för brandstodskommittén.

Vid tiden för Möbelkompaniets övertagande av fastigheten 1928 hade förhållandena i källarvåningen ändrats något. I en av lokalerna huserade en toffelmakare Rosén och i

Möbelkompaniets brevhuvud 1928.

en annan lokal (den största) fanns en vulkaniseringsverkstad som sköttes av Anders Nilsson och hans son Sigfrid. Bland hyresgästerna i bostadsdelen fanns dessutom en med namnet Berggren.

Enligt Åke Nordahl, son till Emil Nordahl, fanns även tidigare inne på gården en skomakare Jakobsson och när denne av brända och destillerade drycker somnade på sin arbetsplats (vilket ofta skedde) låste hans hustru honom inne tills han hade nyktrat till, eftersom hon menade” att det var säkrast så.”

Boningshuset var ganska stort, med en större bostadsyta på bottenvåningen och en lägenhet ovanpå. Dessutom fanns ett extra rum på ovanvåningen med ett pyttelitet pentry.

Våningen ovanpå hyrdes ut till Nordahl och hans familj tills dess huset på Norregatan blev färdigt.

Flytten till den nya adressen var ingenting som klarades av i en handvändning. Under tiden som maskiner och annan utrustning flyttades opererade man med två adresser, vilket framgår av firmans brevhuvud.

I bottenvåningen avdelades halva ytan till butiklokal och ett stort skyltfönster sattes i fasaden mot Kyrkogatan. Gårdshuset förlängdes med ca 5,5 meter för att inrymma själva verkstaden. Driften av maskinerna skedde från en gemensam elektrisk motor och rännor upptogs i golvet för axelledning med remskivor och remmar till de olika maskinerna.

I verkstadens ovanvåning placerades hyvelbänkarna och här utfördes också allt limningsarbete. En spis med stor flat håll tjänade som uppvärmning för limpannorna, eftersom det enda lim som då användes var hornlim.

I botten våningen placerades en värmepanna och en kulvert ledde ut till affären. Man

kan så här i efterhand spekulera över lämpligheten att ha en värmepanna stående i en lokal som var full av snustorrt träavfall från sågar, hyvel och kutter samt frånvaron av avsug. Allt gick emellertid bra under hela Möbelkompaniets tillvaro.

Så blev det dags för det tredje giftermålet och denna gång mellan Arvid och Svea Sjöholm, Malmö. Den 27.10.1928 vigdes de i Skrävlinge kyrka och flyttade in i Möbelkompaniets fastighet på bottenvåningen där ett rum med kök fanns inåt gården.

Samma år får Otto och Ida en dotter, Elsie.

För Eric däremot hade året börjat med en tragedi. Hans hustru, som redan vid giftermålet hade varit sjuklig, avled i februari månad till följd av tbc som i dessa år skördade många människors liv.

1930 – talet.

Detta årtionde blev den mest expansiva perioden i Möbelkompaniets historia. Den stora depressionens efterverkningar kände man naturligtvis av, men trots detta hade man så mycket att göra att man kunde anställa en och ibland två snickare Dessa arbetade ända in på 40-talet och bland dem minns jag själv en som bodde i Sjödiken och hette Pelle Appeldahl.

Bostadshuset fick 1931 också en mindre ”ansiktslyftning” inåt gården. Den förut nämnda köksförstugan av trä var i själva verket ett trapptorn av trä. Detta hade med åren blivit tämligen nergånget och ersattes med ett dito av tegel. Underdelen försågs med öppningar i form av valvbågar för att släppa in ljus till ett källarfönster. Detta utrymme ”under tornet” kom att bli mitt och mina kamraters käraste tillhåll.

Det nämnda källarfönstret släppte in ljus till tvättstugan som ofta hyrdes ut till en viss fru Alexandersson som

Besök av mors flickvänner från Malmö i april 1929 uppradade framför trätornet..

Det nyuppförda trapptornet med lyckliga unga mödrar med och utan barn. Mor längst till vänster tillsammans med Otto och Idas dotter Elsie. År 1931.

bodde i "Hästslaktarhuset" snett över gatan och som tvättade åt folk. Hon var en glad och livad person som lärde oss ungar en del, på den tiden något oanständiga ramsor, av vilka några fortfarande är i färskt minne. Märkligt att just sådant fastnar!

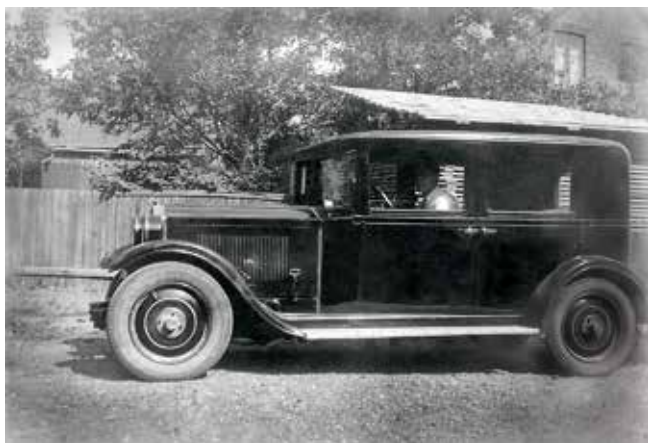
Under samma år upptogs även ytterligare 2 skyltfönster i fasaden emot gatan.

Under 1931 övertog också Anders Nilsson skomakare Roséns källarlokal, att användas som däcklager.

I April 1932 flyttar Berggren och Tage Nordahl (son till Emil Nordahl) med fru flyttar in på ovanvåningen.

För transport av möbler anlidade man mestadels stadsbud, men efterhand som verksamheten växte blev man tvungen att lita till egna transportmedel, åtminstone när det gällde mindre kollin. I nov. 1932 inköptes därför en begagnad personbil av fabrikat Opel, årsmodell 1929. Den registrerades på Eric som var den som innehade körkort.

I december 1932 kom så undertecknad till världen med hjälp av fru Sparrström och ytterligare en barnmorska. Nedkomsten skedde hemma i den lilla lägenheten inåt gården.

Opeln med far vid ratten.

Under 1933 blev det aktuellt att även Otto och Arvid skulle ta körkort. Far har berättat att några större ceremonier för anskaffande av detta var inte aktuella. Övnings-körningen bestod av en tur till Bökeberg ("Bökebergsrundan") och sen bar det av till Malmö för uppkörning. Denna gick bra och sedan var det dags för teorin. Vid det tillfället var det tre som förhöordes. Ingen kunde svara på någon av frågorna men det spelade tydligen ingen större roll för man fick sitt körkort i alla fall.

Eric Larsson utträder ur firman.

Trots att man hade lyckats med sin idé om att skapa en firma blev avkastningen dock inte så stor att tre delägare kunde leva drägligt på det hela och Eric bestämde sig för att dra sig ur kompanjonskapet. En bidragande orsak är säkerligen också förlusten av hans hustru och kanske känslan av saknaden av en familj, något som Otto och Arvid nu hade. 1934 utträder därför Eric och flyttar till Vellinge, där han övertar en möbelaffär.

Otto och Arvid kämpar vidare. Nu har försäljningen av fabrikstillverkade möbler börjat dominera och mer och mer av dessa produkter säljes. Möbelkompaniets policy hade ända från starten varit att inte satsa på alltför lyxbetonade produkter, utan mera på vardagliga dito i ett prisläge som passade "vanligt" folk. Detta i kombination med snickeriet gjorde att man kunde ta sig igenom 30-talet på ett någorlunda hyggligt vis.

1935 beslöt man att skaffa ytterligare utrymme, primärt för lagring av trä inomhus men också för att få ett garage för bilen. Virket hade hitintills lagrats utomhus under ett tak, vilket kan skimras i bakgrunden på bilden med Opeln..

Man inlämnade till byggnadsnämnden ett förslag där man avsåg att förlänga verkstadsbyggnaden ända ut till gränsen mot granntomten som ägdes av Helga och Hedvig Lindgren. Problemet var emellertid att med gällande stadsplan kunde ett permanent bygglov inte medgivas utan efter flera turer erhöles ett temporärt tillstånd för bygget fram till den 1:e maj 1946. Godkännande inhämtades från berörda grannar, som ovan nämnts systrarna Lindgren samt i den sydvästra gränsen av Josef Linderöth. Det bör noteras att man förväntade sig en ändring av stadsplanen och i bygglovet motsatte sig ingen av grannarna ett eventuellt permanent tillstånd om stadsplanen framöver kom att ändras så att ett bygge ända ut i gränsen tilläts. Detta skulle senare visa sig vara en nog så viktig poäng.

1936 förlängdes alltså verkstadsdelen med 8,7 meter fram till den Lindgrenska gränsen.

1936 bytte man även bort Opeln mot en mera "modern" större bil av 1931 års modell – en Hupmobile mod. S.

Kompanjonskapet innebar helt naturligt att ett nära förhållande uppstod mellan familjerna Andersson och Svensson. När de någon gång kunde ta semester gjorde de gärna detta tillsammans och kombinerade sina semesterresor med besök hos möbel-och

virkesleverantörer, men också besök hos släktingar och bekanta. Sättet att semestra blev med bil, tält och ibland vandrarhem. Mor har dokumenterat några av dessa resor i ett fotoalbum med text och bilder. Den längsta resan som företogs var till Dalarna 1937.

Affärs- och semesterresa 1936. Komforten var jämfört med dagens liknande resor något mera spartansk.. Här har vi slagit läger vid Sollebrunn.

Elsie och jag själv utklädda som "äkta dalkulla och dalmas".

Krigsåren

Så kom kriget och liksom för alla andra ändrades förhållandena. Far hade sedan ungdomsåren lidit av ledgångsreumatism och var frikallad från militärtjänst och egna företagare var man också mån om att låta bli att inkalla så Möbelkompaniets verksamhet kunde fortgå utan större olägenheter. Emellertid måste bilen ställas av så fler gemensamma resor blev det aldrig mer.

Bilen såldes f.ö. till en som behövde axlarna och hjulen, medan resten slogs sönder och sänktes i en mosse i Sjödiken.

Ett visst lugn rådde emellertid på marknaden. Statens Priskontrollnämnd såg till att man höll sig till fastställda priser och förordningar. Importrestriktionerna påverkade inte heller Möbelkompaniet i någon större grad så rent allmänt kan man säga att man drog sig igenom krigsåren ganska bra. De enda större problemen, som jag minns var de svåra vintrarna med de ständigt frusna rören till affären och vår bostad på ovanvåningen.

1942 tyckte far att det var dags att skaffa ett något modernare boende och vi flyttade till Norregatan nr 3 - samma hus, som Emil Nordahl hade byggt i slutet på 20-talet!

Vår gamla lägenhet på Möbelkompaniet uthyrdes därefter till olika hyresgäster.

Efterkrigstiden

Efter krigsåren börjar en mycket expansiv tid för Sverige, med optimism och framtidstro.

För Möbelkompaniets del börjar emellertid en tid av osäkerhet och funderingar. Sluttiden för det tillfälliga bygglovet börjar närma sig och någon ändring av stadsplanen hade inte skett. Fortfarande kunde man alltså bli tvungen att riva tillbygget, vilket hade inneburit en katastrof. Stadsarkitekten Tage Möller, som tidigare hade engagerat sig i ärendet, anlätades åter. Bland annat tillskrives Konungen, som i en resolution från år 1948 ger sitt bifall till att byggnaden må kvarstå till den 1:e juli 1953.

Under 1953 lyckades Tage Möller till slut att få en stadsplaneändring till stånd, innebärande att man i kvarteret Bävern fick utnyttja hela gårdsutrymmet, d.v.s. bygga ända ut i gränsen och man kunde äntligen andas ut.

Emellertid hade mycket tid gått till spillo och under denna tid hade Möbelkompaniet svårt att riktigt kunna se framåt.

Det hade emellertid definitivt inte stått stilla. Man hade ju sin försäljning och sitt snickeri och det var full sysselsättning i landet och ingen arbetslöshet, så det rullade på. 1949 hade man återigen köpt en bil, en 1937 års Ford V8, som nu blev den ”nya” firmabilen. Den byttes efter en del år ut mot en större bil, återigen en Ford V8, men av 1946 års modell. Till denna bil anskaffades en påhängsanordning som bestod av en utdragbar saxkonstruktion med stödhjul. Med denna anordning kunde man nu själv transportera större möbler såsom sängar, skåp m.m.

Ett ständigt återkommande arbete, som ju hade fortgått nästan ända sen firman hade grundats, var försäljning och läggning av korkmattor. Dessa lades i huvudsak på kvällarna, eftersom affären måste passas under dagtid. Normalt arbetade man inne på snickeriet, där Otto huserade på ovanvåningen medan far var på bottenvåningen. När någon kund steg in i affären ringde en klocka på snickeriet och då togs förklädet av, sågspånet borstades hastigt av kläderna och så bar det iväg över gården och in i affären.

Konung Gustaf den V:s resolution.

Under 50-talet utvidgades affären så att hela bottenvåningen användes till exponering av möbler och tillbehör. Det förutvarande köket blev till ett mindre kontor.

Mera omfattande snickeriarbeten började att avta under 1950 – talet, men värt att notera är ändå en större bokhyllleinredning som tillverkades för Sockerbolagets chefskontor i Svedala. Detta arbete kom att bli det sista stora snickeriarbetet för Möbelkompaniet.

I slutet av 50-talet började emellertid far känna sig allt sämre och till slut kunde han inte arbeta längre och man stod inför det faktum att Möbelkompaniet måste upphöra.

Firman övertogs av makarna Arne och Inga Forsberg som redan hade en möbelaffär i Anderslöv.

Snickerimaskiner och råvarulager, verktyg m.m. såldes på offentlig auktion 1963. Otto övertog bandsågen och själv fick jag fars hyvelbänk i vars verktyglåda hyvelspån, några verktyg samt sågspån fortfarande ligger kvar som ett minne från Möbelkompaniets dagar.

”PER POLIS” MINNS

Av Per Jystrand

Det måste ha varit en dag då man vann även på nitlotterna! Jag träffade min gode vän och kollega Ulf Broddesson på trappan till Davidshalls polisstation i början på 1978.

Som den store humanist han är så frågade han mig hur det stod till. Jag svarade att jag sedan ett år tillbaka jobbade på trafikolycksbussen och hade fått en fast tjänst som kriminalinspektör. Förutom att jag jagades av två polischefer och en personalkonsulent så var allt bra, d.v.s. att när våra tre barn mellan ett och sex år mädde bra så var allt bra. För att jag skulle få behålla min tjänst krävde polismyndigheten att jag skulle gå tre kurser på sammanlagt 30 veckor i Stockholm! Det skulle ju inte funka...

”Men min tjänst som kvarterpolis i Svedala kommun skall delas och jag väljer norr om E14 (Nu E65) och då blir Svedala tätort ledig”, fortsatte Broddesson. Jag sökte tjänsten, fick den och ringde min blivande chef, Agne Herlin. För honom berättade jag att jag inte tyckte det var bra med en vikarie och ville komma ut så fort som möjligt, så att ”jag själv skulle kunna sätta min prägel på tjänsten”. 15 år senare, då jag slutade, höll Agne ett vackert tal i vilket han bl.a. sa att ”nu förstår jag vad du menade med att själv sätta sin prägel på jobbet”. Han var nöjd med mitt arbete. Jag trivdes även med honom.

Den förste april började jag i idylliska Svedala, långt från Malmöchefer och orimliga krav.

Den ritande polisen Ingvar Moberg uppfattade undertecknad så här !
En fyrtioårspresent från kollegorna!

Hur det började

Jag skulle börja med en lördag-söndag och frågade Agne om mina arbetsuppgifter. ”Du är ju inte känd än, så då kan du spana på puben och dess ägare som heter Lucas. Han påstås sälja alkohol till alla som vill ha”, berättade Agne.

Jag satt och läste Kvällsposten civilklädd över en lättöl ett par kvällar på puben och blev snart kompis med Lucas. Efter fyra-fem besök avlade jag rapport till chefen. Ryktet stämde och Lucas kallades in till Agne. Kontoristen beskrev senare besöket med följande ord: ”Lukas lämnade kontoret baklänges och bockande efter att Agne läst lusen av honom. Han frågade kontoristen vad chefen heter och fick svaret: Herlin. ’Det namnet skall jag aldrig glömma’, stammade Lucas”. Detta var praktisk polistjänst, ”man to man” och inga böter eller indragna tillstånd. Ibland fick också jag och mina arbetskamrater en avhyvling, men sedan var allt glömt.

Svedalaborna var våra arbetsgivare och dom skulle vi serva, var Agne Herlins målsättning. – Jag tror att det rensas luft allt för sällan nuförtiden.

För att bli känd i mitt område kontaktade jag alla dagstidningar och besökte alla sammankomster med mer än fem personer. Jag hyrde Folkets Hus och bjöd in föreläsare från polisen och försäkringsbolagen, men tittade inte på den aktuella kvällens tv-program. Man visade sista avsnittet av Hedebyborna (en populär serie). Trots en stor reklamkampanj på temat ”hur man skyddar sig från inbrott och stölder” så kom endast två (2) besökare. Mellan fem och åtta föreläsare pratade för två medelålders villaägare. Det ekade ödsligt i Folkets Hus stora sal.

Om Ronny

Ronny tillhörde en grupp ungdomar på högstadiet som med sina föräldrar flyttat ut från Rosengård. Han var alltid glad. Hans far var ensamstående och det blev inte så mycket tid för Ronny som var uppkäftig och hade diffusa begrepp om vilket som var mitt och ditt. Hans rykte var uselt och själv passade han dåligt in i Svedala.

Ronny spelade ishockey och det var nog det enda som fungerade. Varje onsdag kånkade han sin ishockeybag till isbanan på Rosengård. Han åkte buss och klockan 20.00 började träningen för den legendariske tränaren Jan Stolpe. En kväll fick jag möjligheten att skjutsa Ronny in till träningen. Efteråt kom tränaren fram till mig och undrade om jag var pappa till Ronny, eftersom han aldrig hade varit bättre på träningen än denna kväll.

Många år senare besökte jag Centralskolan och specialläraren Jonny Andersson. En man kom släntrande fram till oss och tog i hand. Det var Ronny och han undrade om det gick bra att besöka skolan. Jonny kunde inte låta bli, utan sa skrattande: ”Du var ju inte

här så mycket när du skulle vara här”.

Vi var nyfikna på hur det gått för den f.d. värstingen. Han berättade att han bodde på Limhamn med fru och två hundar. Först hade han kört lastbil, men sedan gått över till ett förpackningsföretag. Där hade han varit förman, men tänkte flytta till en konkurrent, eftersom han inte fick en relevant lön. Vilken revansch !

Innan han gick tackade han oss för vi varit så besvärliga mot honom och på så sätt fått honom på rätt spår senare i livet.

Om Bertil ”Öland” Johansson och Edvin Andersson.

Båda jobbade som skogsarbetare. De kom utifrån och luktade barrskog och brännvin. På sin fritid vistades de runt Storgatan. Dessa herrar hade ryggsäckar, färgglada luvor, jobbekläder, stövlar och ett förargelseväckande beteende. Som en ”vän av ordning” hade jag en tuff uppgift i mina försök att prata de båda till rätta när de var i form.

Öland var från och till sur på mig, eftersom jag under min dagliga patrullrunda hållt ut hans kvarvarande sprit. Han insåg kanske att det var nödvändigt för en säker hemfärd på cykeln. En gång muttrade han: ”Hur fan kan du skövla ett hem på detta sättet”.

En lördagseftermiddag, en kulen höstdag, var det bara jag och Öland kvar på Ripas hörna. Jag avslutade vårt samtal med: ”Nä, nu skall jag hem och titta på tipsextra (fotboll på tv)”. ”Lätt för dej, men jag har ju ingen tv”, svarade Öland.

Under den följande veckan gick jag och grunnade på problemet. Lördagen därpå var jag i sporthallen och hälsade på mina vänner, vaktmästarna Jan Eriksson, Lennart Olsson och Spången. I deras personalutrymme i källaren såg jag två tv-apparater. Jag berättade att Öland var utan och de hade två, vilka båda fungerade, och vaktmästare Spången erbjöd sig att köra den ena tv:n på sin flakmoppe till Ölands bostad. Tillsammans bar vi in tv:n i lägenheten som var oläst och tom. Vi anslöt tv:n och lämnade bostaden. Försnacket med Lars-Gunnar Björklund hade börjat.

Veckan därpå träffade jag åter Öland på Storgatan. Först var vi tysta, sedan frågade jag vad han tyckte om matchen. Öland sken upp och sa: ”Jasså det var du din jävel”. På så sätt fick tipsextra sitt andra namn: ”Groggextra”.

Han var värd sin tv. Jag lånade karaktären Öland då jag vid denna tid spelade revy och kunde dra ner många skrattsalvor som kontrast till ”svenssonlivet”. Öland erbjöds fribiljett, men dök inte upp.

En av mina arbetskamrater bjöd en gång sin mor på en revy. Då jag gjorde entré på cykel, sjungande ”man skall leva för varandra” (Ölands favorit), trodde modern att

det var originalet och utbrast: ”Va ska han här att göra. Han kommer ju att förstöra alltihopa”. Ridå.

Koreografin var: Jag kom cyklande in i mittgången mot scenen, skrålande ”man skall leva för varandra.” Fem meter innan scenen ställde jag mig på cykeln med ett ben på ramen och ett ben i luften. Krockade med scenväggen med framhjulet och for som en projektil över cykeln och hamnade på scenen. Reste mig upp, trampade på en stolsits med ena benet och det andra benet på ryggstödet (ett Poppetrix). Stolen tippade mig ner i en varuvagn från ICA som rullade mot scenens slut. Innan utgången rullade jag ur varuvagnen och svepte den ut över första parkett. Inget man gör nuförtiden...Därpå började monologen sittande.

Ett tjabbande med Jonny Andersson, som satt bakom en kuliss föreställande Hantverkaregatan 6. Jonny avslutade med att påstå att jag var så full så jag måste luta mig mot väggen. Jag påstod att huset var så fallfärdigt så att jag måste stötta det. När jag lämnade huset föll kulissen och Jonny satt där med en 75-a iklädd solkig undertröja och söp.

Var låg skillnaden? En känga till svenssonlivet.

Edvin

Öland kom från Öland, men Edvin kom från Sala. Efter att ha supit ett helt liv blev Edvin stucken av en jordgeting. På sjukhuset kunde man konstatera att han även hade strupcancer. Det blev slut på krökandet (så när som på fem lättöl per dag).

Stolt berättade han om sitt nya liv, nykter i sex månader som han varit.

Jag såg till att fotpatrullera på Storgatan varje julafton. På så sätt kunde jag önska svedalaborna en god jul. Blomsterhandlaren kom ut och tryckte en julgrupp i magen på mig med ett buttert: ”Här har du”. Strax därpå träffade jag rikspolischefen Nils-Erik Åhmansson, som bodde på Lindholmen och handlade i Svedala. Under vårt samtal dök Edvin upp och berättade ingående om sin kamp och att han inte hade så långt kvar att leva. Rikspolischefen skulle kunna bli en bra kvarterspolis. Han lyssnade och gav Edvin några tröstande ord. Jag bidrog med att ge Edvin julgruppen. Moluckna skildes vi åt.

Några månader senare var jag på Edvins begravning, med eftersits på Folkets Hus. Han hade sju syskon. Fem bröder var förvillande lika Edvin. Vi utbytte information. De förstod att det inte hade stått rätt till med brodern som hade flyttat ner efter en olycklig kärleksrelation. Han hade ofta köpt tagbiljett till semestern, men kom aldrig iväg.

En grannfru från Roslätt, där Edvin bodde, berättade att Edvin som vanligt hade blivit inbjuden på mat hos hennes familj på julafton. Men det hade varit något speciellt denna jul. Han hade varit helt nykter och hade köpt en julgrupp som han överräckte vid besöket. Jag sa ingenting, man hade tystnadsplikt.

Hedersmannen och skogvaktaren Claesson bör också nämnas. Han var nykterist, folkpartist och förman på Skabersjö gods, och därmed också för Öland och Edvin. Han hjälpte båda med deras ekonomi, läs lånade ut pengar!

Speciellt viktig var han när det skulle planteras granplantor. Våra vänner kunde inte gå sida vid sida. Den ene fick börja i ena ändan och den andre från motsatt håll. Claesson fick passa de båda när de möttes, en synpunkt och det blev ”fighting”.

Jag saknar båda.

Om vad som hände på Prästgårdsgatan 3.

Det var samma år som kungen och Silvia var på besök i Svedala, på en regnig Svenska Flaggans Dag.

Jag hade precis börjat kvällspasset då jag fick veta att en skjutning hade ägt rum i det idylliska villaområdet invid prästgården som därefter blivit avspärrat av piképoliser ifrån Malmö. Jag sa att jag kunde hjälpa till och utgick från jourbutiken där samlingsplatsen var för ambulanser och poliser. Skjutningen hade lokaliserats till Prästgårdsgatan 3,

från en balkong på första våningen. Jag stod länge och tryckte i ett buskage vid grannfastigheten.

Försök gjordes för att få kontakt per telefon med personen som sågs röra sig i lägenheten, men förgäves. Vid tvåtiden gjorde kravallutrustade pikétpoliser en inbrytning. Man sköt in targas, slog in dörren och grep en man. Utanför väntade ett stort uppbåd med pressfotografer och nyfikna.

Vid genomgången efteråt berättade en kvinnlig kollega, med ett fåtal år som polis, att jag kunde ha blivit skjuten. Lampan från min radioapparat hade lyst och avslöjat mitt gömställe. Jag försökte tona ner situationen med att jag kunde bjuda på tårta efter den första inbrytningen i Svedalas historia. En tuff pikétkollega avfärdade förslaget med: ”Tårta, har du inte whisky...” Då jag fick erbjudandet att få skjuts in till polishuset avböjde jag och tog istället en stilla promenad dit för att avsluta mitt pass.

Några dagar senare besökte jag adressen. Desperadon var en ”sillastrypare”, d.v.s. en inflyttad bleking. Han kunde inte bo i lägenheten p.g.a. tångaslukten, utan hade fått låna en husvagn av en kompis. Hans version var: ”Den aktuella fredagskvällen hade jag tagit en grogg på balkongen, då det passerade två killar som tagit studenten”. Han hade bjudit in studenterna på vars en grogg. Eftersom de firade sin mogenhetsexamen tog mannen fram sitt jaktgevär, för att visa hur man gjorde i hans hemtrakter, och sköt två skott i luften som salut. De nybakade studenterna lämnade hans hem när groggarna var urdruckna, varefter han gick in i lägenheten, eftersom det började bli kyligt. Han somnade och hade ingen aning om vad som utspelades utanför.

I efterhand hjälpte jag honom med att begära ersättning från polismyndigheten för den förstörda dörren. Han berättade även en jakthistoria från sin hembygd.

Ett jaktlag skulle ut på jakt och tidigt samma morgon märkte han att en älg stod och mumsade på äpplen i hans trädgård. Han smög efter sin älgstudsare och sköt älgen från det öppna fönstret på andra våningen. Då han en stund senare kom till jaktlaget frågade han: ”Hur många älgar har ni tillstånd att skjuta”. ”Tre”, blev svaret. Då hade vi bara två kvar, avslutade han sin jakthistoria.

Jag undrar vad mina tuffa kollegor från Malmö hade tänkt om de sett mig och desperadon i den lilla husvagnen. Han gjorde vapenvård på min pistol som behövde oljas in efter regnvädret då kungen och Silvia varit på besök.

Jag fick samma känsla av en förlorad oskuld då som när Olof Palme blev skjuten. Jag jobbade ensam den tragiska lördagen. Först hissade jag polishusets flagga på halv stång på morgonen, varefter jag kände ett starkt behov av att träffa medmänniskor på byn. Jag cyklade en sväng ner om Sockerbruksområdet, där mötte jag en av byns buspågar. Han

körde runt med sin moped och sålde Kvällsposten. Han sa inget och jag sa inget. Vi stod och tittade på varandra en lång stund med tomma blickar. Killen bröt tystnaden och sa med gråt i halsen: ”Per, det är för jävligt”. Sen skildes vi åt.

Tommy & Co kurar skymning

Jag tror att det var i samband med Malmöfestivalen 2008, vid en tidpunkt på natten då gamla närpolisgubbar borde ha sovit för länge sedan. Vi hade gula västar, alla vi som jobbade för att trygga säkerheten i Malmö city (fritidsledare, socialarbetare, poliser m.fl.). När antalet gula västar var fler än busiga och halvtoppade ungdomar var kommenderingen till ända. En man kom fram till mig då jag posterade utanför McDonalds. ”Känner du igen mej?” frågade han. Jag har bra komihåg och svarade Tommy och Svedala. Pojken hade blivit man, men jag kunde placera honom. Men låt oss ta det från början.

Rektorn på Kyrkskolan runt 1990 hette Pelle Pettersson och ville ha hjälp med ett vilt gäng mellanstadieelever. De slogs, rökte i ledet före undervisning och sprang ifrån skolan och lärarna.

Jag hade sett dem sena kvällar på byn och hört om dem vid ett överfall på min chef utanför polishuset. Bertil Bröddén var ”fly förbannad”. Leksaksaffären hade blivit av med sex maskingevär i plast. Jag tog upp anmälan. Chefen, Rune Nilsson, såg anmälan och då han skulle sluta och kom ut på trappan möttes han av knattret från sex gevär. Han lade ihop ett och ett, som blev sex gevär tillbaka till Leksaksaffären genom min försorg. En söndag hade gänget roat sig med att demolera bilar utanför skroten. Jag agnade krokarna med att bjuda på tårta en onsdagskväll.

Alla kom till polishuset. På ovanvåningen fanns bordtennisbord, styrketräningsgrejor och en lekionshall. Under två års tid träffades vi där. Alla var välkomna om de skötte sig under veckan. Jag märkte att pappor var en bristvara. Jag visste att Fantomen kunde slänga sig i väggen i jämförelse med en farsa i den åldern. Vi gick på bio i Malmö. ”Sociala” bjöd barn och pappor. Vi såg bl.a. Pelle Erövraren och diskuterade filmen och papparelationen onsdagen därpå. Micke frågade om han kunde ta med sin morfar istället. Morfar kom från Finland och hade deltagit i finska vinterkriget. Detta berättade han om en magisk kväll.

Jag föreslog på slutet att vi skulle kura skymning, som jag gjorde som grabb innan tv:n kom till oss. Under en timme satt vi tysta, åt Mariekex, drack saft och lyssnade på radio. Sena krönikörer hette programmet och det var författare som läste ur sina böcker. Man kunde gå när man ville, men alla satt kvar i det halvskumma rummet. Deras lärare skulle ha sett dem kura skymning.

Mitt problem var att dessa ungdomar numera var skötsamma och att ett nytt pockade

på min uppmärksamhet. De var betydligt äldre och jag skrev en musikal med fem-sex Peps Perssonlåtar. Rollerna tilldelades både skötsamma och mindre skötsamma. Vi repeterade flitigt och Peps stöttade vårt projekt mot att han fick två fribiljetter till premiären.

Det blev ingen premiär. Den kvinnliga huvudrollen hade en 15-årig flicka, som blev gravid och flyttade till Danmark. Den manliga diton flyttade till Arlöv och fick jobb med skifttjänst. Det mest påtagliga spåret av projektet var en uppringning från en man på Storgatan som fick sin nattsömn störd.

En polispatrull fick tysta ett skrämigt gäng, som sjöng ”hög standard” och ”jag pallar inte en hyreskasern”. Poliserna fick av ungdomarna veta att de bara tränade inför Per Polis musikal...

Tommy, som jag nämnde i början, hade familj, bra jobb och hade koll på de andra ”strulnissarna” som numera var skötsamma medborgare. Vi mindes ett par timmar i augustinatten och min trötthet var som bortflugen. Sådana möten sätter guldkant på tillvaron.

15 år med svedalaborna

Mitt problem med detta skrivande har varit att jag inte har kunnat få med mer än en bråkdel av 15 års minnen som Ni, kära svedalabor, har varit en viktig del av. Tack vare att Ni var så laglydiga och skötsamma fick jag även tid för annat!

I buketten av minnenas vissnade eterneller saknar jag:

Revyerna – Lågbudgetrevyn ”Folkets bus”, där vi bytte ett H mot B på fasaden på Folkets hus. Billigt och bra! Detta var 1990 och Hasse Hardenstedts genombrrott som revykung. Alla föreningar med ungdomsverksamhet bidrog med en medverkande och intäkterna delades mellan föreningarnas ungdomsverksamheter.

Från vänster i bild står: Åke Nilsson (Svea Matéa), Hasse Hardenstedt (Svedala GIF), Per Polis och Per-Arne Persson (Svedala IF).

Kanotpaddlingarna – Immeln, Rönne å, Lagan och Möckeln som fritidsgårdarna i kommunen ordnade. Vicka äventyr!

Badpaus på Rönne å

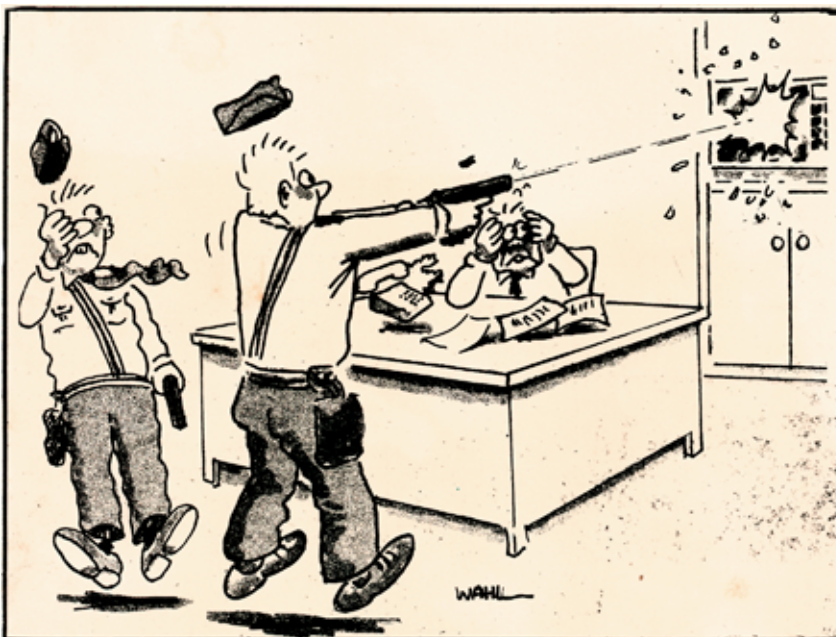
Smyger i vassen gör från vänster Roland Nilsson, ena brodern Fundahn, Per Polis, Tony Cronvall och Sussie Hansen.

Trafikpromenaderna – Jag räknade till 700 besök per år av förskolebarn på polisstationen. Hur många skosulor, kex och flaskor saft det gick åt vet ingen!

Trafikpromenad med småskolans dagis där bl.a. en bilists körkort kontrollerades!

Microvågsugnen – DET VAR INTE JAG SOM SKÖT!!!! Men det kom med i revyn det året! Ett pang nummer!

Pang! Polismannen i Svedala sköt med sin nya pistol – och då strök mikroavågsugnen med

TECKNING: Ove Wahl

Svedalas Clint Eastwood sköt sönder polisens ugn

– Av Ola Hansson –

■ I bästa Clint Eastwoodstil drog polismannen sin nya fina pistol. Han siktade och tryckte av.

Men PANG! Han glömde bort att han laddat med skarpa skott. Så nu har poliserna i Svedala inte längre någon ugn att värma lunchen i.

Svedalas poliser fick nyligen nya tjänstevapen. De bytte ut sina gamla pistoler mot de nya och mer effektiva Sig Sauer. Och naturligtvis

fick poliserna också utbildning på sina vapen.

■ ÖVADE

Dagen efter utbildningen stod två kolleger och övade de nya handgreppen. De drog sina vapen, siktade och sköt. Och naturligtvis hade de inga patroner i.

En av polismännen laddade sedan sin pistol med skarpa skott och avslutade övningen. Men när kollegan drog fram sin pistol än en gång kunde den andre inte låta bli att göra samma sak. De två polismännen tog än en gång sikte på poliskontorets

stolthet – en mikroavågsugn – siktade och tryckte av.

■ FULLTRÄFF

Det blev en fullträff. Skottet från Sig Sauer gjorde mos av mikroavågsugnen.

Och polismannen polisanmälades för att ha skjutit skarpt på poliskontoret i Svedala. Åklagaren tyckte inte att det som hänt var så farligt. Så han la ner förundersökningen. I stället fick den skarpskjutande polisen bakläxa av blivande rikspolischefen Nils-Erik Åhmansson. Han beordrades ytterligare "undervisning i bruket av tjänstevapen".

Fotbollen – Korpen hade 14 lag med hopplockade lag som mötte Malmö, Vellinge och Skurup. Vicka kamper ! (kramper med för den delen).

Handbollen – Svedala HK tränades 1978 – 79 av undertecknad och sedan dess känner jag, från bortamatcherna, Österlen som min egen gylf!

Polisens dag – Med uppvisningar av olika slag. Bland annat jag på moped utan ljuddämpning. Körde ifrån kvarterspolisen i Bara, som anropade motorcykelpoliserna. Vildjakt inför blandade känslor i dagispubliken. Fartdären blev infångad och lugnet kunde infinna sig i Svedala igen.

Kör så det ryker

men lagens män hann
ikapp syndaren.

Bevingade ord – Då min chef Agne gick i pension ordnade jag en helikopterfärd från ”Polisens dag” vid badet. Föraren frågade om de skulle ta en tur in över Malmö. – ”Nej” sa Agne, ”flyg hellre två rundor över Svedala!”

Den legendariske chefen Agne Herlin inför pensioneringen och helikopterfärden.

Hembränningsapparaten – Jag har dåligt lokalsinne. Jag gick inte med flit in i garderoben då jag skulle gå ut ur lägenheten. Han som bodde där lämnade ju in apparaten till polisen utan rättsskipning, eftersom den inte var igång.....

Snabbaste utryckningen – gjorde jag och en kollega, då en liten flicka var ensam i ett hus i Eksholmen. Hon ringde till sin pappa på hans jobb och berättade att tjuvar bröt sig in i huset. Hon låg under en säng då de fyra tjuvarna tillgreps smycken och andra värdeföremål som vi fann hos dem. De greps på väg därifrån av oss, i en bil på uppfarten.

Nu går den gamle him. 43 år och 2 månader som polis fick räcka. Den 1 April 2009 var sista dagen. Jag har alltid gått till jobbet med glädje!

Jag har många (kollegor, fritidsfolk, skolfolk, socialarbetare, vaktmästare m.fl.) att tacka, ingen nämnd och ingen glömd, för ett gott samarbete och fina insatser!

Allt gott önskar jag Er alla som bidragit till mänsklighetens väl, själv har jag försökt att göra : "I did it my way and always looked at the bright side of life".

Översatt: Jag gjorde det på mitt sätt och jag försökte alltid se saker från livets ljusa sidor.

Lev väl och det ordnar sig alltid...., hälsningar Per.

MIN UNGDOM PÅ FROSTA GUMMIFABRIKS AB

Av Rune Holst

Entrésidan av Frostas fabriksbyggnad

År 1954 var Earl Bostics "Flamingo" en populär melodi på radion. Jag var då 21 år gammal och letade efter ett arbete på Arbetsförmedlingen. Det fanns ett jobb på Frosta Gummifabrik och med en anvisning från Arbetsförmedlingen sökte jag det, och fick det omgående. En fastighetsskötare vid namn Åke Sjöberg anställde mig. Jag körde bara hem och bytte till arbetskläder. Näst efter Åke var jag den förste manlige svedalabo som anställdes.

Frosta var ursprungligen ett malmöföretag som tillverkade skumgummi. Det ingick i Ljungs Industrier som bl.a. drev möbelfabriken Dux, Ljungs Choklad och Ljung & Bergboms armaturfabrik. Jag tror att det hette Duxkoncernen.

Frosta låg ursprungligen på Flodgatan i kvarteret Lugnet i Malmö. Enligt disponent Lövgren på Dux hade företaget fått sitt namn efter Frosta härad, vilket han berättade på en julfest.

Sedan Sockerbruket i Svedala lagt ner sin verksamhet 1953 såldes den s.k. "Sockerladan" året efter till Eric Ljung Kommanditbolag, d.v.s. Frosta.

Från första början

Det var lite primitivt. Redan första dagen fick jag hjälpa Åke att rulla in latexfat som låg ute på åkern. Området kring byggnaden var ännu inte asfalterat, utan vi rullade in faten på bräder som låg i leran.

När Åke fick höra att min far, Gunnar Holst, var eldare/maskinist sa han: ”Skicka hit honom, här finns jobb till honom också.” Någon eller några veckor senare fick således också far jobb på Frosta, som eldare. Då, under den första början, var det bara Åke, far och jag som jobbade på Frosta. Far och jag var lite diversearbetare, städade, flyttade saker m.m. Åke var ”The Boss”.

Fabrikschefen Sven Lindsjö kom då och då och hälsade på. Så småningom kom personalen från Malmö till Svedala, cirka 10 personer med verksmästare Gunnar Bengtsson i spetsen.

I början var det dagtidsarbete och nu efteråt tycker jag att stämningen var lite småfamiljär. Jag var yngst i gänget och Lindsjö brukade kalla mig ”tvättarpågen”, eftersom jag i början stod vid gummitvätten. Ibland brukade Bengtsson skoja med mig: ”Nu får du arbeta lite övertid och spara pengar till en Goliath”, en bil jag drömde om att köpa, en dröm som aldrig blev av.

När fabriken i Svedala startade var Sven Lindsjö rätt gemytlig och trevlig. Han och far var båda intresserade av krydd- och medicinalväxter. När vi vid ett tillfälle var på hans sommarställe och fick plantor var han ännu mer gemytlig och trevlig när han mötte oss i blåställ och arbetskläder.

Efter något år var Lindsjö i USA under tre månader för att studera skumgummitillverkning. När han kom tillbaka tyckte vi allmänt att han var förändrad och inte längre så gemytlig, att han blivit lite hårdare som chef. Han hade njurbesvär och högt blodtryck och dog i förtid 1966.

Ingar Hansson var också med från början. Hon var suverän på att renklippa madrasser och plymår. Det var en fröjd att se. Hon klippte inte, utan saxen gled som en kniv genom skumgummit.

En före detta apotekstekniker blev anställd i laboratoriet, jag tror att han hette Fredrik Krönig.

Frosta hade även inhyrd personal. Rörmontören Kalle Persson var från en firma i Malmö, det var alltid rörledningarna som behövde läggas om och ändras. Sune Abrahamsson från Calmeks Mekaniska Verkstad skötte alla reparationer och all service på rullband, gjutformar m.m. På den tiden var Calmek fortfarande kvar på Flodgatan i Malmö. Arvid Nilsson från Åbjörn Andersons Mekaniska Verkstad skötte alla elinstallationer. Hans fru Margit var anställd i marketenteriet på Frosta.

När Frosta startade sin verksamhet i Svedala var det ännu inte färdigbyggt överallt och byggarbeten förekom fortfarande lite här och var. Vid ett tillfälle sade en av byggarbetarna: ”Dom där bonndjävlarerna från Svedala”. Den första gruppen av fabriksarbetare, som var från Malmö, frågade då: ”Är inte du från Svedala då?” Malmökillarna fick sig ett gott skratt när han svarade: ”Nä fan, jag är från Anderslöv”. För dem var ju Svedala eller Anderslöv sak samma – det var landet.

Malmögrabbarna tröttnade efterhand på pendlandet och skiftarbetet och slutade, utom Curt Feege som blev skiftförmän.

Tillverkningen

Frosta var en kemisk-teknisk industri som tillverkade madrasser, plymåer m.m. till Dux möbler. Senare tillverkades även bilsätesplymåer till SAAB. Tillverkningen gick till på så sätt att gummilatexen blandades med olika kemikalier, varefter denna blandning vispades upp i maskiner som kunde liknas vid de som användes i bagerier. När blandningen hade en konsistens som halvfast vispgräddde slogs det i en ”gel” som hade till uppgift att inom några minuter få gummimassan att stelna.

Därefter fick man snabbt slå upp massan i formar och stänga locken på dessa. Formarna fördes sedan in i en vulk, gradantal och tid för vulkningen har jag glömt. Brytningen, d.v.s. delningen av lock och formar, var ett varmt arbete. Vi hade tjocka gummihandskar och kraftiga tygförkläden.

Alla kemikalier var märkta F.G.71, F.G.30 etc. Vi visste inte vad det var vi slog i, men formalin kunde man lukta sig till och såplösning såg man på konsistensen. Allt var väldigt hemligt. I början kom latexen i stora fat, senare byggdes tankar och den kom med stora tankbilar.

Efter brytning renklipptes och tvättades detaljerna. Tvätten var en maskin i vilken dessa lades. Ett sprinklersystem spolade dem, varefter de gick genom två gummivalsar som pressade ur vattnet. Sedan passerade de ännu ett sprinklersystem samt två nya valsar. Därefter lades de på ett band som gick in i en tork som fick sin värme genom ångledning från pannrummet. Torken var försedd med kraftiga fläktar som blåste runt värmen under mycket oväsen. Huvudkuddar, som var porösare och mer ömtåliga, lades först i ett vattenkar, varefter de togs upp och centrifugerades.

Så småningom moderniserades tillverkningen på så sätt att några personer stod i en änden och skötte blandningen och ifyllningen av formarna. Bandet gick sedan runt, genom vulken till två personer som bröt formarna och lade dem direkt på tvätten. Sedan kyldes, torkades och fylldes formarna igen i en evig cirkel, eller som det står i mitt arbetsbetyg: ”Varierande arbetsuppgifter vid vår kontinuerliga anläggning.”

Majken Andersson
renklipper madrasser.

Arbetsförhållanden

Vid brytningen var det varmt, mycket varmt, vid ett tillfälle så varmt att jag fick frosskakningar. Det låter kanske lite konstigt, men så var det. Min blivande fru, Nancy Olsson, jobbade också på Frosta något år, men fick eksem och var tvungen att sluta. Det var många som fick eksem och på grund av detta var det stor personalomsättning.

Företagsläkaren vid Trelleborgs Gummifabrik, doktor Rigéus, kom ofta på besök, men kunde inget göra. Det skrevs ut antiallergimediciner, bland annat Lergigan. Det smordes med salvor, vid svårare fall med cortison. Det lindades med bandage, men inget hjälpte. Det vidtogs dock vissa skyddsåtgärder som med dagens mått skulle anses som primitiva. Ambitionerna fanns dock. Så försökte man exempelvis att installera fläktar över vulken, för att suga ut ångan, men försöket strandade på att temperaturen därvid sjönk och gummit inte blev vulkat. Projektet skrinlades.

Latexmjölken (den kallades så) luktade ammoniak. Den var vit och tunnflytande, precis som mjölk. Folk som precis börjat var besvärade av lukten, men efter en tid märkte de den inte. Man vande sig. Besökare sade ofta: "Hur kan ni jobba här?"

Vid något tillfälle klagade en trädgårdsmästare i andra änden av samhället på att hans växter blev förstörda när han tog vatten från Sege å. Det skylldes på utsläpp från Frosta. Hur det förhöll sig med den saken vet jag inte, men redan under min tid på Frosta renades avloppsvattnet genom s.k. sandbäddar. Var det sedan tog vägen vet jag inte heller.

En gång hoppade en vagn av spåret i vulken. Formvagnarna gick på räls och drogs av

kedjor. Det sattes på en fläkt för att blåsa bort den värsta värmen. Sedan fick jag och Stig Nilsson krypa in med en sladdlampa. När jag, som var först, kom fram till vagnen som hoppat av tog jag tag i denna för att hiva mig längre fram. Den gled då ännu mer åt sidan och jag klämdes fast mellan vagnen och väggen i vulken. Jag försökte hålla tillbaka paniken när jag bad Stig att krypa ut och ordna hjälp. Det var otrevligt, där var mörkt, trångt, vått och varmt. Jag knackade i väggen och kompisarna därute lokaliserade mig. Som tur var befann jag mig mitt för en lucka som de skruvade loss, förde undan vagnen och fick ut mig. Det tog kanske en kvart, men var otäckt så länge det varade.

Vid ett tillfälle utbröt eldsvåda i torken. Svedala Brandkår var där och släckte, det var dramatiskt värre. Därefter vidtog uppröjningsarbetet. Det rökskadade lades för sig, för att försäkringsbolaget skulle betala ut ersättning. Där lades också allt det sekunda, allt det övriga som kasserats i den dagliga tillverkningen. Jag var själv med och bar. Det är över 50 år sedan, så det är väl numera preskriberat.

Så småningom blev det tvåskiftsarbete på Frosta. Det ändrades och kladdades med arbetstiderna. Ibland började vi kl. 05.00 på morgonen och ibland kl. 06.00. Ibland slutade vi kl. 22.00 och ibland kl. 23.00. Sämst var det när vi arbetade på lördagarna från kl. 06.00 till 12.00 eller från kl. 12.00 till 18.00. Lördagseftermiddagarna var inget roligt skift. Vid ett tillfälle när vi kom ut från jobbet vid halvsjutiden en lördagskväll mötte vi några kamrater på väg ut för att roa sig.

Facklig verksamhet

Vi tjänade bra. Det var blandackord, en fast och en rörlig del. Eldarna och de som inte kunde ackordsättas hade genomsnittslön på ackordsarbetarnas löner. När jag slutade hade jag en ackordstimlön på omkring 7,30. Det var då 1960. Andra industriarbetare hade då 4,25 till 4,50. En s.k. ”elitarbetare” på Ferrosan hade 5,50 med alla tillägg. Far bytte bil till en ny Ford Anglia 1955.

Vi hade en fackklubb, fabriks i Svedala, och mötena hölls alltid på söndagar. Far och jag var alltid på mötena, annars blev vi inte beslutsmässiga. Vi två, och kanske någon till, var de enda icke-styrelsemedlemmar som kom. Vid ett tillfälle var vi förhindrade att komma och då ringdes det hem efter oss. Dagen efter, på jobbet, var en i styrelsen jättesur, dum och föarglig för att vi inte hade kommit. ”Ni skulle väl klippa får eller något sådant”, sade han. Far hade nämligen några får. Detta glömmar jag aldrig.

Under dessa år skulle pensionssystemet förbättras. Vi satte upp affischen ”gubbe med medalj” som hade texten: ”Gärna medalj, men först en rejäl pension”. Det tyckte inte Lindsjö om. Den åkte ner lika fort som den kommit upp.

Kamrater och fritid

Under mina sex år på Frosta lärde jag känna många svedalabor. Folk kom och gick, ibland tror jag att halva Svedala har jobbat där. Det var ju en ny industri och många var nyfikna. Det kom folk från Åbjörn Andersons, Cewokappor, Mab & Mya m.fl. Det fanns gott om industrier i Svedala på den tiden. Många slutade på grund av allergi och återvände till sina tidigare arbetsplatser. Några gick endast över Börningevägen och fick jobb på bl.a. Trelleborgs Gummifabrik som under en tid tillverkade glasfiberarmerade plastbåtar i sockerbrukets gamla lokaler.

Ute i världen hände stora saker. Sovjetunionen sköt upp Sputnik 1 den 4:e oktober 1957 och Sputnik 2, med rymdhunden Laika, den 3:e november samma år. Sådana saker diskuterades givetvis också på Frosta.

Coca-Cola hade slagit igenom som ungdomsdryck

Rock & rollmusiken gjorde sitt intåg. Vinylskivorna, 33- och 45-varvare, ersatte 78-varvarna. Sten-Åke Jönsson och jag jobbade då tillsammans. Han gjorde allt för att omvända mig till den nya musiken, med ringa framgång. Jag är nämligen jazzfantast. Idag har jag dock en annan, positiv, uppfattning om rockmusik. Jag var hemma hos Sten-Åke ett flertal gånger, då han entusiastiskt spelade Bill Haley, Elvis Presley och Tommy Steele.

Under en tid arbetade jag tillsammans med en särling. Han var jobbig och gjorde det mesta bakvänt. Vid ett tillfälle rullade han sina cigaretter i psalmboksblad, vilket han tyckte var väldigt roligt.

Året 1957 blev också ett märkesår för mig rent personligen - Nancy och jag förlovade oss nämligen till Midsommar.

Mina föräldrar skaffade TV 1958, lagom till VM i fotboll. Med anledning av detta var det en väldigt uppskruvad stämning på Frosta. Ovannämnde Sten-Åke var i det närmaste euforisk. Jag vill minnas att det var i den vevan som Frosta Gummifabriks korporationslag i fotboll bildades.

Efter ungerkrigen 1956 kom det hit en del ungerska flyktingar. Det började med att fabrikschefen Lindsjö kallade in de fackliga företrädarna och frågade om vi ville ha ungerska arbetskamrater. Efter ett snabbmöte samma dag kom vi överens om att det ville vi inte. Dagen efter uppvaktade facket chefen och meddelade vårt svar, med fick beskedet att det var för sent, kontraktet var redan skrivet.

I första omgången kom fyra ungrare, som visade sig vara de mest sympatiska och trevliga personer vi kunde tänka oss, glada och positiva. De lärde sig dessutom svenska mycket snabbt, var vet jag inte, det fanns ingen SFI på den tiden.

När nästa omgång med tre personer kom var det ingen som protesterade, de blev

Frostas korpfbolagslag någon gång mellan 1954 och 1960.

Stående fr.v. Tage Johansson, Gunnar Svensson, Bertil Holmström, John Salthin och okänd.

Sittande fr.v. Allan Andersson, Sune Persson, Sten-Åke Jönsson, Per Sköld, Lennart Mårtensson och Lennart Svensson.

mottagna med öppna armar. De blev alla mycket populära. De var mycket sociala och berättade historier och vitsar, även om det var på en knackig svenska, som dock blev bättre och bättre. De var arbetsamma och skötsamma människor som verkligen ville komma in i samhället så fort som möjligt. Jag kommer fortfarande ihåg namnen på några: Stefan Czôka, Kalman Bolla, Pinter Guyla... Så småningom slutade även de, de fick eksem o.dyl. Idag lever ingen av dem.

Ungdomsminnen

Åren på Frosta blev en viktig del av min ungdom. Eftersom jag var med från början så jobbade jag med alla arbetsmoment på fabriken – tvättare, brytare, vispare...

En av de roligaste arbetsuppgifter jag hade var att formgjuta fåtöljer av cellplast. Arbetet tillgick på så sätt att jag började med att koka små plastkulor tills de blev cirka tre millimeter stora, vilket tog tre-fyra minuter. Därefter kläddes formen med säckväv invändigt och sattes ihop, varefter den fylldes med plastkulorna som sedan vulkades. Det var lika

roligt varje gång jag plockade ut en färdig fätöljstomme. Det var ett experimentjobb och Lindsjö var mycket intresserad, han kom ofta och tittade på produkterna.

Ett annat roligt minne är julfesterna på Frosta. Innan vi höll julledigt samlades vi till en julavslutning på fabriken med kaffe, tårta, luciatåg m.m. Vi fick även en julklapp. Den första gången fick vi en stor chokladkaka från Ljungs Chokladfabrik plus, om jag minns rätt, 30 kronor. Det var då någon som gnällde och tyckte att det inte var mycket att komma med. Själv tyckte jag inte att det var så dåligt, det var ju tanken som räknades. För min egen del var det den första julklappen över huvud taget på en arbetsplats.

Inte endast jag, utan även andra, som jobbat där tycker nog att Frosta var något speciellt.

Julfesterna var populära och samlade de flesta anställda under mina år på Frosta.

Det händer än idag att jag träffar personer som säger: ”Det är längesen vi jobbade på Frosta”, eller något liknande. De gamla arbetskamraterna blir allt färre, många är döda. Frosta blev en stor arbetsplats, som har blivit en del av Svedalas historia, framför allt med tanke på alla de som arbetade där under årens lopp. När Nancy och jag gifte oss midsommaren 1960 var 65 personer anställda på Frosta. Företaget bytte senare, under årens lopp, ägare och namn några gånger, som Cirrus eller Carpenter. Byggnaden är borta, området heter numera Sege strand och det är planerat som ett framtida bostadsområde. Av hälsoskäl (allergi) tvingades jag tyvärr att sluta den 11:e augusti 1960. Jag ser med nostalgi tillbaka på de sex år som jag jobbade där. Trots att arbetet inte alltid var så bra – tungt, varmt, hälsovådligt och tillika skiftarbete – så trivdes jag. Hela sejouren på Frosta var en lycklig period i mitt liv, både privat och lönemässigt.

”TEGELMÄSTAREN”

Av Carina Engström

Svedalahem satsar på konstnärlig utsmyckning. Vad skulle kunna bli det mest perfekta på Tegelbruksområdet om inte en Tegelmästare i brons tänkte Bie Norling, när hon fick uppdraget av vd Tommy Seeger, att med en skulptur presentera områdets historia. Detta var år 2004.

Bie bättrade på sina kunskaper om tegelbränning genom att resa till Spanien. Runt staden Segovia sökte hon upp små tegelbruk för att lära sig allt om tegeltillverkning.

Skulptören Bie Norling har gjort ca 100 utsmyckningar runt om i Sverige varav ett 20-tal i Skåne.

Skulptören och målaren
Bie Norling

Bie Norling är född i Karlstad år 1937 och utbildade sig hos skulptören Sixten Nilsson, Karlstad, 1957-58, för Arvid Knöppel 1961-62 samt vid Värmlands Konstskola, Kyrkerud 1977-78.

Tegel har hittats från 1100-talet vid resterna av ett tegelbruk vid Lemmeströ. Kyrkor, slott och stora gårdar uppfördes i tegel av yrkesskickliga hantverkare. Med säkerhet hade Lindholmens borg ett eget tegelbruk på 1300-talet.

I slutet av 1800-talet blev det en enorm efterfrågan på tegel. Tegelbruken blev större och järnvägen kunde transportera teglet över hela Sverige. Svedala var centralort för hela tegelindustrin. Skånes olika leror, röda, gula och svarta, passade bra när Sverige byggdes upp.

Sveriges Tegelmästarförening, vars syfte var att främja yrkesskickligheten, ville starta en tegelmästarskola. Eftersom Åbjörn Andersons Mekaniska Verkstad var intresserat av en etablering i Svedala och därtill gav ekonomiskt stöd, blev det Svedala som blev platsen för ett försökstegelbruk och en tegelmästareshkola. Försökstegelbruket byggdes 1904 och tegelmästaresholan startade i januari 1905.

För att kunna bli antagen till skolan måste eleverna ha genomgått folkskola, två års praktik på tegelbruk och vara fyllda 20 år. Ett tiotal elever antogs varje år samt två från våra nordiska grannländer.

En tegelmästare skulle kunna allt inom tegeltillverkningen. Han ansvarade för och skulle kunna bedöma formning, glasering och bränning. Han skulle vara med och utveckla nya metoder och arbeta med den nya tekniska utveckling som bl a Åbjörn Andersons Mekaniska Verkstad stod för.

I början av 1950-talet var tegelbrukens storhetstid över. Skolan hade sin sista kurs 1959-60. Tegelbruket stängdes 1972.

”TEGELMÄSTAREN”, gjuten i brons, står i hörnet av Tågmästargatan 4. Han rakar leran av tegelstensformarna och höjer han blicken så ser han ”gamla polisvillan”, det vill säga huset som byggdes för disponentfamiljen 1914 och som också innehöll delar av tegelmästarskolan.

Bie Norling har också på uppdrag från Svedalahem gjort utsmyckningar på Stella, Furen och på Svedalahems kontor.

Varför inte en utflykt till Skulpturparken, vid Landskrona Konsthall, där ett annat av Bie Norlings verk finns – ”Tankens kraft”. Även vår Svedalakonstnär, Bertil Herlow Svensson, är representerad där.

”Tegelmästaren” står sedan 2004 på hörnet av Tågmästaregatan 4.

HYBY KYRKBY 1928-1950

Av Agnes Bengtsson

Vi flyttade till Hyby på våren 1928, då jag var fyra år. Vi kom från Munkarp där vi hade ett litet arrende som gick i konkurs vid Kreugerkraschen. Hur vi färdades till Hyby minns jag inte, eftersom jag inte längre har någon att fråga, men antagligen var det med häst och vagn. Jag minns hur min mor låg på knä och skurade golven, intensivt, när vi flyttat in. Det var tydligen ett stort behov. Vi barn sökte upp grannbarnen för att leka, men där upplevde jag min första mobbning. Jag fick inte vara med, jag var ju för liten.

Vi bodde i torpstället längst upp förbi Pude sjö och Pude håla. ”Glänsande eländet” kallade folk det förr. Det såg rätt så bra ut, men där fanns varken vatten, avlopp eller elström, det var fotogenlampan som gällde.

Vi hade kärleksfulla föräldrar, men någon lyx fanns inte. Pengar fanns det inte heller så gott om. Far arbetade på Hybygården och betalade ett dagsverke i veckan som arrende för torpet som också hade lite jord. Far fick låna hästar och redskap från Hybygården för att bruka jordbiten.

Våra närmaste grannar hette Strand. I deras familj ingick minst fem vuxna ungdomar. Deras hus är rivet sedan länge. Nästa grannfamilj hette Nilsson, med barn i samma ålder som mina syskon Elsa och Olle. Fadern i huset hette Erik. I samma hus bodde även en gammal man som hette Bengt Olsson. Han tyckte inte om barn och hade en stödkäpp som han hötte med när vi störde honom. I det huset tillverkas numera ost. Nästa hus på vägen kallades Fattighuset. Där bodde kommunens hjälpbehövande, bland andra en tant och farbror som kallades Fiskus. Frun, Hulda, gick omkring och sålde sytråd och knappar till folk i byarna. I detta hus bodde även Maja Lisa med sina gamla föräldrar. Familjen Billberg, med fyra barn, bodde på gaveln. De var dock ej ”hjälpbehövande”, mannen arbetade på Hybygården. Huset, som nu är rivet, låg mitt emot Pude sjö där vi ungar

Mina föräldrar, Albin och Herthy framför torpet.

badade på sommaren och lärde oss att simma. I Pude håla badade man inte, där tvättades bara mattor och fångades kräftor, om inte jägaren kom och körde bort oss.

Hyby skolor

Läraren Ola Nilsson var en strong, väldigt snygg man, med hatt och stödkäpp. Han regerade i Hyby skolor och höll byns ungar i schack. Dessutom var han en mycket duktig lärare. Först nu förstår jag att han inte var snäll mot de fattiga och försvarslösa barnen, då hängde rottingen lös. Kunde man inte räkna på svarta tavlan så smällde rottingen på väderna, så att det blev stora ”rullsingar”. Mig slog han inte, men min bror Olle fick känna på rottingen då han inte förstod räknetalet. Det skulle han aldrig ha gjort, att slå på min mor Harthys barn fick inte förekomma. Ola fick sig en redig åthutning av mor Harthy, med den påföljden att Olle aldrig mer fick någon undervisning av Ola.

I Hyby skola fanns både gymnastiksal och skolkök i källaren. Skolkökslärarinnan Signe Olsson var en snäll och duktig person som alla tyckte om. Av henne fick jag lära mig att laga min första levergryta som jag fortfarande lagar.

Vid sidan om storskolan fanns småskolan där jag gick under mina första skolår. Vår fröken hette Karin Frid och var en underbar person. Hon var alltid vänlig och glad och tyckte om oss alla. Karin Frid lärde mig att sy och sticka. Alla flickorna fick sy hålsöm på lakan och örngott.

Fröken Karin Frid med eleverna i första och andra klass år 1931. Från vänster: Tage Billberg, tvillingbröderna Bror och Axel Hagman, Göte Frank, Ove Jönsson, okänd, Maja Lisa (okänt efternamn), Stig Jönsson, Agnes Almkvist (artikelförfattaren), Rut Persson och Birgit Pettersson.

Till storskolan hörde en trädgård, som låg tvärs över vägen, där vi skolbarn hade trädgårdsundervisning. Då gick Ola med sin stödkäpp, och med sin cigarr i munnen, och pekade på allt som skulle göras. Själv rörde han aldrig jorden med sina vackra händer. På hösten, när frukten var plockad, fick vi ungar ligga på knä på gymnastiksalens golv och polera alla äpplen, utan att få smaka på ett enda av dem.

Läraren Ola Nilsson med eleverna i storskolan år 1934. Längst bak en storvuxen elev som hette Svea.

Andra raden (flickorna), stående, från vänster: Rut Frank, Birgit Pettersson, Rut Persson, Signe Abel, Magda Pettersson, okänd, Agnes Almkvist (artikelförfattaren), K. Abel, Anna Britta Johannesson, okänd och Ella Strand.

Första raden (pojkar), knästående, från vänster: Tvillingbröderna Bror och Axel Hagman, Göte Frank, okänd, Stig Friberg, okänd, Stig Jönsson, okänd, okänd, Tage Billberg och okänd.

Ola Nilsson hade inga egna barn, men hade en fosterflicka vid namn Valborg som härstammade från Svedala. Henne fick han aldrig bli på. Hon var en levnadsglad flicka som han inte hittade där han släppte henne. Där hade han en svår nöt att knäcka.

I storskolan undervisades från klass tre till klass sju. Det fanns barn som aldrig kom ur klass tre, som inte kunde lära sig att läsa. Ordet dyslexi var okänt. Även om det är ett svårt ord så får vi vara tacksamma för att det blivit upptäckt. Senare i livet

Ola Nilsson med stor-
skolans elever, på skol-
resa till Falsterbo den
3:e juni 1937.

har jag träffat dessa kompisar och har kunnat konstatera att de ändå har blivit duktiga samhällsmedborgare.

Till vänster om Olas trädgård fanns ett stathus med sex lägenheter och barn i alla åldrar. Här var liv och rörelse. I byn kallades huset för "liggande skyskrapan". Det är sedan länge jämnat med marken.

Kyrkbyn

Som granne till stathuset bodde kyrkovaktmästare Persson, kallad "Pikaren". Han hade en son och en dotter, Otto och Rut, som var jämnåriga med mig. Deras närmaste granne var handelsman Rudolf Sjöström, som försåg många Hybybor med mat under krigsåren då alla skulle handla på kuponger. I hans välsorterade butik fanns allt att köpa, från specerier till kläder och leksaker. Min första cykel inhandlades hos "Rulles" som affären kallades. Rudolf Sjöström var en glad och humoristisk person som alla tyckte om. Hans affärer gick lysande, med kunder från hela nejden. Huset har tyvärr stått tomt ett flertal gånger, vilket har sett trist ut när man vet hur glänsande allt var på 1930-40-talen.

Till höger om Ola Nilssons trädgård finns ett stort hus som på den tiden hade tre lägenheter. Där bodde Otto Svensson med fru och två ungdomar, Anders Larsson med en son och en dotter i min ålder samt Svea Wendel, en ensamstående dam med två döttrar. Jag minns särskilt den ena av dessa döttrar, Majbritt, som var lite kortare än vi andra, vilket gjorde att jag tog henne i beskydd från Ola Nilssons trakasserier. Huset finns kvar och bebos numera, såvitt jag vet, av endast en familj.

Mitt emot det hus som inrymde Sjöströms affär ligger Hyby kyrka. Jag minns speciellt två präster från min uppväxt, Josef Hartler, med fru och tre barn, samt Henrik Samuelsson, med fru och två pojkar, Stig och Bengt. Stig var den förste studenten i Hyby och vi tyckte att han uppförde sig som om han var lite förmer än vi andra med sin vita mössa och studentkäpp. Bengt, den yngste, var en livad kille som ofta kom upp till min far Albin som arbetade i sädesmagasinet. Bengt drog då sina historier och svor lite grann, vilket gjorde min far lite förvånad, det var ju prästens påg.

Efter söndagsskolan blev vi ofta bjudna hem till prästgården på saft och kakor, det var dessutom lite spännande att leka med prästapågen. Hyby kyrka var lika aktiv som nu, med kyrkokör, Lucia och julotta.

Den gamla kyrkan i Hyby brann ner år 1873. Den nya kyrkan byggdes år 1877, med tornet i fel väderstreck, vilket förundrar många människor. Jag har fått en förklaring till detta. Från början var kyrkan ritad med tornet i rätt väderstreck. Så upptäcktes det att marken var för svag i den västra delen.

Man beslöt då att vända på kyrkan och bygga tornet på fastare mark i den östra änden. En annan förklaring var att om tornet skulle ligga i väster så blev ingången vänd bort från byn, vilket i så fall skulle medföra att kyrkobesökarna fick gå förbi hela kyrkan för att komma till ingången. Nu är kyrkan vänd mot Hyby slott, prästgården och kantorsbostaden. När den nya kyrkan byggdes inreddes den första, fjärde och elfte bänkraden med dörrar, ämnade för Hybys stora herrar. Där fick ingen annan sitta, en ordning som fortfarande rådde när jag gick i söndagsskolan.

Jämte prästgården ligger sockenstugan, i vilken prästen undervisade allakonfirmander om bibeln och Guds ord. Jag undrar om något egentligen fastnade, vi var nog rätt så ”ystra”. Vi var en grupp konfirmander som inte

Hyby kyrka.

fick några biblar, ej heller blev vi fotograferade. Jag har undrat mycket över detta, om prästen var sur på oss, eller om kyrkan hade ont om pengar. Långt senare kontaktade jag Hyby församling och fick då till svar att all information från den tiden stod nerpackad för att sändas till arkivet i Lund. Jag kom tyvärr en dag för sent.

Mittemot prästgården ligger återstoden av den gamla kyrkan som numera används till dop, bröllop och mindre gudstjänster. Granne med denna ligger kantorns bostad. Under denna tid hette kantorn Heideman. Intill de bägge kyrkorna, utmed vägen, löper en mur som omger ett trädgårdsmästeri vilket ägdes av Bäckström med fru Hilda och en son.

Bakom Hyby kyrka ligger "Prästabostället" som då drevs av en bonde vid namn Månsson. Han hade två döttrar, varav en, Ingeborg, var lite äldre än oss. Runt Hyby kyrkby fanns emellertid flera lantbrukare vars barn var i samma ålder som vi. Hyby skola var fullsatt av barn från byn och gårdarna där omkring.

Runt slottet

Vid denna tid gick vägen från Svedala till Lund förbi skolan, kyrkan, trädgårdsmästarmuren, Hyby slott och ut i slottsparken i en lång allé.

Intill trädgårdsmästeriet fanns en smedja där John Pettersson regerade. Han skodde hästar och hjälpte traktens bönder när deras redskap gick sönder. John var en glad och bullrig man, hans skratt kunde höras vida omkring. Han bodde själv, med fru och två döttrar, i ena halvan av ett hus i smedjans närhet. I den andra halvan bodde "tredjedrängen" med sin fru Rut och sina två barn.

Hyby Smedja år 1933. Till höger poserar Smedmästre John Pettersson med hustrun Emma och yngsta dottern Birgit. Till vänster sitter troligen en smedgesäll.

Mitt emot smedjan ligger Hyby slott, omgivet av stenmurar. Det var då väldigt fint med tinnar och torn, byggt i rött tegel. Så ser det tyvärr inte ut numera. Där bodde agronom Otto Jönsson med fru Märtha och tre barn. På slottet arbetade en husa, en kokerska och en barnsköterska.

Hyby slott före den genomgripande ombyggnaden.

En stork på slottstrappan.

Till slottet hörde flera arbetarbostäder, bland annat för ladufogde Persson, kallad Ladde, och ”kobestyr” Persson, kallad KoPelle, med fru och två döttrar. Längre bort bodde förstedrängen Carl Nilsson, med fru Tea och ett barn, och andredrängen Nils Nilsson med fru Signe och två barn.

Intill slottet finns en hög pelare som kallades Storkaboet och det hade väl någon gång hänt att en storkfamilj landat där. På slottets gavel fanns en klocka som ringde klockan sju på morgonen för att samla arbetarna. Då fördelades dagens arbetsuppgifter av agronomen och ladufogden. Då som nu fanns kor, hästar och grisar på gården och där köpte alla sin mjölk i sin egen mjölkspann.

Det odlades mycket potatis på Hyby, eftersom det fanns ett bränneri där det tillverkades brännvin

i stor skala. Detta hus finns kvar, men ser numera väldigt illa åtgånget ut. Potatisen plockades efter en hästdragen sprättmaskin. Det var de anställdas kvinnor som fick plocka potatisen, två och två i tråkorgar. Vilken skam det var om vi inte hann med vår tilldelade sträcka, det var att stå på huk hela dagen.

Potatisplockning efter en hästdragen sprättmaskin.

Det odlades också mycket sockerbetor, som skulle hackas och gallras på våren. Det var att krypa på knä, rad upp och rad ner. Detta gick väl an, men sedan skulle betorna upp på hösten. Dom drogs upp en och en med en betgrep. Detta arbete utfördes av gårdens kvinnor. Det var inget lätt arbete för en liten klen tös som jag och ingen kunde vara gladare när jag vinkade från min cykel på väg till mitt första arbete i Svedala. Jag skulle bli elev hos Thornbergs Frisersalonger. Jag lämnade även min barndom efter mig. Det stundade nya tider, inte endast för mig, utan också för människorna i Hyby.

Barndom och nya tider

Vi firade Valborgsmässoafton tillsammans med byns ungdomar. Då samlade vi en massa ris och annat brännbart uppe på Fäladsbacken och tände på. Sedan kom ungdomskören och sjöng, det var alltid trevligt. På Midsommarafton klädde vi en majstång som vi ställde på en grön plats på fäladen. Där samlades då många gamla och unga för att dansa, efter en gammal vevgrammofon. Många ungdomar från Hyby lärde sig här att dansa.

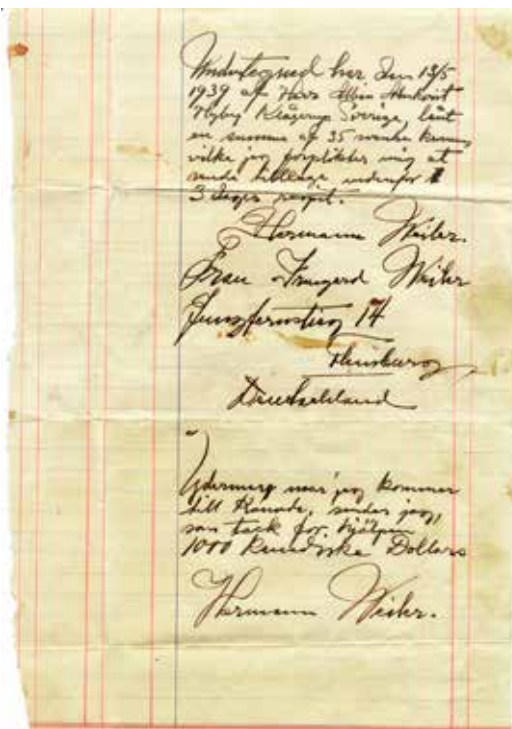
Vid midsommarfirandet serverade mor Harthy kaffe och nybakad sockerkaka till alla, utom Ola Nilsson. Han var inte välsedd. Detta berodde på att han tillhörde Hyby kommuns barnavårdsnämnd. En dag hade han och en främmande dam kommit hem till oss för att hämta min fosterbror, Erik, som då var sex år och som vi hade haft hos oss sedan han var sju månader. Kommunen hade inte råd att betala 15 kronor i kvartalet för

honom till mina föräldrar. Erik skulle då lämnas till ett barnhem eller till sin mor som redan hade flera små barn. Han blev rädd och sprang upp på fäladen och gömde sig. Mor Harthy blev arg och sa: "Om vi så aldrig får ett öre för pågen så skall han stanna här hos oss". Sedan körde hon ut dom, jag minns det så väl. Efter detta fick Erik följa med mig till skolan. Han fick sitta i en bänk bakom mig och Ola pysslade lite extra med honom. Erik var en rar liten pojke som alla tyckte om.

Jag minns så väl år 1939. Varje dag hörde vi Adolf Hitlers dundrande stämma i radion. Den första september, klockan halv tolv, började Hybys kyrkklockor att ringa. Jag förstod att kriget brutit ut och satt ute vid husgaveln och grät, bara 15 år och ensam hemma. Sedan minns jag hur krigsflygplanen kom över Skåne och att min far blev inkallad. Ingen visste vad som skulle hända.

Lite senare på hösten kom plötsligt en man gående från fäladen. Han var klädd i en randig fångdräkt. Mannen var smutsig och hans naglar var nerbitna. Han fick komma in, bjöds på mat och fick tvätta sig. Den främmande mannen berättade att han hade rymt från ett läger i Norge eller Tyskland och ville låna pengar av mor och far för att resa till Stockholm. Därifrån skulle han fara till släktingar i Kanada. På ett stort ark skrev han och lovade att de skulle få 1000 dollar när han kommit fram. Far, som var en mycket godhjärtad person, lånade honom de sista 35 kronorna de hade. Vi fick hans adress i Tyskland. Jag kan ännu se honom när jag vill, hur han släntrade nerför backen. Mor Harthy var arg som ett bi. Hon trodde att det var en bedragare. Vi har aldrig hört hur det gick för mannen, ej heller har vi sett några dollar.

Min far Albin var bland de första som hade vindkraft. År 1945 installerade elektriker Appeldahl från Svedala en vindmölla på vårt tak. Den skulle alstra elström till vårt hus. Till en början gick det bra, om det blåste bra, annars var det nog mest skräp med det hela. Så småningom drogs det in "riktig" elström i vårt hus.

Den främmande mannens skuldförbindelse finns ännu kvar.

Som jag tidigare har berättat fanns det en förste, andre och tredje dräng på Hybygården, som gick i en fåra efter varandra och plöjde godsets åkrar. Då var det hästar som gällde, några traktorer fanns ännu inte. Sedan kom ringvälten, som klingade över hela byn. Det var ett härligt ljud, då var det vår och lärkorna drillade i skyn...

När sedan traktorerna gjorde sitt intåg på Hybygården försvann alla dessa sköna ljud och de människor som jag här har skrivit om flyttade, de behövdes inte längre. En del flyttade till Malmö och började arbeta i fabriker. Mina föräldrar flyttade till Svedala och torpet hyrdes ut till många, olika människor. Numera är det helrenoverat, modernt och fint, och har varit till salu för över tre miljoner kronor.

I nästa hus, som numera heter "Soldattorpets Mejeri, Hyby grindväg", tillverkas det ost i alla former. Förr bodde det två familjer i detta hus, nu bor där endast en familj, i en fullt moderniserad miljö. På tomten finns två extra hus för osttillverkningen.

När jag nyligen besökte dessa två torp kände jag inte igen någonting, men för mig är de ändå alltid "där hemma".

"Glänsande eländet", vår bostad fram till 1950. I förgrunden Ann-Britt och Ulla Almkvist, barn till Anna och Olle Almkvist, den senare bror till artikelförfattaren.

JÄTTETRÄD OCH ANDRA MÄRKLIGA TRÄD I SVEDALA-BARABYGDEN

Av Per Blomberg

Vresboken vid Södra Lindholmen 1997 (föll i en storm i december 1999).

Människan har alltid känt en vördnad inför våra största landlevande varelser, trädjättarna. Deras höga ålder inger respekt. I Sverige finns granar i fjälltrakterna som är mer än 6000 år gamla, men i våra trakter är 600-700 år nog så imponerande för en ek. Det innebär att vi troligen har levande träd som är äldre än Torups slott. Vad har dessa åldrade varelser inte varit med om?

En rikedom på jätteträd

Under jägarstenåldern täcktes backlandskapet av en frodig ädellövskog där många träd kunde uppnå en anmärkningsvärd ålder och imponerande dimensioner. Antalet trädjättar kunde räknas i 10 000-tal och de gamla och ihåliga träden, samt den rikliga förekomsten av döda trädstammar, gav upphov till en mycket rik biologisk mångfald.

Under bondestenåldern och bronsåldern röjdes delar av landskapet och betesdjuren gav allt större påverkan på skogarnas sammansättning. Men fortfarande fanns ett mycket stort antal riktigt gamla och stora träd i landskapet och vissa delar av de mer svårtillgängliga delarna var fortfarande urskogsartade. Människans påverkan växlade med befolkningsökningar och periodvisa minskningar. Rikedomerna på trädjättar minskade successivt, men ända fram till skiftesreformerna i början av 1800-talet var förekomsten relativt omfattande. En bidragande orsak var att eken skyddades av kronan, för att bland annat trygga tillgången av ekvirke för skeppsbyggnad. En annan anledning var att svin-, boskapsuppfödning och hästhållning var viktigt i backlandskapet med sina godsdominerade markägarförhållanden. Skogen bestod till stor del av gamla vidkroniga träd som stod relativt glest och gav god ollonskörd åt svin och ved och virke åt invånarna i torp och gårdar. Säkert har mycket ved samlats in för husbehov, men man skall komma ihåg att innan moderna sågar började användas var det yxan som var det aktuella redskapet för att fälla träd. Det blev därmed främst dimensioner som lämpade sig för husbyggnad, eller som kunde klyvas till lämpliga dimensioner, som användes. Gamla träd var inte intressanta, annat än för att ta grenar och klenare stammar. Framför allt boken topphögs ofta, med 10-15 års mellanrum, för att kunna ta till vara lämpliga dimensioner på grenar. Den stora utarmningen av landskapets jätteträd skedde under 1800-talet och i många lantmäterihandlingar kan man läsa om rikligt med gamla grova träd i slutet av 1700-talet och i slutet av 1800-talet om ett landskap som var öppet eller dominerat av ungträd. Tack vare godsens mer konservativa markanvändning kunde ett antal äldre träd leva kvar kring dessa. Även slottsparkerna bevarade äldre träd och därmed också den fauna som är knuten till riktigt gamla träd.

Resterna av den enorma ask som stod vid Magasinet i Torup. Bild från 2002.

Naturvården uppmärksammar jätteträden

När Naturskyddsföreningen i Skåne bildades 1910 var intresset för gamla träd stort, eftersom de blivit så sällsynta i det Skånska landskapet. Flera av föreningens tidiga årsböcker beskriver gamla träd och Länsstyrelsen skyddade flera av dessa som naturminnen. Två personer i föreningen som ägnade mycket tid åt att leta upp jätteträd under 1910-20 och -30 talet var Otto Gertz (1878-1948) och Waldemar Bülow (1864-1934). Bülow bodde under en tid vid Murvelro söder om Yddingesjön och var väl bevandrad i landskapet kring sjöarna. Under 1950-talet fick sedan professor Henning Weimarck (1903-1980) i uppdrag att inventera alla Skånes socknar på naturmärkvärdigheter och en stor del av hans tid gick åt att beskriva jätteträd. En hel del av de träd som dessa tre personer dokumenterade finns kvar och ger oss också en uppfattning om hur fort träden växer genom att omkretsen har mätts vid olika tidpunkter. Främst är det eken som klarat tidens tand, medan bok och i ännu högre grad ask och alm har gått bort.

Några av de mer kända träden i trakten som gått bort är de många grova almarna vid Hyby gård. Här fanns almar som var så stora som 6.12 meter i omkrets vid brösthöjd. En sådan jätte var alltså närmare 2 meter i diameter. Tyvärr har almsjukan bidragit till att nästan alla almar försvunnit idag. Vid Torup växte på 1950-talet en av Skånes största askar, som mätte hela 6.28 meter i omkrets. Detta träd och en något mindre granne växte vid landsvägen strax väster om dagens infart till den stora parkeringen vid jaktpaviljongen. Ända fram till 2002 stod en ståtlig ask på hela 5.33 meter i omkrets vid dammen intill magasinet i Torup. Andra kända jätteträd i trakten som fallit för ålder, såg och storm är frökenboken vid Roslätt, Karl den XII:s ek på det som idag är Bokskogens golfbana

Svedala-Baratraktens största träd är en ek som växer vid Torup ca 50 meter nordväst om jaktpaviljongen. Trädet mätte 6.75 i omkrets 2002 och har säkert vuxit någon decimeter sedan dess.

samt vresboken intill vägen öster om Södra Lindholmen.

Ekjättar

Idag är det faktiskt så att just Svedala-Baratrakten hyser det i Skåne största antalet jätteträd av främst ek och bok, i förhållande till områdets storlek. Idag finns 23 ekar över 5 meter i omkrets i Svedala kommun vilket bara överträffas av Kristianstads kommun med 31, men denna kommun är också mångdubbelt större till ytan. Ett stort tack riktas till de markägare i som bevarat dessa fantastiska åldrade veteraner. Det är ju svårt att avgöra vilket som är det äldsta trädet i trakten, eftersom få träd är närmare undersökta och många gamla träd är ihåliga, vilket gör det mycket svårt att avgöra exakt ålder. Med en borrhärna kan man annars räkna årsringar och få åldern bestämd. Storleken är däremot lättare att mäta och det träd som idag är grövst i trakten är en ek som växer vid Torups slott och mäter 6.75 meter i brösthöjd. Trädet växer i kanten av betesmarken väster om stora parkeringen nordöst om slottet. Trädet är mycket livskraftigt och har vuxit snabbt sedan 1950-talet då Weimarck mätte det till 5,63 meter. Med den tillväxten är trädet troligen inte

Ekjätte vid Fadderstorp väster om Börringekloster.

mer än 4-500 år gammalt. Även nummer två och tre i omkretslihan är ekar, men dessa två växer på Börringeklosters marker. Traktens näst största ek växer mycket vackert vid vägen mot Lindved väster om slottet. För några år sedan röjdes trädet fram och ses nu vackert i sin krokighet. Som så många andra av de äldsta träden vittnar den vida kronan om ett tidigare mer öppet betat landskap utan konkurrens från ungskog. Det största hotet idag mot dessa trädjättar är igenväxning, som skuggar och successivt dödar de gamla träden som är vana vid god ljusstillgång och inte kan konkurrera med de unga snabbväxande träden. Den

tredje eken växer i åkerkanten ca en kilometer norr om slottet. Vid Börringesjöns västra strand, på Norra Lindholmens ägor, växte till för några decennier sedan en av Skånes största ekar. År 1954 mätte den hela 8,20 meter i omkrets och man kan fortfarande se en

del av stubben om man är uppmärksam. Andra jättekär växer bland annat vid Ebbesjö öster om Fjällfotasjön, vid Havgård i hagen väster om gården samt i hagarna söder om Yddingesjön.

På Näs vid Fjällfotasjön står en ekjätte som fotograferades av Gertz redan på 1920-talet och sedan av Weimarck 1953. Vid det senare tillfället mätte den 5,90 meter i omkrets och 2002 mätte den 6,17 meter trots en kraftigt reducerad krona. Trädet står tyvärr idag hårt trängt av uppväxande ungskog.

Bokjättar

Boken är ett karaktärsträd i backlandskapet och här finns flera imponerande jätteträd. En av de mer berömda var "frökenboken" vid Roslätt som 1954 mätte 5,90 meter i omkrets och som då var en av skånes grövsta. "Frökenboken" är idag försvunnen liksom en annan jätte, i dungen norr om gården, som 1953 mätte 5,00 meter. Fortfarande finns stubben kvar av denna jätte. Grova bokar växer även i skogen öster om Havgård samt kring Torups slott. Tyvärr föll många gamla bokar i stormarna på 1960-talet och genom avverkningsåtgärder på 1970- och 1980-talen. Få bokar i området är idag över 4 meter i omkrets.

Andra trädjättar

Vid den smala landtungan ut till Turetorpsö i Havgårdssjön växer trakten grövsta al som mäter 3,45 meter i omkrets och är ihålig vid basen. På borgkullen intill växer många riktigt grova flådrar och hagtornar med de grövsta på 1,03 respektive 1,78 meter i omkrets och som är bland de tre grövsta för sina arter i Skåne. Norr om Havgård, vid Lemmeströtorp, finns en mycket grov lind som mäter 5,00 meter i brösthöjd. Även vid Börringesjöns östra strand växer flera grova träd i hagmarken som numera delvis växer igen. Här finns en pil som mäter 4,20 meter i omkrets och ett fågelbär som mäter 2,62. Bland slottsparkernas exoter utmärker sig en stor tysklönn vid Klågerups slott på 3,67 meter i omkrets, ett tulpanträd vid Skabersjö slott på 3,65, en platan vid Börringekloster

Aljätte vid Turetorpsö intill Havgårdssjön

på 4,69. Vid Torups slott finns vidare en naverlönn på 2,64 meter i omkrets och en blodbok på 5,49. Mätningarna av träden gjordes under Naturskyddsföreningen i Skånes inventering under 1999-2002 och i samband med ett examensarbete vid SLU av Tomas Zicha som mätte träd i slottsparkerna.

Naverlönnarna

En trädart som är unik för Svedala kommun är naverlönnen, som också utgör kommunens vapen. Den har sin enda naturliga växtplats i landet på en gränsvall mellan gårdarna Silversborg och Södra Lindholmen. Träden står på rad och är en rest av ett större skogsområde där naverlönnen var ganska rikligt förekommande. I samband med skiftena i början av 1800-talet odlades större delen av utmarken upp och kvar blev bara en rad träd på ägo gränsen. Träden högs ner i början av 1900-talet, men sköt nya skott och består idag av ett 20-tal flerstammiga träd i 100-årsåldern. Naverlönnen är vanlig nere på kontinenten och den Svenska förekomsten är en nordlig utpost. Trädet klarar sig dock bra i Sverige och finns planterat i många parker och trädgårdar. Den tål beskärning

Naverlönnarna vid Södra Lindholmen

bra och används ibland som häckväxt.

Karl den XII:s ek

På Bokskogens golfbana strax intill Yddingesjön mellan Kråkenäs och Hammelen står resterna av en ek. Intill står en minnessten som restes av greve Stig Thott år 1934. Texten på minnesstenen lyder: ”På denna plats stod Carl XII:s ek, vid vilken kungen en gång rastat, och i vars ihåliga stam huggits ut en krubba åt hans häst. År 1900 fanns ännu fullt tydliga spår av krubban. År 1932 föll de sista resterna av trädet. Omstående järnplatta

fanns anbragt på stammen till minne av dåvarande kronprinsens besök. Berättelsen om Karl XII:s lägerplats har gått från mun till mun ända till våra dagar.” Den omtalade järnplattan finns på minnesstenens baksida och lyder: ”Carl 18 12/5 45”. Kronprins Karl, som senare blev kung Karl XV, besökte alltså platsen 1845. Karl XII levde mellan 1682 och 1718 och var kung från 1697 till sin död. Det lär alltså ha varit ca 300 år sedan han besökte platsen, om historien är sann. Eken bör vid denna tid ha varit gammal, om det då fanns möjlighet att hugga ut en krubba i stammen. Under 1700-talet fanns det i området många gamla bokar och ekar, men idag är riktigt gamla träd sällsynta. Några gamla ekar står vid gården Hammelen i nordöst samt på halvön Kråkönen vid Yddingesjön i sydöst. Dessa kan eventuellt vara upp mot 400 år och har då, liksom Karl XII:s ek, levt under krigarkonungens livstid. Det är fascinerande att nu levande träd är äldre än flertalet gamla byggnadsverk som finns kvar i landskapet. Den äldsta kända eken i landet är Norra Kvilleken i Småland, som troligen är över 1000 år gammal. Trots att det är mer än 75 år sedan eken vid Yddingesjön föll står en torr högstubbe kvar som ett minne. Ett järnband håller ihop resterna och det berättas att det även under 1800-talet fanns ett järnband som stadgade trädet. Om historien om Karl XII:s besök är sann kan man undra vilket år det var. Troligast är kanske att det skedde under den tid då kungen upprättade sitt råd i Lund för att vara nära händelsernas centrum och de många fiender som vänt sig mot landet. Efter fältslaget mot Norge januari-april 1716 tillbringade Karl sommaren i Lund för att vara beredd om Danmark invaderade Skåne. Kanske var det under denna period som han besökte backlandskapet och Yddingesjöns nordvästra strand. Resterna av eken står idag intill markvägen mellan Hammelen och Kråkenäs och nås med cykel eller till fots från golfbanans parkering.

Karl den XII:s ek vid Yddingesjön

Vresbogar

I skogarna söder om öster om Börringekloster fanns det till för bara några decennier

sedan många ståtliga vresbogar. Den krumma formen är en genetisk variation som uppträder mera vanligt på några ställen i Skåne. Den mest kända platsen är Trollskogen norr om Torna Hällestad i Lunds kommun. Där finns fortfarande ett 50-tal vresbogar och motsvarande mängd kunde man uppleva även i Börringetrakten i början av 1900-talet. Skogsbrukets önskan om täta bestånd med raka stammar och stormen 1967 var två orsaker till att många försvann. En del unga plantor har under åren grävts upp och planterats i parker och trädgårdar. Idag återstår bara några få träd längs vägen mellan Lemmeströtorp och Gärlöv i Börringe sockens sydöstra del samt på Norra och Södra Lindholmens ägor. En av de mer imponerande vresbokarna stod till för några år sedan vid landsvägen söderut från Norra Lindholmen, en bit öster om Södra Lindholmen. Den mäktiga solitären stod i ensamt majestät ute på åkern. (Se även ”Minnesord över ett träd” i Föreningen Svedala-Barabygdens årsbok 2004)

Myllrande mångfald

Alla dessa imponerande och märkliga träd är en viktig del av vårt kulturarv, samtidigt

Rester av den enorma eken vid Börringesjöns västra strand 1987.

som de är hem för en mångfald av arter som idag är hårt trängda i brist på gamla träd. I trädens ihåliga inre bildas en massa av nedbruten ved som brukar kallas mulm. I denna skyddade miljö inne i träden är klimat och fuktighet relativt konstant och många insekter lever här. Många av dessa mulmlevande arter har begränsad förmåga att sprida sig i landskapet och hade inte större problem med detta när skogarna var fulla av ihåliga jätteträd. Idag står de gamla jättarna ofta ensamma och de djur som lever i dem hittar oftast inget annat träd i närheten när de en dag faller. Man brukar tala om en utdöendeskuld, eftersom många arter lever kvar som relikter i sina isolerade öar. Det är därför viktigt att skapa nya ihåliga jätteträd som kan ta vid när dagens jättar dör.

Besök gärna våra jätteträd i Svedala-Barabygden och förundras över deras levnadsöden och storlek. Kanske hittar du på en avskild plats någon jätte som ännu inte har dokumenterats.

I TIDNINGEN FÖR 50 ÅR SEDAN – 1961

Av Kjell Bergman

När den unge, ”moderne” John F Kennedy i januari 1961 installerades som USA:s president föreföll det som om allt skulle bli bättre. Framsteg och teknik nådde förut oanade höjder när Sovjetunionen under Nikita Chrusjtjov skickade ut den första bemannade farkosten i rymden.

Det fanns dessutom hopp om demokrati och frihet i ”den tredje världen” när allt fler kolonier blev självständiga nationer.

Samtidigt började orosmolnen hopa sig på efterkrigstidens tidigare så ljusnande himmel. Det ”kalla kriget” mellan Sovjetunionen och USA rubbade framtidstron.

”Rymdkapplöpningen” var en del av detta maktspel. I maj var det USA:s tur att skicka upp sin första människa i rymden, men Alan Shepard gick inte till historien i lika hög grad som Jurij Gagarin.

Nästan omedelbart efter sin frigörelse från Belgien drabbades Kongo av inre splittring och inbördeskrig, varvid den nyblivna statens förste premiärminister, Patrice Lumumba, blev mördad i januari 1961. FN grep in i konflikten och sände trupper till oroshärden, däribland en svensk FN-trupp. Dag Hammarskjöld var FN:s generalsekreterare och fyllde svenska folket med stolthet.

I slutet av året förmedlade världsnyheterna en tragedi. Dag Hammarskjöld hade dött i en flygolycka i Ndola i Nordrhodesia när han försökte bilägga Kongokrisen. Det talades om sabotage. Att han i december tilldelades Nobels Fredspris postumt lindrade knappast den nationella sorgen. I augusti hade ”det kalla kriget” nått en ännu kallare punkt när Berlinmuren byggdes. Nästan över en natt hade 14 500 östtyska soldater, poliser och arbetare delat Berlin med betong och taggtråd.

När USA i december skickade sina första soldater till Indokina anade ingen hur detta skulle komma att dominera världspolitiken under slutet av decenniet.

Förutom händelserna i Kongo föreföll allting här hemma i Sverige att gå mot bättre tider. Vi hyllade allt ”modernt”. Bärningen av regalskeppet Vasa i april sågs som ett av många tecken på teknikens möjligheter. Man kunde nu också se på svensk TV hela veckan, även på onsdagskvällarna.

Som ett svar på piratradiosändaren ”Radio Nord” startade Sveriges Radio ”Melodiradion”, en nästan renodlad musikkanal, med sådana succéer som ”Det ska vi fira” och ”Tio i topp”. Den första listettan i det senare programmet var Eddie Hodges ”I’m Gonna Knock on Your Door”. Andra landsplågor i ”skvalet” var Brian Hylands

”Itsy bitsy teenie weenie yellow polka dot bikini” och filmmelodin ”Aldrig på en söndag”.

Den stora kassasuccén på svenska biografer var ”Änglar finns dom...” med Christina Schollin och Jarl Kulle.

I december registrerade Hasse Alfredson och Tage Danielsson AB Svenska Ord hos Patent- och registreringsverket.

”Livets gilla gång” i Svedala

I tidningarnas lokalnyheter från Svedala utmålades inga nya hotbilder vad gällde brottslighet och andra eländen. Kriminaliteten förefaller ha varit av det ”traditionella” slaget i form av kassaskåpsinbrott och liknande. Den 18:e januari rapporterades om två misslyckade inbrott på lördagsnatten:

”Vid inbrottet i AB Föreningsvarors lokaler måste det ha varit minst två man i farten, en man hade inte klarat av att ta in det tunga svetsaggregatet och tubernerna.

/.../

Av någon anledning hade ingen skärbrännare kommit till användning, i så fall är det inte troligt, att kassaskåpet hade motstått attacken. Nu nöjde man sig med vanlig svetslåg.

Antingen är det klåpare som har varit framme eller har tjuvarna blivit skrämda och gett sig av, innan man hann få igång skärbrännaren.”

(Trelleborgs Allehanda 18/1 1961)

Sannolikt var det samma tjuvar som samma kväll tagit sig in i korvbaren ”Tripp in” vid Storgatan och brutit upp grammfonautomaten och kulspelesautomaten. Sedan dessa länsats på mynt hade tjuvarna också stulit godis.

En fredagsnatt i juli hade ett kassaskåp bräcks och sågats upp i Wickströms järnaffär. I Scans affär fick tjuvarna nöja sig med en del konserver, eftersom personalen inte hade lämnat kassorna kvar i affären.

En brottslighet av större slag blev något av en följetong i lokalnyheterna från Svedala under våren, nämligen den bedrägeri- och förfalskningshärva som fick namnet ”svedalahärvan”. Sensmoralen kan sammanfattas med att generösa krediter är bra för köparen, men riskabla för säljaren.

Allt rörde sig om en jätteaffär med falska växlar för över 400 000 kronor, vilket var mycket pengar för 50 år sedan. I härvan ingick också falska köpekontrakt. Allt handlade

om en före detta innehavare av en bilfirma i Svedala som köpte och sålde begagnade bilar vilka han betalat med hundratals falska växlar. En kund hade vid sina egna bankkontakter förstått att allt inte stått rätt till och anmält bilhandlaren. Redan vid första polisförhöret hade den senare brutit samman och berättat om sin tragiska historia.

Mannen hade aldrig haft några anmärkningar på sin verksamhet, men började fem år tidigare att förfalska växlar. Han var nu mycket ångerfull.

”Enligt vad som framkommit vid utredningen har han varit mycket släpphänt när det gällt att driva in pengar av dem som köpt begagnade bilar av honom. För att få medel till inköp av fler begagnade bilar har han istället för att skaffa dessa genom att driva in fordringar skrivit falska växlar. Han har också manipulerat med falska avbetalningskontrakt för att skaffa fram kontanter.”

(Skånska Dagbladet 5/4 1961)

”Svedalahärvan” blev en ”mammututredning” för kriminalstatspolisen. Kanske säger händelsen inte så mycket om någon tilltagande brottslighet, utan mer om den tilltagande bilismen under 1950-talet och om drömmarna hos allt fler att skaffa bil, med åtföljande frestelser och risktaganden för såväl köpare som säljare.

Bilismen

Efter nedläggningen av järnvägen Lund-Trelleborg föregående år var Svedala inte längre en järnvägsknut, utan endast en av flera stationer utmed järnvägen Malmö-Ystad. I tidningarna från 1961 kan man läsa om hur Svedala nu istället satsade stort på den tilltagande biltrafiken. Inriktningen mot framtiden var bilismen och med den uppenbarades de tilltagande trafikproblemen i centrum. Genomfartstrafiken genom samhället gick fortfarande genom Kyrkogatan och Långgatan. Utmed den senare låg också alla bensinstationerna från ”bilismens barndom”.

Svedala växte främst norrut. 4C-området-området ”myllrade av eleganta egnahem”, varav 41 skulle stå färdiga i början av 1962. Ytterligare 30 villor skulle börja byggas 1964. Redan nu var de flesta villorna ”bokade”. Även radhus och lägenheter var planerade. Av Svedalahems 98 lägenheter vid Sveagatan hade en tredjedel redan tagits i bruk, resten skulle bli inflyttningsklara till hösten.

Den nya genomfartsleden för biltrafiken Malmö-Ystad, nuvarande Hyltarpsvägen, byggdes nu norr om de nya bostadsområdena. Den blev hela 13 meter bred och var tänkt som en fortsättning på den nya vägsträckning som då planerades från Malmös stadsgräns till Hyltarp, där vägen skulle få en helt ny sträckning förbi järnvägs korsningarna i Oxie

Den tilltagande genomfartstrafiken i centrala Svedala ledde till allt fler tillbud i de mest trafikerade korsningarna. Här har en malmöbil på genomfart genom samhället krockat med en svedalabil i korsningen Kyrkogatan-Storgatan. Det ser våldsamt ut, men personskadorna blev lindriga.

och Hyltarp, samtidigt som den skulle gå helt utanför Oxie, Toarp och Hyltarp. En kvarleva från dessa planer finns ännu kvar, i form av den bredare vägsträcka som sträcker sig en liten bit från Västra Infarten mot Hyltarp. Här var det tänkt att den nya vägen mot Malmö skulle fortsätta.

Den nya, breda Hyltarpsvägen öppnades för trafik i november 1961 och man märkte nästan genast hur trafiktrycket genom centrum minskade. Vissa välkomnade den minskade trafiken på Långgatan, andra var mera bekymrade inför de långsiktiga konsekvenserna. De boende tyckte det var skönt att slippa den larmande genomfartstrafiken. Tobakshandlaren Eric Rosenlund och hans maka Hanna var inte nämnvärt bekymrade för att bli av med en del strökunder, utan förlitade sig på sina stamkunder.

Den i allmänhet mest drabbade kategorin vid vägomläggningar var, då som nu, bensinstationerna. Stig Granelli som drev sin Caltex-station i hörnet Långgatan-Marknadstorget hade så pass många ”strökunder” på väg genom Svedala att söndagskassorna minskade med ungefär 500 kronor omedelbart efter det att bilisterna börjat använda den nya vägen, med följd att han inskränkte på öppettiderna.

Emil Larssons tobaksaffär i hörnet Långgatan/Falkgränd som senare övertogs av paret Roslund.

Sven Andersson på Gulf förlitade sig dock på sina stamkunders fortsatta trofasthet.

Slutresultatet ser vi idag utmed Hyltarpsvägen där tre stora bensinstationer har etablerat sig, vilket har gett upphov till det lite elaka talesättet:

- Vad gör man i Svedala?
- Stannar och tankar.

Under 1961 planerades också för en bättre och rakare väg i nord-sydlig riktning mellan Lund och Svedala, först och främst då från Staffanstorp och söderut till lite förbi Aggarp, den väg som nu kallas "108:an". Det fanns därvid ett förslag att använda delar av den nedlagda järnvägslinjen mot Lund, ett förslag som dock endast förverkligades genom Bökeberg. Det var med nöd och näppe som Svedala idrottsplats fick behålla sitt norra mål.

Trots alla nya och planerade förbifarter runt Svedala så ställde den ökande bilismen också till problem på Storgatan och dess sidogator. "Trafiksäkerhetskommittén" i Svedala föreslog allt från "permanent parkeringsförbud" till "förbud att stanna lördagar och dag före helgdagar mellan kl. 8 och 18". Detta ansågs av många vara i högsta grad "radikala åtgärder" och helt omotiverade när nu busstrafiken försvunnit från Storgatan.

"Mycket skulle vinnas om bilisterna voro mindre bekväma och använde Marknadstorget i större utsträckning. Trots sitt centrala läge utnyttjas torget i regel bara till 10 procent. Parkeringsrutor bör läggas ut och författningsenliga skyltar sättas upp på torget"

(Skånska Dagbladet, december 1961)

En övergiven bensinstation vid Långgatan minner om svunna tider då denna gata var den stora genomfartsleden för bilister.

Idag är Storgatan gågata och Marknadstorget ombyggt. Den 50-åriga visionen har därmed blivit helt förverkligad.

”Svedala-Åberg”

I den svenska FN-styrkan i Kongo fanns en poliskonstapel från Svedala, Egon Åberg, och plötsligt blev svedalaborna konfronterade med oroligheterna i det avlägsna Afrika. På de stora rikstidningarnas förstasidor slogs nyheten upp den 30:e april, förmedlad av TT och UPI: Vid en blodig sammanstötning mellan en FN-trupp och kongolesiska soldater i Port Francqui i provinsen Kasai hade 10 Ghanasoldater mist livet. Bland de stupade fanns också flera brittiska officerare. Tre svenskar som tillhörde en transportledningsgrupp, däribland Åberg, hade vid samma tillfälle tillfångatagits, bakbundits, miss-handlats och förts bort. Ingen visste var de befann sig och vad som sedan hänt dem.

Inte endast Åbergs anhöriga utan hela Svedala läste dag efter dag oroligt i tidningarna, i väntan på minsta lilla nyhet från Kongo.

Men, så, efter ett par dagar nåddes världen och Svedala av nyheten att ”Svedala-Åberg” lyckats fly. Flykten beskrevs i tidningarna som ”ett rafflande drama”:

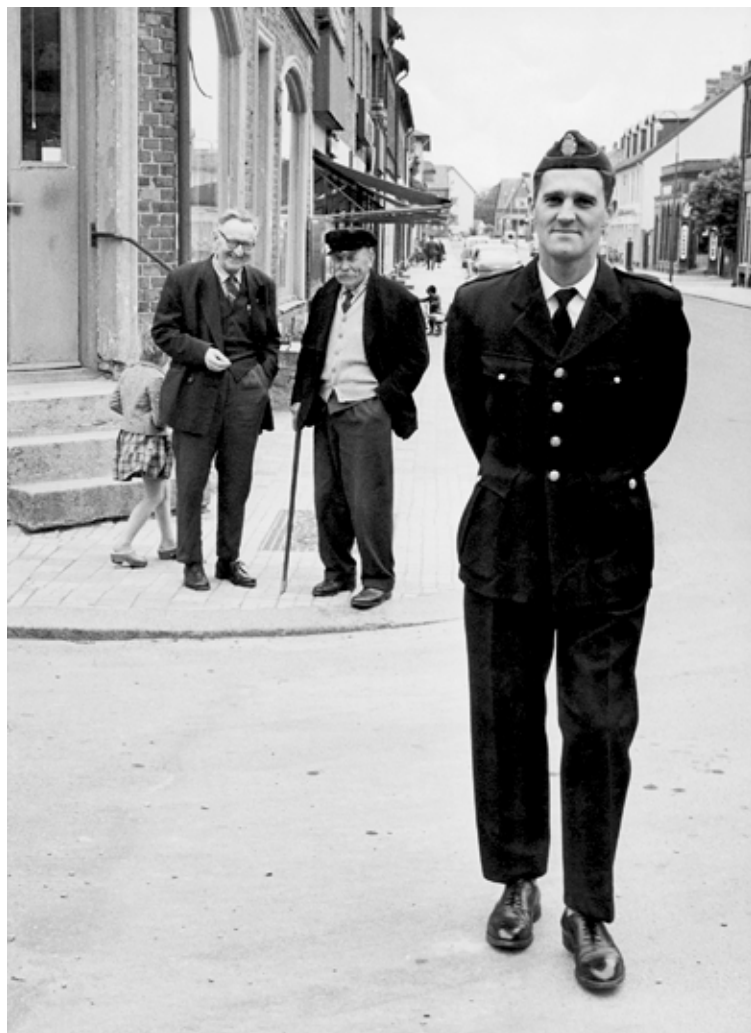
"De fyra länkades samman med rep vid handlederna och fördes bort. På väg ut mot bushen tillstötte sergeant Liedgren, vaktad av en kongolesisk polis eller gendarm. Sedan man passerat en vägspärr ställdes alla fem upp sida vid sida, från vänster Liedgren, Ralph, Böttiger och Brown. Liedgren beordrades gå ut på en stig inåt bushen. Den polis som vaktade honom höjde geväret. Liedgren ropade: 'Skjut inte' och därefter försvann han ut i bushen. Strax därpå sköt hans väktare ett skott och ett rop från Liedgren hördes men vi kunde inte se vad som hände, omtalar sergeant Åberg. Därefter beordrade en kongolessoldat mig att lossa det rep som band mig samman med engelsmannen Ralph och att gå samma stig som Liedgren. Jag såg att soldaten just höll på att ladda om sitt gevär och tog då chansen och rusade framför honom ut i bushen i det höga gräset. 20 meter längre fram kastade jag mig omkull. Samtidigt hörde jag röster bakom mig och att flera skott avfyrades, som tydligen inte var riktade mot mig. Strax därpå kunde jag fortsätta inåt bushen, stannade en stund där och tog mig senare ner till floden. Först på lördagskvällen vågade jag mig fram, slutar sergeant Åberg. Jag fick kontakt med Ghana-soldater och på måndagen flögs jag till Luluabourg."

(Sydsvenska Dagbladet Snällposten, maj 1961)

Lättnaden och glädjen blev givetvis stor bland Åbergs anhöriga i gamla Svedala. Åbergs hustru och föräldrar hade varit oroliga ända sen deras äventyrslystne man och son givit sig iväg till Kongo. Under tiden som gått sedan dess hade han i sina brev berättat om hur han trivdes och om hur lugnt det var, vilket lugnat hans anhöriga. Nu var de rädda för att oron skulle komma tillbaka och att de inte skulle bli riktigt lugna förrän han var hemma igen i augusti. Nu var han dock i goda händer på FN-sjukhuset i Leopoldville. Han var i förvånansvärt god kondition efter strapatserna, men hade repor och sår över hela kroppen och hade svårt för att gå på grund av en stor tagg i ena foten. Dessutom hade han svårigheter med nattsömnen. De två andra svenskarna var fortfarande försvunna.

"Särskilt tråkigt tycker fru Åberg att det är med sergeant Liedgren. Han och sergeant Åberg har varit väldigt goda vänner och har hållit ihop hela tiden."

(Skånska Dagbladet, maj 1961)

Efter avslutad FN-tjänstgöring återgick Egon Åberg till sitt dagliga polisarbete i Svedala, men nu som en berömd hjälte från det avlägsna Kongo.

Mot ljusare tider i Svedala

Ritningarna till det nya kommunalhuset blev klara under året. Bygget planerades ta sin början under kommande år och kostnaderna beräknades till två miljoner kronor. Kommunalkamreren Åke Hellstrand berättade för Trelleborgs Allehanda om allt som skulle inrymmas i den nya byggnaden. Han var fylld av optimism inför framtiden och berättade att "flykten från Malmö till dess grannkommuner" också skulle komma Svedala till del, vilket skulle aktualisera nya projekt, däribland en sporthall och ett friluftsbad.

Åke Hellstrand var under många år
kommunalkamrer i Svedala.
Foto från 1945 av Olga Cederholm.

Samma framtidstro, med åtföljande krav, framfördes också av ortens större industrier. AB Åbjörn Anderson krävde att 35 lägenheter skulle byggas årligen under de närmaste två åren.

”Det gäller att skaffa folk – och de vill ha bostäder – till bland annat de sju nyanskaffade större maskiner som står oanvända av brist på arbetskraft. Det är närmast utländska arbetare man siktar på att nyanställa.”

(Trelleborgs Allehanda, 6:e december 1961)

Även Frosta gummifabrik siktade på nyanställningar, i samband med en övergång från tvåskifts- till treskiftsproduktion.

Så sent som året innan hade kommunens styrande uttryckt farhågor angående ”flykten från landsbygden”. Nu, endast ett år senare, kunde man konstatera att Svedalas folkmängd vid årsskiftet 1961/1962 beräknades vara större än någonsin under de senaste 10 åren. Kyrkoherde Sven-Erik Svensson kunde meddela den glädjande nyheten att Svedalas folkmängd i början av december hade ökat med 174 personer sedan årsskiftet.

"Denna ökning kan helt tillskrivas den stora inflyttningen under året främst till följd av de många nya lägenheter som kunde tas i bruk – främst de lägenheter som färdigställdes under den sista av de stora byggnadsetapperna vid Sveagatan och de 25 egna hem som kunde tas i bruk på det nya småhusområdet vid centralskolan"

(Trelleborgs Allehanda, 6:e december 1961)

Den sammanlagda folkmängden i Svedala uppgick den första december till 5 241 personer, en högre siffra än någonsin under 1950-talet. Det var, efter förhållandena, en enorm svängning. Så sent som vid utgången av det föregående året hade den lägsta siffran sedan 1950-talets början antecknats.

Året 1961 var således ett omsvängningens år för Svedala. De djärva satsningarna hade gett utdelning. Företagen gick för högtryck och ropade efter mer arbetskraft. Alla trodde på framtiden.

JOHNSSON & LARSSONS DAMKONFEKTIONSFAFFÄR

Av Mats Olsson

Johnsson & Larssons damkonfektionsaffär fanns på Storgatan 9 där det idag är en hälso-kostaffär. Fröknarna Dora Johnsson och Berta Larsson kom från Malmö och öppnade här 1922 en damkonfektionsaffär med eget syeri. De hade som mest ett 10-tal sömerskor som sydde Kappor, klänningar – ja, allt som en kvinna ville ha sytt. År 1936 anställdes Inga Olsson som affärsbiträde. Efterhand fick hon även ansvaret för inköpen och som dekoratör i skyltfönstren. I oktober 1956 fick hon ta över rörelsen efter fröknarna Johnsson och Larsson då de pensionerade sig. Affären hette därefter Johnsson och Larssons efterträdare. Så sent som 1952 lades syriverksamheten ner på grund av konfektionsindustrins konkurrens. Efter 34 år, den 7 februari 1971, stängde affären och verksamheten upphörde då inga intressenter ville ta över efter Inga Olsson.

Johnsson och Larsson har 25-årsjubileum 1947. Dora Johnsson sittande t.v. och Bertha Larsson t.h. tillsammans med personalen och gratulationsblommorna.

Personalen är från vänster: 1 Edit Isberg, 2 Ingegärd Hansson/Ejman, 3 Nada Fagerström, 4 Ulla Andersson/Lundqvist, 5 Inga Olsson, 6 Elsie Andersson och 7 Inga Jönsson.

Interiörbild från affären ca 1940 med biträdena Gurli Möller till vänster och Inga Olsson.

Johnsson och Larssons skyltfönster, upplysta efter mörkrets inbrott.

Johnsson och Larsson anordnade tillsammans med Thornbergs frisersalong mannekäng-
 uppvisning på järnvägshotellet. Mannekängerna var från vänster: Astrid Löwström/Bern,
 2 Brita Palmblad, 3 Stina Appeldahl, 4 Anna Stina Fagerström, 5 ? Malmborn, 6 Margit
 Persson/Jönsson, 7 Inga Andersson, 8 Inga Olsson, 9 Ella Bruhn och 10 Ella Grönvall.

Inga Olsson, till höger,
 tillsammans med Astrid
 Feldt som var hennes
 medarbetare de sista 13
 åren.

Inga Olsson och Astrid Feldt på affärstrappan en av de sista dagarna före affären upphörde

SVEDALA

Sista chansen

Vi stänger lördagen den 7 febr.

Allt överblivet till rena fantasipriser!

Kom och fynda!

JOHNSON & LARSSONS EFTR

SVEDALA

Tel. 040/40 02 82

Tidningsannons inför stängningen den 7 februari 1971.

FRÅN ARKIVET

Av Mats Olsson

Vi har nu skannat alla fotografen Olga Cederholms foto som ingår i Sture Falheds donation till Svedala kommun och därefter börjat skanna Stures egna foton. Sture tog över rörelsen i april 1947 och vi har hunnit fram till 1950 med skanningen. Under hans första år var han utanför ateljén ganska ofta och fotograferade föreningar, företag, kursverksamheter och andra händelser i Svedala. Här följer ett axplock med sådana bilder, med den information om bilden som gått att forska fram.

Ni får väldigt gärna kontakta mig om ni har mer information om bilderna. Är ni intresserade av om ni eller några nära släktingar finns med bland de nu skannade bilderna så är ni också välkomna att kontakta mig.

Den 16 juni 1948 fyllde vår dåvarande kung Gustaf V nittio år. Skomakaren Ture W. Nilsson var en stor royalist och dekorerade sitt skyltfönster med bl.a. ett porträtt av kungen. Han beställde dit fotografen för att föreviga detta. Enligt loggboken var det den 17 juni, men troligtvis på kvällen eller natten efter bemärkelsedagen. Efter kungens död den 29 oktober 1950 gjordes en liknande skyltning, men i sorgens tecken, vilken Falhed förevigade den 7 november samma år.

Den 11 februari 1948 gav Skånska Dagbladet Sture Falhed i uppdrag att fotografera landsfiskal Einar Gullstrand efter dennes pensionering den förste januari samma år. Falhed kom till Gullstrands hem på "landsfiskalsbacken" vid Aggarpsmölle. Åter en gång har Gullstrand tagit på sig tjänsteuniformen och ställer sig vid sin trojänare, bilen som transporterat honom runt i bygden på hans tjänsteuppdrag.

Dagen efter, den 12 februari 1948, hade Skånska Dagbladet ett reportage om honom. Ur detta är följande uppgifter hämtade.

Gullstrand, som var född i Hököpinge 1885, började som kontorsskrivare hos kronolänsmanen i Oxie härads västra distrikt 1903 och blev sedan fogdeskrivare i Oxie-Skytts härads fogderi 1905. 1912 blev han kronolänsman i Skytts härads östra distrikt. När det blev omorganisering och landsfiskalsdistrikt inrättades år 1918 blev Gullstrand landsfiskal med placering i Svedala och var sedan tjänsten trogen i 36 år, ända till sin pensionering. Landsfiskalen var polischef för polisdistriktet i landsfiskalsdistriktet som omfattades av Svedala landskommun, köpingen och ett antal mindre kommuner runt Svedala.

För tidningen berättade han att inför tjänsten i Svedala fick han av sin gamle far ett råd som etsade sig kvar i minnet och som lød: "Kom ihåg, min påg, att var snäll mot de fattiga." "Samtalet utmynnade i att det är svårt att leva efter lagen och att visa rättvisa mot alla parter."

Han fick också frågan av tidningens reporter om vad han hade för intryck av befolkningen? Gullstrand svarade: "Den är fridsam, gedigen, rättänkande och laglydig och har inte gett mig mycket arbete."

Denna bild togs den 18 september 1949. I vilket sammanhang bilden är tagen är inte helt klarlagt, men sannolikt i samband med Svedala scoutkårs 10-årsjubileum. När kåren skulle bildas var det scoutdistriktet som uppmanade pastor Anderberg i Svedala, som varit kårchef i distriktet, att gå i spetsen för bildandet av en kår stiftad av Svedala kyrkoförsamling. Det var därför naturligt att pastor Anderberg och kyrkans män i Svedala skulle vara med när jubileumsfotot skulle tas.

Sittande på fotot är från vänster: Vice kårchef Ernst Berling, kyrkoherde Gustav Österlin, distriktschef Wilhelm Schröder och pastor och kårchef Arthur Anderberg.

Stående från vänster: Arne Svensson, Lars Erik Larsson, Okänd ledare från distriktet, Okänd ledare från distriktet, Stig Larsson, Sigurd Magnusson, Nils Gunnar Nilsson, Gert Lindström ("Pinnen") och pastor senare kyrkoherde Sven Erik Svensson.

Svenska Landsbygdens Kvinnoförbund har samlats för matlagningskurs i "Vita Skolans" källare under ledning av Hushållningssällskapets hemkonsulent Birgit Ahldén. I främre raden till höger sitter Inga Ekblad och därefter Berta Andersson. På andra raden till höger sitter Marianne Mårtensson och vid sidan om henne Ellen Bergman. Övriga ansikten som blivit igenkända är Mathilda Svensson, Mary Christensson och Ebba Sjöström.

Många kommer nog ihåg hemkunskapslektionerna i denna lokal. Här lärde man sig laga mat och baka kakor. Kakorna fick man ta med sig hem, men ofta blev de uppätta långt innan. Mandelskorporna eller vetebullarna var ju godast lite halvljumma och man var mycket populär hos kompisarna.

På Storgatan 20, där Kinarestaurangen Golden Crown finns idag, hade slaktare Nils Fritz sin charkuteriaffär. Redan 1919 köpte han fastigheten. År 1928 renoverades lokalerna och han flyttade även sitt charkuteri och slakteri hit, till ett uthus på innergården.

Den förste April 1950 tog Falhed dessa foton. Då hade, som det framgår av bilden uppe till vänster, Nils Fritz charketuriaffären till vänster om dörren och till höger hade Jörgen Nissen sin kolonialvaruaffär. Över ingången sitter ett ståtligt Tjurhuvud med budskapet att övriga kroppsdelar fanns att köpa i denna affär. På bilden under ser man, förutom affärens tekniska utrustning, genom fönstret över till S W Larssons brödbutik. Kanske är det S W Larssons bil som står parkerad utanför. På bilden ovan står Nils Fritz själv i charkuteriet men, någon tillverkning av korv eller "rullesylta" ser det inte ut att vara vid tillfället.

Huset till höger i bild är Konsums nya affärshus på Storgatan som invigdes den 6 december 1948. Det inrymde ett snabbköpsbutik, som var den första kooperativa i Skåne, men också en charkuteributik och en brödbutik. Den gamla butiken på Hantverkaregatan (nedan t.v.) fick nu tjänstgöra som manufaktur- och husgerådsaffär. I hörnhuset där emellan fanns B.

Nilssons garnaffär på hörnet och bortom den en herrfrisersalong som innehavts bland annat av Harry "Pontus" Persson och Egon Jönsson. Enligt skylten är den en filial till Tornbergs frisersalong när fotot togs.

Fotot är taget av Sture Falhed i december 1949.

Personalen vid grönsaksdisken i "snabbköpet" där man bland annat kan konstatera att apelsinerna då kostade 1,60 kronor och vitkålen 20 öre per kilo. Från vänster: Birgit Andersson, Birgit Holmström, butikschef Sven Erik Svensson, Bror Lindberg, Elaine Kristoffersson och Ingmar Andersson.

I den nya brödbutiken står Brita Hansson och säljer bröd, bullar och kaffebröd från det egna bageriet, men även annat som t.ex. knäckebröd och chokladaskar syns på hyllorna.

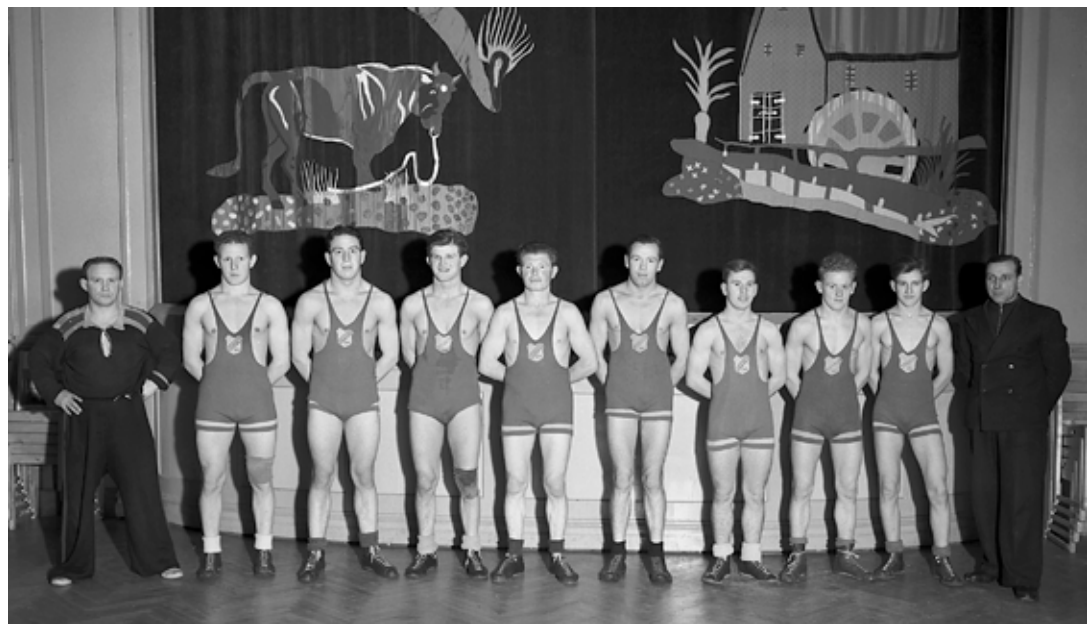

Fotot ovan på Nya Roswalls bilverkstad, vid nuvarande Rönngatan, är taget på uppdrag av Trelleborgs Allehanda i december 1947. Om gatan var gata på den tiden verkar tveksamt om man ser hur den ser ut. Huset finns fortfarande kvar. Bortom bilen till höger ser man även de två våningar höga bostadshusen i början på Sveagatan. Den närmsta bilen är en Pontiac av 1935 års modell. Ägare var rektor Johan Marne, Svedala.

Fotona på vidstående sida är tagna den 4 februari 1950 och är tagna på firman Bilbolaget i Svedala AB som låg på Skolgatan 1. Huset är idag rivna för att ge plats för en ny rundell och ny gata från Kyrkogatan längs den gamla järnvägen till Lund. På den övre bilden står företagets ägare Gunnar Olsson tillsammans med en anställd.

I gamla bilregister har jag funnit att bilen längst till vänster, en Dodge Brothers 1934 års modell med registreringsnummret M8556, är firmans egen och användes av ägaren som droska (taxi). Nästa bil, en Renault Juvagatre 1939 års modell, ägs av lantbrukare Ingvar Olsson i Hyltarp. Tredje bilen, en Ford Mercury Town Sedan, ägs av trafikbilsägare Allan Wihlborg i Svedala. Fjärde bilen, är en Ford av 1934 års modell med registreringsnummer M16472, ägs av trädgårdsmästare Nils Carlsson på Möllegatan 1 i Svedala. Längst till höger står firmans bärgningsbil, en International C35 av 1936 års modell. Det är samma bil som på fotot därunder.

Svedala brottarklubb har beställt fotografen till Folkets Hus den 9/12 1949.

På den övre bilden står från vänster: Tränaren Egon Svensson, 2 Sixten Olsson, 3 Ebbe Boklund, 4 Gunnar "Lacke" Persson, 5 Erik Larsson, 6 Gunnar Svensson, 7 Olle Olsson, 8 Sven Malmborn, 9 Villy Persson och 10 Klubbens ordförande Erik Olofsson.

På bilden under är träningen i full gång. De är samma som ovan, men med ytterligare några träningsvilliga som inte gått att identifiera.

Dessa två foton från Försökstegelbrukets tegelmästareskola är tagna av Sture Falhed i februari 1949. På det övre fotot är det teorilektion i stora salen på disponentvilans övervakning. I källaren (nedre fotot) hade de blivande tegelmästarna mer praktiska övningar och här utförde de kanske också rena utvecklingsexperiment.

Makarna Artur och Ulla Nilsson innehade Lindvalls konditori under åren 1949 - 1952. Den 26/10 1949 fotograferar Sture Falhed hela personalstyrkan.

Sittande fr.v.: Eleven Ewy Wendel, Ulla Nilsson med sonen i knäet, Artur Nilsson och Vega Svedman.

Stående fr.v. En syster till Svedman, Nils Nilsson, Bengt Nilsson (senare Savhed) och Ulla Nilssons syster.

Samtidigt blir Bengt Nilsson, senare Savhed, fotograferad med stora delar av sitt gesällprov till konditoryrket. Detta började han arbeta med redan under Otto Lindvalls innehav, men avslutade det under Artur Nilssons överinseende.

Läs mer om Konditoriets historia i Årsbok 2007.

Samma dag, den 26/10 1949, kommer Sture Falhed till "Conditori Nordkvists Efterträdare" där Nils Cederholm blir fotograferad med ett egenhändigt förfärdigat konstverk. Troligen är även detta och de på bilden nedan alster ur hans gesällprov.

Nedanstående personer eller institutioner har bidragit med bilder eller illustrationer i denna bok. I många fall äger de också copyrighten till bilden eller motsvarande och har medgivit publicering av densamma. I några fall har vi försökt att hitta ägaren till copyrighten men misslyckats. Skulle någon ha krav på oss i efterhand angående detta ber vi vederbörande kontakta oss.

Svedala Kommuns bildarkiv
Föreningen Svedala-Barabygdens bildarkiv
Sture Falheds donation
Skånska Dagbladets arkiv
Folklivsarkivet i Lund

Majken Andersson
Tobias Annerfeldt
Agnes Bengtsson
Per Blomberg
Carina Engström
Bo Gentili
Rune Holst
Lennart Josefsson
Lars Johansson
Per Jystrand
Morgan Levin
Bie Norling
Inga Olsson
Mats Olsson
JanAnders Persson
Bo Sundström
Lars-Olle Svensson
Stig Weiertz
Ewa Weiertz
Mona Åberg